

276498

DR. VERESS ENDRE

ERDÉLY- ÉS MAGYARORSZÁGI

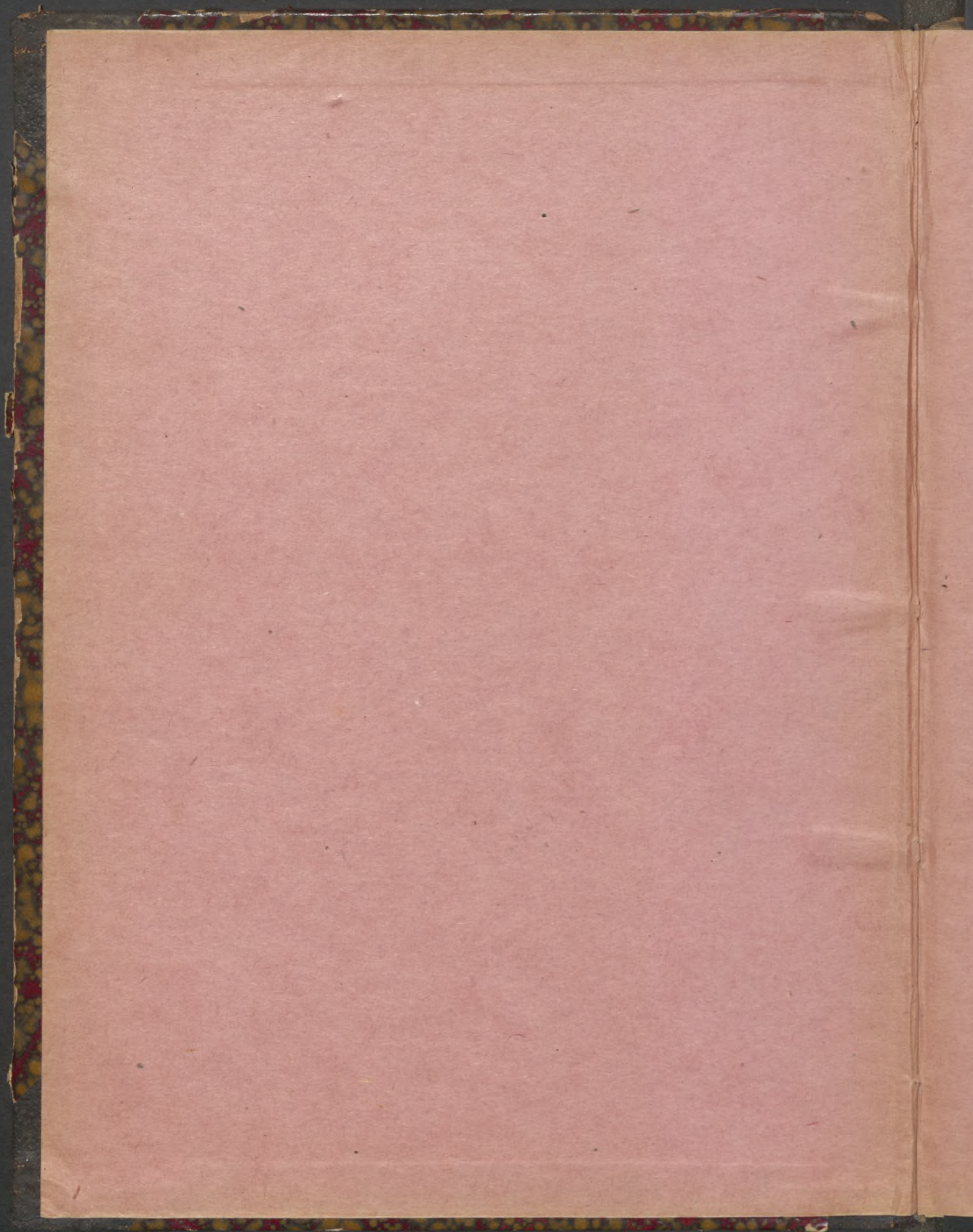
RÉGI OLÁH KÖNYVEK
ÉS
NYOMTATVÁNYOK

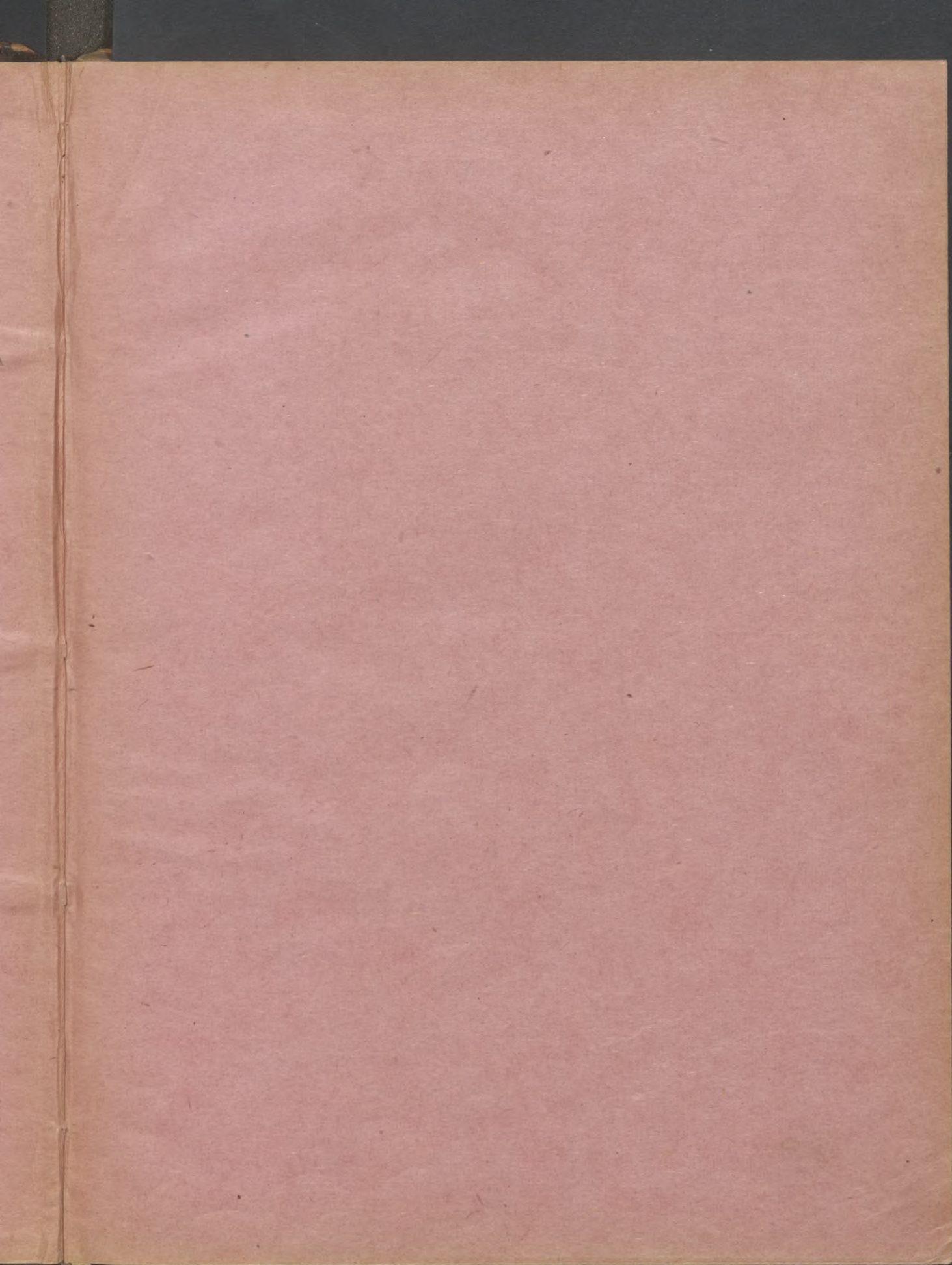
(1544—1808)

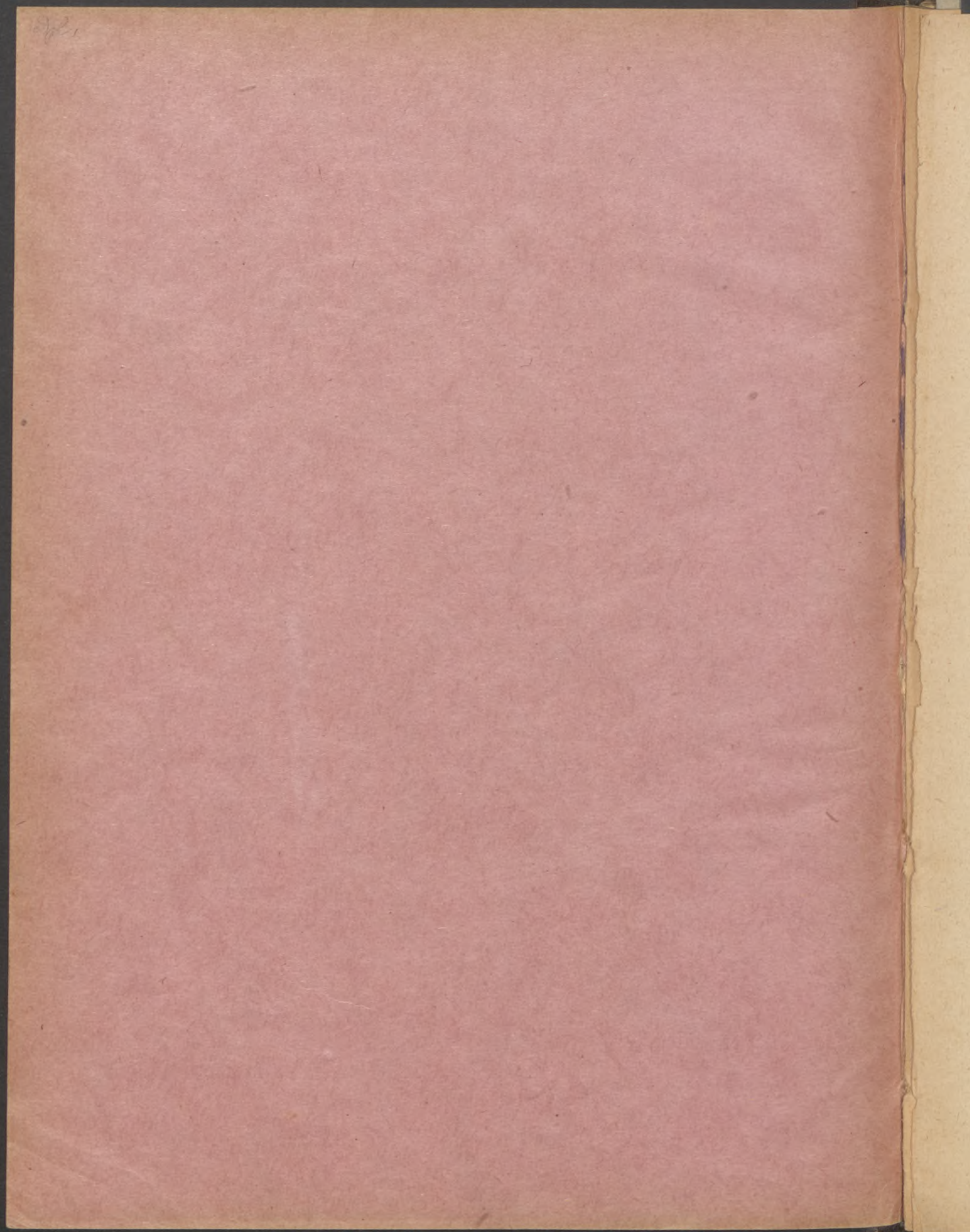

FAMETSZETŰ HASONMÁSOKKAL

KOLOZSVÁR,
STIEF JENŐ ÉS TÁRSA KÖNYVSZÁJTÓJA
1910.

DR. VÉRESS ENDRE

ERDÉLY- ÉS MAGYARORSZÁGI

RÉGI OLÁH KÖNYVEK ÉS NYOMTATVÁNYOK

(1544—1808)

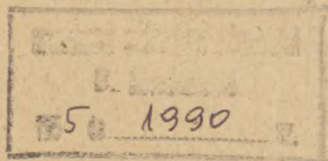
FAMETSZETŰ HASONMÁSOKKAL

KOLOZSVÁR
STIEF JENŐ ÉS TÁRSA KÖNYVSZÁRMAZTÓJA
1910

KÖLÖNLENYOMAT AZ ERDÉLYI MÚZEUM-BÓL.

(R
2)

276498

ÉRDEKES, rég ismert történeti jelenség, mily fejlesztőleg hatott a reformáció a könyvnyomtatásra s az olvasás terjedésére. Különösen szembetűnő ez Erdélyben, hol nyomda nem is volt a hitújítás előtt. Az első könyvnyomtató-műhelyt a szászok reformátora, *Honter János* állította fel 1534-ben Brassóban, míg az első erdélyi magyar nyomdatermék csak 1550-ben jelenik meg Kolozsvárról. Ezt részben az is okozta, hogy a magyarságot Erdélyben is a kálvinizmus ragadta meg, melynek hittételei a XVI. század ötvenes éveitől második felében kezdtek jobban terjedni s meggyökeresedni hazánkban. Hatással volt azonban — a mi természetes — a reformáció a görög-keleti vallást követő erdélyi oláhokra is. Ámde ez a hatás nem volt olyan mély és átható, hogy az oláh papokat és híveiket az új hit táborába terelte volna, miként a velök együtt élő szászokat és magyarokat s inkább abban nyilvánult, hogy már 1544-től kezdve oláh nyelvű vallásos könyvek is jelennek meg az egyház szolgálatára és híveinek okulására.¹ E könyvek jegyzékét irodalmunkban néhai *Szabó Károly* állította össze 1885-ben,² sőt egyikét-másikát írónk (a korábbi többé-kevésbé hibás, hézagos és immár elavult könyvészeti

¹ Közben, 1588-ig ó-szláv műveket is adtak ki az oláhok, de a „rég oláh könyvek” kifejezést könyvészeti értelemben véve, ezeket is ismertetjük.

² Régi Magyar Könyvtár cz. alapvető műve II. kötetében.

művek alapján) idők folyamán bővebben is méltatták.¹ De valamennyit csak 1903 óta ismerhetjük, a mikor a bukuresti Román Akadémia kiadásában a *Régi oláh könyvészet* 1716-tal záródó I. kötete „Bibliografia românescă veche” czímen megjelent.

A nagy ívrétű (13¹/₂ × 21 cm. szedestükrű) és 571 lapnyi díszes kiállítású munkát a Román Akadémia könyvtárának főkönyvtárosa és helyettese, Joan *Bianu* és Nerva *Hodoş*, két magyarországi születésű oláh író-ember állította össze annyi szaktudással, mindenre kiterjedő figyelemmel és ízléssel, hogy az egész világirodalomban alig van párja.

A korszakalkotó nagy mű valósággal ideális mintaképe a tudományos könyvészetnek, mert mindent felölel, a mire a modern bibliografusnak a könyv leírásában ki kell terjeszkednie. Igen czélszerű és okos mindjárt beosztása, mely egymásutáni időrendben ismertet minden régi oláh könyvet, tekintet nélkül arra, hogy romániai vagy sem, oláh vagy idegen nyelvű. Ekként egymás mellé kerültek benne a moldva-havasalföldi, erdélyi, magyarországi vagy más országok oláh nyomtatványai, a minek nagy jelentősége — akár az irodalmi hatások, akár a nyomdászat fejlődése szempontjából — kétségtelen; gyakorlati szempontból pedig meg-

¹ Magyarul időrendben a következők írtak régi oláh könyvekről: *Kazinczy* Ferencz: Oláh literatura. Orosz forrásból. A *Tudomány Tár* 1841. évf. *Literatura* V. 169. l. — *Koós* Ferencz: A reformatio befolyása az oláh vagy román egyházi irodalom felébresztésére. A *Budapest* 1866. évf. 14, 19 és 52. számában. — *Moldován* Gergely: A román irodalom a XVI. és XVII. században. A *Fővárosi Lapok* 1872. évf. 256—257. számaiban. — *Ugyanő*: A román nyomtatott munkák. A *Figyelő* 1875. évf. 18. számában. — *Ballagi* Aladár „A magyar nyomdászat történelmi fejlődése” cz. m. (Budapest, 1878.) utolsó fejezetében, a 231—245. lapon. — *Moldován* Gergely: A reformatio hatása a román népre Erdélyben; a *Budapesti Szemle* 1890. évf. 63. kötetében; újra kiadva „A románság” cz. m. II. k. (Nagybecskerek, 1895.) 134—142. l. — *Karatajev* Iván orosz könyve nyomán *Hodinka* Antal „Erdélyben és Oláhországban megjelent régi ó-szláv nyomtatványok” czimű cikkében, a *Magyar Könyvszemle* 1890. évf. 106—126. l. — *Hunfalvy* Pál: Az oláhok története II. k. (Budapest, 1894.) 329—336. l. — *Jancsó* Benedek „A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota” cz. m. I. k. (Budapest, 1896.) 385—391 és 517—533. l. — *Wilt* György: Néhány szó a tizenhetedik száz román irodalmáról, különös tekintettel Erdélyre (Déva, 1898.) 13—16. l. — *Marosán* Viktor: Magyar befolyás a román nyelv és irodalom fejlődésére a XVII—XVIII. században. (1898.) — Ezenkívül mások egyes művekről, a mit vonatkozó ismertetéseik végén idézünk.

becsülhetetlen, mivel a kutatónak egy (s nem három) helyen kell keresgélennie, ha valami adatra van szüksége vagy valami nyomtatvány meghatározásával és leírásával foglalkozik. A munka rendszerét, beosztását és tudományos módszerét tekintve, megkapjuk benne a könyvek címlapjainak pontos mását, a vörös nyomású szavakat ritkított szedéssel kitüntetve s a szók végét jelző vonalakkal leírva vagy gyakran az eredeti címlapot utánzó beosztással lenyomatva; azonkívül az ajánlólevelek, bevezetések és zárószavak teljes szövegét, még pedig az 1600-ig terjedő nyomtatványokét eredeti cyrill betűikkel, az 1600 utániakét fonetikus átírásban; az ó-szláv, görög, latin vagy más, nem-oláh szövegeket megoláh fordításban is és végül a fejlécek, záróvignetták, kezdőbetűk, képek és egyébbb díszítések hű hasonmását, még a vörös-fekete nyomásúakét is, sok munkának meg egész címlapját, pompás reprodukciókban.

A könyvek tudományos ismertetése is kifogástalan, mert a *Bibliografia* felsorolja még az egyes ívek és fogások lapszámát s azt is, hány soros; mindössze azt szeretttük volna, ha a könyvek szedéstükre nagyságát is közli. A mű szerzői megemlítik azonban a nyomdász esetleges hibáit, következtetlenségeit, meg a papiros vízjegyét és ismertetik egyúttal a képeket; a könyvek tartalmának méltatásán kívül pedig megtaláljuk benne nemcsak a vonatkozó irodalmat,¹ hanem gyakran az egyes példányok származása, előkerülése, esetleg hatása és elterjedése történetét is. S hogy mindez mily gondnal és részletességgel történt, megítélhető abból, hogy az 551 lapnyi szövegben mindössze 176 könyv és nyomtatvány ismertetése fért el, 282 illusztráció kíséretében; a kötetet pedig a művek és képek rövid jegyzéke s a szövegben előforduló helyek, nevek és címlapok betűrendes mutatója fejezi be.

Ez az ekként megcsinált s minden tudományos és művészeti igényt kielégítő *Bibliografia* oly teljességében mutatja be a benne leírt könyveket, mintha azokat az olvasó maga használná, sőt mivel minden vonatkozó adalékot és utalást megtalál róluk benne, az így keletkező kép még annál is világosabb, melyet maguk a régi könyvek nyújtanak.

Teljessége mellett is e nagy mű adatai azonban igen szegényes rajzát nyújtják a kultúra bölcsőjében ringó — majdnem szunnyadó és

¹ Az egyes művek leírásában előforduló hibákat természetesen kijavítják a szerzők s így most már az ő adataik a legmegbízhatóbbak.

lassan fejlődő — régi oláh irodalomnak. Így pl. 1508—1588 közti legrégibb korszakában 80 esztendő alatt mindössze 34 könyv jelent meg, ötöt-hatot kivéve mind Erdélyben, mivel Havasalföldében csupán Tergovistyében volt nyomda, de az is megszűnt 1548-ban. Ezután — minden különösebb ok nélkül — 1635-ig, tehát 47 esztendőből semmiféle oláh nyomdaterméket nem ismerünk. Ekkor Baszarába Máté havasalföldi vajda Câmpulungban s utána (1637-ben) a govorai kolostorban állít nyomdát,¹ 1641-ben meg már Moldova fővárosában, Jassiban is nyomtatnak;² de azért az oláh nyomdászatnak 1656-ig terjedő második korszakában is alig 30 munka jelent meg 21 esztendő alatt s köztük 7 erdélyi nyomdákban. Erre újabb hézag és veszteglés állott be az oláhok irodalmában, mert 1673-ig (vagyis 17 esztendőnyi időből) semmi nyomdaterméke nincsen, illetve nem ismeretes. Utána ugyan az előbbi időkhöz képest hirtelen fellendül a nyomdászat s általa az olvasási kedv, mert 1673-tól 1716-ig 112 könyv jelent meg, de köztük már csak 10—11 Erdélyben, minthogy Havasalföldében egyre-másra több nyomda keletkezik; habár a korszak végén a moldva-havasalföldi vajdaságok területén még mindig csak hat helyen működik a sajtó, úgymint Bukarestben 1678-tól, Buzeuban 1691-től, Snagovban 1696-tól, Rimnikben 1705-től, Tergovistyében 1709-től, míg egész Moldovában csupán Jassiban, 1642-től kezdve. Hanem azért a könyvtermelés ez időben sem nagyobb évente 3—8 darabnál; a korszak utolsó évében, 1716-ban pedig mindössze egy. Ez sem oláh, hanem görög nyelvű, minthogy a két oláh vajdaság ekkor már a fanarióta görög hoszpodárok alatt élt, kiknek uralma egyáltalán nem kedvezett az oláh irodalomnak.

Ez irodalom legrégibb nyomdaterméke a Havasalfölde fővárosában, Tergovistyében 1508-ban nyomtatott 4-rétű ó-szláv liturgikus könyv.

¹ Érdekességeért megemlítjük, hogy az itt nyomtatott és 1637 januárius 30-ikán befejezett ó-szláv *Psalterion* elején a vajda magát így nevezi: Ion Mateiu Basaraba voevoda, Isten kegyelméből az egész Ungrovlahia és a havasokontúli részek ura, Amlás és Fogaras hercege stb. . . . a mi a *Magyar Könyvszemle* 1890. évf. 120. lapján hibásan van fordítva.

² A jászvásári nyomdát Vasile Lupu moldvai vajda állította fel székvárosában és első terméke az 1643-ban (három évi munka után) megjelent oláh nyelvű ívrétű, díszes Evangelium (Kazania) volt, melynek egyik fejléczét Bevezetésünk él'n mutatjuk be.

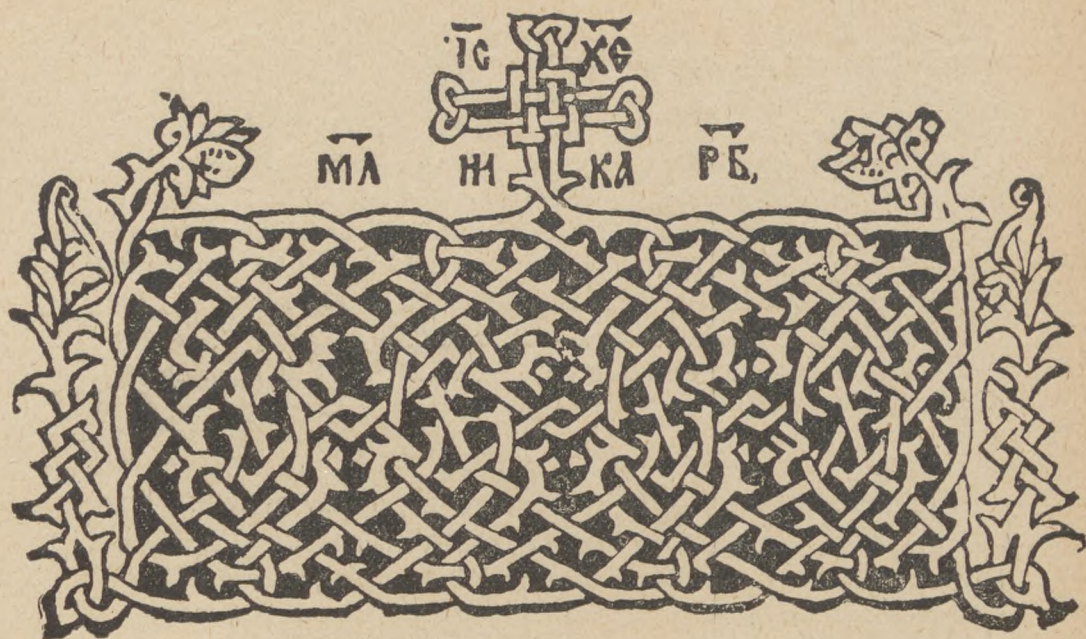
Ezt másik kettő követte 1510- és 1512-ben, majd 33 évi — minden irodalmi mozgalom nélküli — nagy szünet állott be, de az ismert 5-ik könyv már oláhnyelvű s hazai termék, mert 1544-ben Szebenben nyomtatott. Ezután az erdélyi fejedelmek engedélyével s gyakran támogatásával 1711-ig tisztes sora jelent meg Erdélyben az oláh nyelvű vagy — az oláh hivekből álló erdélyi görög-keleti egyház számára készült — ó-szláv könyveknek, melyeknek ismertetését az alábbiakban közöljük a fenti *Bibliografia* nyomán, melyről tudtommal irodalmunkban még szó nem esett; ámbár immár II. kötete is befejeződött e sorok írása közben vett utolsó füzetével.¹ Két munkát azonban — az 1699-ben Gyulafejérvárt nyomtatott *Bukovná*t s az 1703-iki kolozsvári *Katekizmust*, melyeknek (Szabó Károly művéből) csupán címét ismerték a *Bibliografia* szerzői — mi ismertetünk először bővebben, eredeti példányaik tanulmányozása alapján, az 1699-iki gyulafejérvári *Kiriakodromion* utolsó lapjáról pedig szintén mi nyújtjuk az első teljes leírást. Azonkívül (így pl. az 1564-iki Oláh Agendánál, az 1642-iki káténál vagy az 1702-iki gyulafejérvári katekizmusnál) mindenütt kibővítjük a talált leírás adatait, a mivel csak lehetséges avagy megteesszük az egyes művekre vonatkozó saját megjegyzéseinket.

Ismertetésünkben *főleg a magyar vonatkozások* felsorolására törekedtünk. Ezért a mely munkából több példány ismeretes, *csupán a hazaiakat* említjük meg, melyekhez a kutató könnyen hozzájuthat. De helykimélésből elhagytuk az ívek, kezdőbetűk és díszítések, a nem-magyar irodalmi jegyzék vagy egyéb részletek felemlítését, a mit a nagy műben úgy is könnyű megtalálni. A hol külön nincs kitéve, minden-könyv cyrill-betűs írású, de mivel ma már még az oláhok közt is alig van, a ki a cyrill-betűket olvasni tudná, oláhul tudó magyar íróink és olvasóink könnyebbségére gyakorlati és czélszerűségi szempontból a könyvczímeket oláh fonetikával átírva közlöm betűhíven és fordításukkal (vagy bő kivonatukkal) együtt. Ezenkívül minden munka ismertetése végén idézem az esetleges *hazai magyar irodalmi vonatkozásokat*, melyeket a *Bibliografia* szerzői nem említenek mindenütt következetesen, nagyrészüket pedig nem ismerik.

¹ Ezt az 1717—1808 közötti korszakot felölelő és szintén sok hazai nyomtatványt tartalmazó kötetet munkánk második részében ismertetjük.

Hogy ismertetésünk annál tanulságosabb legyen, bemutatjuk az erdélyi oláh könyvekben megjelent magyar tárgyú díszítéseket, háromnak a címlapját és az 1582-iki szászvárosi *Palia* egyik szöveglapját is; hálásan köszönnvén ezúton is a kiadó Román Akadémia könyvtárigazgatóságának ama lekötelező, önzetlen szívességét, melylyel a képek kliséit — az általunk most először bemutatott négy kivételével — e célra kérésünkre átengedte.

1544. Szeben.

[Catechism rumânesc.] — Oláh katekizmus.

Egyetlen példánya sem ismeretes, de néhai Cipariu Timoteusz balázsfalvi kanonok látott 1838 körül a balázsfalvi kolostor könyvtárában egy 12-rétű cyrill-betűs oláh kátét, mely tíz esztendő múlva már nem volt meg s azt a sejtését, hogy ez Szebenben nyomult, 1880-ban *Teutsch* Frigyes igazolta Szeben város számadáskönyvéből, mely szerint a város tanácsa 1544 július 13-án két forintnyi ajándékot rendelt M. Philippus Pictor részére: *pro impressione catechismi valachici*. Más följegyzések szerint a város ezzel a Pictorral fordíttatott és íratott oláh leveleket is, míg a katekizmust említi besztercei tudósítás nyomán egy 1546-iki német újságlap is, melyet legelőbb Kertbeny ismertetett Könyvészetében. Jellemző egyébként, hogy ez az oláh könyvecske egyúttal a szebeni százszok legrégibb nyomtatványa.

Bibliografia 5. száma, 21–23. l. — *R. M. K. II. kötete* 35. sz.

1561. Brassó.

[Evangeliar rumânesc.] — Oláhnyelvű evangelium.

Ivrétű, legteljesebb, de csonka, címlap nélküli példánya 246 levélnyi, a Román Akadémia könyvtárában; vörös-fekete (24, néhol 25 soros) nyomással. Tartalmazza Máté, Márk, Lukács és János evangéliumait. Befejező sorai szerint János király ő Felsége napjaiban a brassói Biegner János írta (helyesebben fordíttatta) az oláh papok részére, hogy oktassák általa

az oláhokat, mert Pál apostol is azt tanította (a Korintusbeliekhez írt levele 14. részében), hogy jobb a szentegyházban öt érthető szót szólni, mint tízezer idegen nyelvű, érthetetlen szót. Biegner megbízásából írta és nyomtatta a Tergovistyből való Koreszi diákon és Tudor deák Brassóban a (világ teremtésétől számított) 7068-ik¹ év május 3-ikától 7069 januárius 30-ikáig, a mikor nyomtatását befejezték. Egyik fejlécét soraink élén mutatjuk be. — A könyv betűhű új kiadása megjelent „Tetravangelul diaconului Coresi“ címen Bukarestben, 1889-ben, 8-rétű XII és 232 lapon.

Bibliografia 10. száma, 43—46. l. — R. M. K. II. kötete 82. sz. (1560-ra téve.)

¹ Mivel nyomdánkban cyrill betűje nincsen, a betűkkel jelzett számokat feldolva számokkal közöljük kénytelenségből.

1562. Brassó.

[Cetveroevangeliu.] — Négyes evangelium, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, öt csonka példánya ismeretes, köztük a munkácsi egyházmegyei könyvtáré Ungváron s a brassói Szent Miklós-templomé, mely a legteljesebb; vörös-fekete (24 soros) nyomással, 240 levélnyi s egyetlen, melyben megmaradt a nyomtatás helyét és évét mutató utolsó levél is. E szerint nyomtatta a brassói Biegner János megbízásából 7070 márczius 24-ikétől október 13-ikáig Koreszi diákon és Tudor diák, Brassó városában.

Bibliografia 11. száma, 46—49. l. — Csonka példányának ismertetése a „Magyar Könyvszemle“ 1890. évf. 110—111. l.

[1563. Brassó.]

[Apostol rumänesc.] — Az apostolok cselekedete, oláh nyelven.

Ivrétű, egyetlen csonka példánya a bukaresti Nemzeti Múzeum régiségtárában, 124 levélnyi, vörös-fekete (21, néha 20 vagy 22 soros) nyomással. Hogy brassói és Koreszi-féle nyomtatvány, bizonyítja az, hogy betűi azonosak az 1561-iki oláh evangéliumáéval, meg hogy papirosának vízjegye Brassó város címerét mutatja.

Bibliografia 12. száma, 49. l.

[1564. Brassó.]

[Tălcuț evangeliilor] și Molitevnícu rumänesc. — Az evangelium magyarázata és Oláh Agenda.

Ivrétű, 23 soros nyomással. Egyetlen csonka példánya Moldován Mihály balázsfalvi prépost könyvtárában. Áll két részből. Első része: [Tălcuț evangeliilor] 248 lapon; előszavának utolsó sora szerint: kiadási költségét Nagyságos Forró Miklós fedezte. Nyomatta hihetőleg Koreszi diákonus (mivel betűi azonosak 1561-iki brassói könyve betűivel) és pedig — az oláh tudósok szerint — 1564-ben, annak alapján, hogy kiadója, háportoni Forró Miklós szintén egyik vezére lévén az 1562-iki Balassa-féle összeesküvés-

nek, halálra ítéltetett, de kegyelmet kapott és Koreszi 1564 táján hagyta el a luteránusokat s kezdett a kálvinistáknak dolgozni.

Második része (20—24 soros nyomással) külön címlappal, mely így hangzik:

Molitevníč rumănescă. | polojenie. | molitvele. | botezulă. | cununie. | cuminicătura. | tipiculă leturgieei. | Vecernie. | slujba de dămăneață. | cântecele deîn psalomi și deîn evanghelie. | petrecătura morților. |

Magyarul: *Oláh szerkönyv*. Végzések. A szentelések. A keresztelés. Az esküvő. Az áldozás. A liturgia rendje. Vecsernye. A reggeli szolgálat. A zsoltár- és evangelium-énekek. A halottak eltemetése.

Csonka, mindössze 14 első levele maradt meg. Ezeket betűhíven újra kiadta Hodos Nerva az 1903-ban „Prinos lui D. A. Sturdza la împlinirea celor șapte-zeci de ani” címen Bukarestben megjelent munka 235—276. lapján, kiemelve magyarázó soraiban nagy nyelvészeti, kútfői fontosságát, mely abban áll, hogy *magyarból* s nem ó-szlávból van fordítva, mint a legtöbb régi oláh egyházi könyv. Ezt ő magyaros képzésű oláh szavaiból és mondatszerkezetéből következtette, a nélkül, hogy bővebben bizonyítani tudta volna. Ez állítását az oláh irodalomban sokan kétségbe vonták, azt mondván, hogy a mű eredeti munka és nyelvi sajátosságai az erdélyi oláh tájszólásból valók. De a mit Hodos sejtett, dr. Dăianu Illyés kolozsvári gör. kath. esperes párhuzamos példákkal igazolt Heltai Gáspár Kolozsvárt 1559-ben megjelent *Agendájából*, melyben ráakadt a *Molitevník* eredeti forrására, a mennyiben egész lapok szóról-szóra vannak belőle lefordítva, a hol pedig valami rövidebb az oláh szövegben, azt az Agendának ma már ismeretlen első kiadásából vettnek tartja.

Dăianu érdekes összehasonlító tanulmánya a kolozsvári „Răvașul” 1908-ik évfolyama 168—181. lapján jelent meg és figyelmesen átolvasva a tárgyalta könyvvel együtt, az a meggyőződése, hogy Forró Miklós *nemcsak kiadója, hanem egyszersmind fordítója* is a *Molitevník*-nek. A szövegében előforduló magyaros szavakat vizsgálva, azok t. i. annyira erőszakoltan csináltak, hogy csakis magyar embertől eredhetnek, a ki az oláhok közt élve, jól megtanulta ugyan nyelvüket, de szókincse mégis hiányos maradt, mert különben tudta volna, hogy: *ok* oláhu *pricina*, nem *okă* s nem használna ilyen szavakat: *țărăoasă* (terhes), *otalmazuit* (oltalmazott), *uluim credința* (valljuk a hitet), *strinște rea* (rossz szerencse vagyis szerencsétlenség), *kit* (czethal), *îngăditura* (engedelmesség), *cunoscătura* (megismerés). Egyébb magyar kölcsönszavai ilyenek: *betég*, *beteșug* (betegség), *hasna* (haszna), *hitlén* (hütlén), *nebintetuit* (büntetlen), *porânci* (parancsok). Magyaros képzései: *Dumnezeu așa au fost lăsată* (Isten így hagyta volt), *în vântă grăiaște* (hiába [szélbe] beszél), *că va bate voi Domnulă* (mert megver titeket az Ur), *înluminătoriu* (megvilágosító), *descumpărat* (megvál-

tott), *cu ce ne biruim* (a mivel bírunk), *dereptu prunk* (a kised felé) s végül latinos ilyen képzésű szava: *cuntenitură* (tartalma) és *meserere* (kegy).

Föltevésemet erősíti az, hogy Koreszi nem tudott magyarul, sőt — Hodosz megfigyelése szerint — a szövegben előforduló havasalföldi oláh szavak arra mutatnak, hogy azokat éppen a tergovistyei Koreszi szúrta be a kéziratba, mely javításra szorult. Következtetésem valószínűségét támogatja végül az is, hogy az írói hajlam meg volt a Forró-családban,² hiszen háportoni Forró Mátyás 1531-ben mint kanonok, tehát tanult, literátus ember fordul elő¹ és Miklós testvére (vagy éppen unokája) lehetett az a Forró Pál, a ki Lengyelországban tanulván, 1590-től kezdve három kis latin munkát is ad ki² s a kinek egy latinból fordított nagy munkája 1619-ben Debreczenben jelent meg,³ sőt (az 1571-ben született) Forró György jezsuita is, kinek szintén több műve ismeretes.⁴

Bibliografia 13. száma, 51—52. és 516—525. l.

¹ Egy 1531 június 15-én kelt oklevélben, a Székely Oklevéltár II. k. 23. l. és 1531 május 4-ikén (hibásan Máténak írva) a *Történelmi Tár* 1893. évf. 301. l.

² R. M. K. III. k. 802, 856 és 986. sz. a.

³ Ugyanott, az I. k. 485. sz. a.

⁴ Szinnyei: Magyar írók élete és művei 3. k. 655. l. nem ismeri őket.

**) Jorgából (1782.) átiradva.*

1568. [Brassó.]

[Sobornik.] — Gyűjteményes könyv, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, vörös-fekete (31 soros) nyomású. Két kötetből állott, de csupán második kötete ismeretes két példányban, melyek közül az egyik a brassói Szent Miklós-templomban, 222 levélnyi, kétféle nagyságú kezdőbetűkkel s az 1561-iki brassói Evangeliuméra emlékeztető fejlécczcel. Epilogusa szerint nyomatta Koreszi diakon 7077 július 12-ikétől deczember 6-ikáig, öt inassal.

Bibliografia 15. száma, 53—54. l.

1570. Brassó.

[Psaltire rumânescă.] — Zsoltárkönyv, oláh nyelven.

4-rétű, vörös-fekete (18 soros) nyomással, lapszámozatlan; egyetlen csonka példánya a Román Akadémia könyvtárában. Ebben meglévén 51. íve, 204 levélnyi lehetett; végzavai szerint fordította és nyomatta Koreszi diakon 7078 februárius 6-ikától május 27-ikéig Brassóban.

Bibliografia 16. száma, 54—56. l.

[1574. Brassó.]

[Psalterion.] — Zsoltárkönyv, ó-szláv nyelven.

4-rétű, vörös-fekete (25 soros) nyomású kötet, mely eredetileg 296 levélnél többre terjedt; egyetlen csonka példánya a bukaresti Nemzeti

Múzeum régiségtárában.¹ Utolsó lapján Havasalfölde címere koszorúba fogva, melynek ma már csak fejső része lévén meg, nem tudható nem volt-e alatta Sándor (vagy más) vajda neve, miként az 1575-iki Oktoih utolsó lapján, mely czimer ugyanennek a metszetével nyomult. Egyébként egyik galambos fejléce is azonos lévén Koreszi 1578-iki ó-szláv *Oktoih*-ja fejléczével, bizonyos, hogy ez is az ő brassói nyomdájából került ki, mivel papirosának vízjegye is Brassó város címerét mutatja.

Bibliografia 161 száma, 526—529. l.

¹ Ugyanitt őrzik még néhány lapját egy XVI-ik századi ó-szláv evangeliarumnak, vörös-fekete nyomással, brassói vízjegyű papirosra nyomtatva, melynek egyik lapja a *Bibliografia* 528. lapján látható hasonmásban.

1574. [Brassó.]

[Oktoih.] — Énekeskönyv ó-szláv nyelven, I. rész.

Ivrétű, vörös-fekete (30 soros) nyomású 216 sztl. levélnyi; két példánya közül az egyik a brassói Szent Miklós-templomban. Utolsó lapján olvasható epilógusa szerint Sándor havasalföldi (ungrovlahiai) vajda megbízásából nyomatta 7082 május 12-ikétől október 20-ikáig Koreszi diakonus nyolcz inasával.

Bibliografia 17. száma, 56—60. l. — Magyar Könyvszemle 1890. évf. 114—115. l.

1575. [Brassó.]

[Oktoih.] — Énekeskönyv ó-szláv nyelven, II. rész.

Ivrétű, csonka, de eredetileg 198 vörös-fekete (30 soros) nyomású 198 levélnyi volt. Az előbbinek folytatása. Három példánya közül egy a brassói Szent Miklós-templomban. Papirosának vízjegye Brassó város, díszes fejléce Havasalfölde címerével; epilógusa szerint nyomtatott (valószínűleg Koreszi által) 7083 januárius 26-ikától augusztus 23-ikáig.

Bibliografia 18. száma, 60—63. l.

[1576. Brassó.]

[Psalterion.] — Zsoltárkönyv, ó-szláv nyelven.

4-rétű, vörös-fekete (18 soros) nyomású, melyből csupán a 17—27 négy-négy leveles fogás maradt meg a bukaresti Nemzeti Múzeum régiségtárában, az 1577-iki ó-szláv-oláh Zsoltárkönyv betűivel és díszítéseivel nyomtatva, brassói vízjegyű papiroson.

Bibliografia 181 száma, 529. l.

1577. [Brassó.]

[Psalterion.] — Zsoltárkönyv, ó-szláv és oláh nyelven.

Kis 4-rétű, (18 soros) eredetileg 316 levélnyi; két csonka példánya a bukaresti Nemzeti Múzeum régiségtárában s a Román Akadémia könyvtárában. Epilógusában Koreszi diakonus elmondja, hogy szerb nyelvről fordította s adta ki a papok és tanítók hasznára, a 7085-ik esztendőben. Betűhű új kiadását a Román Akadémia adta ki 66 lapnyi hasonmás kíséretében 1881-ben, a mikor még ezt tartották a legrégebb oláh nyomtatványnak.

Bibliografia 19. száma, 63—65. l. — Magyar Könyvszemle 1890. évf. 116—117. l.

1577. [Brassó.]

[Psalterion.] — Zsoltárkönyv, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, vörös-fekete (26 és 31 soros) 170 levélnyi; négy példánya közül az egyik a brassói Szent Miklós-templomban. Epilogusában Koreszi diakonus elmondja, hogy Sándor havasalföldi vajda, fia Mihne vajda és Serafim mitropolita megbízásából nyomatta a 7085-ik esztendőben.

Bibliografia 20. száma, 68. l. — *Magyar Könyvszemle* 1890. évf. 116. l.

1578. [Brassó.]

[Triod.] — Böjti énekeskönyv, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, 291 sztl. (28 soros) levélnyi, néhány vörössel nyomtatott kezdőbetűvel. Két példánya Szentpétervárt és a szerémségi remetei kolostorban. Epilogusa szerint nyomatta Sándor havasalföldi vajda és fia, Mihne vajda megbízásából Koreszi diakonus öt inasával [7085] augusztus 24-ikétől 7086 márczius 26-ikáig.

Bibliografia 21. száma, 68—69. l. — *Magyar Könyvszemle* 1890. évf. 117. l.

1578. [Brassó.]

[Oktoih.] — Kis énekeskönyv, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, vörös-fekete (24 soros) nyomású 204 levélnyi; egyetlen példánya a brassói Szent Miklós-templomban. Végén mindössze ennyi: Váleato 7086.

Bibliografia 22. száma, 73. l.

1579. [Szász-Sebes.]

[Cetveroevangellie.] — Négyes evangelium, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, vörös-fekete (23—24 soros) nyomású 208 levélnyi; úgyszólván az 1562-iki Evangeliarum új kiadása, annak betűivel és díszítéseivel, mindössze azzal a különbséggel, hogy hasábjai nagyobb s fejléczei újabb metszésűek. Három példánya közül az egyik a remetei kolostorban. Epilogusa szerint nyomatta Koreszi diakonus és Mănăila a 7087-ik esztendőben; Karatajev szerint Sebesen.

Bibliografia 23. száma, 73—75. l. — *Magyar Könyvszemle* 1890. évf. 117—118. l. — *Említve a R. M. K. II. kötete* 153. sz.

1579. Gyulafejejevár.

[Cetveroevangellie.] — Négyes evangelium, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, vörös-fekete (23 soros) nyomású, lapszámozatlan 227 levélnyi. Két példánya ismeretes, melyek közül egyik a Román Akadémia könyvtárában. Utolsó lapján látható a Báthoryak fametszetű címmere, azzal a kijelentéssel, hogy a könyvet Nagyságos Báthory Kristóf vajda parancsára Lőrincz diák nyomatta 1579 februárius 25-ikétől május 16-ikáig Gyulafejejevár várában és reá a vajdától 30 esztendőre tilalmat nyert, vagyis hogy annyi ideig más ne nyomathassa újra.

Bibliografia 24. száma, 75—79. l. — *Említve a R. M. K. II. kötete* 153. sz.

[1580. Brassó.]

[Cetveroevangellie.] — Négyes evangélium, ó-szláv és oláh nyelven.

Ivrétű, lapszámozatlan (22—24 soros) vörös-fekete nyomású töredék, melyből csak a 2—16 ív maradt meg a szentpétervári nyilvános könyvtárban, Máté evangéliuma egyrészével, kéthasábosan nyomtatva, Koreszi 1579-iki Evangeliarumára emlékeztető betűkkel. Karatajev szemelvényét a Bibliografia szerzői is lenyomatták.

Bibliografia 25. száma, 80—81. l. — Magyar Könyvszemle 1890. évf. 118—119. l.

1580. Szász-Sebes.

[Sobornik.] — Gyűjteményes könyv, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, kéthasábos (31 soros) nyomású, 458 sztl. levélnyi, 8 vallásos tárgyú fametszetű képpel. Négy példánya ismeretes, egyike a brassói Szent Miklós-templomban. Utolsó lapján a Báthoryak fametszetű czímere, azzal a magyarázattal, hogy a könyvet Koreszi diákon nyomatta 7088 május 20-ikától november 11-ikéig Szász-Sebes városában, a Nagyságos Báthory Kristóf erdélyi vajda idejében. Utószavában Kir Gienadie erdélyi mitropolita elmondja, hogy mivel az utóbbi időkben a máshitű népek miatt sok szent templom elpusztult és az istenes könyvek nagyon megfogyatkoztak, nem kimélt semmi fáradságot és költséget e könyv kiadására, melyet megbízásából Koreszi diákon nyomtatott ki, kérvén az olvasók kegyes elnézését a netaláni hibákért.

Bibliografia 28. száma, 81—85. l. — Említve a R. M. K. II. kötete 161. sz. smertette a „Magyar Könyvszemle” 1890. évf. 119—120. l.

1581. Brassó.

Cartea cese chiamă evangellie cu învățătură. | deîntuspatru evangellistii aleasă. și deîn | multe dumnezeeești scripturi. și da|tă beseasearecei lui dumnezeu, întoate | dumineci ase ceti. așisdere și la du|mnenezeeștile praznice, și la ale altor. | sfinți. spre învățătura creștinilor oam|enî, cătră dereptarea. sufletului | și trupului. și cu ajutorulū lu dumnezeu tipărită această sfântă carte Evangelie cu învățătură | în anii și în zilele măriei, lu batărū kriștovū, cu mila lu | dumnezeu Voevodă în toată țara ungu-rească, și în ar|dealū, și în toți săcuī. și în zilele marelui de du|mnzeu luminatū arhiepiscopului genadie, ceaū fostū | spre totū despusulū măriei lui, cu mila lu dumnezeu | crămitoriu, legiei creștinească. Atunce era de|spuitoru în toată țara rumănească bunulū creștinū și | dulce mihnea Voevodă, și spre despusulū domniei | lui crămitoru legiei creștine marele serafimū, ar|hiepiscopulū. E cu ajutorulū lu dumnezeu și cu voia | acestor tuturor, și a sfatului mieu, și alaltor. | eu jupānulū hrășilū lukaciū județulū brașovului, | și atotū ținutulū brăsei, jăluii și dedu dele tipă|rii, în lauda

tatăluî, şi fiuluî, şi duhului sfânt|tű. în cetatea ținutuluî domniei mele în
braşovű. şi | sau începutű această carte ase tipări. după întruparea | fiuluî
şi cuvântulű lu dumnezeu, la o mie 580. „| a otbitia, 7088, în luna lu
dekemvrie, 14, dnie. şi sau săvărşitű lucrulű. la o mie 581. aot bitia, |
7089. în luna lu iunie. 28, dnie. davşemu je bogu nacea|ti, isăvrăşiti
blago izvolivşemu. slava cinsta | ipoklonenie vābezkonecnia veaki,¹ amin.

E nehány ó-szláv szóval végződő hosszú cím értelme szerint ez a
magyarázatokkal (tanítással) bővített Evangelium-könyv a négy evangelista
művéből és más istenes írásokból készült . . . a keresztyének épülésére,
Báthory Kristóf erdélyi és magyarországi vajda idejében . . . és kiadta — az
oláhországi Mihne vajda és Serafim érsek uralkodása idején és tudtával —
a Szentháromság dicsőségére Hirscher Lukács brassói és barczasági bíró
Brassó városában, nyomattatván 1580 december 14-ikétől 1581 június
28-ikáig.²

Ivrétű, 317 sztl. levélnyi, fekete-piros (32 soros) nyomással, Koreszi
Evangeliaruma szövegével nyomatva. Két példánya közül az egyik a brassói
Szent Miklós-templomban. Címlapjával szemben van Hirscher Lukács (iro-
dalmunkban ismeretlen) fametszetű beszélő címere: renaissance-díszű kerek
pajzsban jobbra néző nyíllal átlőtt s két lábán álló ugró szarvas; sisakdíszé:
koronából kinőtt nyíllal átlőtt nyakú szarvas, a korona két szélén szárnyak-
kal. A könyv utolsó lapját végül Brassó város címere díszíti, melyet mi is
közlünk e cikkünk bevezető sorainak záródíszéül.

Bibliografia 29. száma, 85—93. l. — R. M. K. II. kötete 158. sz.

¹ A szláv szavakat szintén oláh fonetikával írtuk át s e szerint oláh kiejtéssel
olvasandók.

² Érdekes tudni, hogy brassói nyomdát ekkoriban Rasor (Nyirő) János vezette.

1582. Szászváros.

[Palia . . .] — Ó-szövetség, oláh nyelven.

Cu bună voe şi destoinic mila lu dumnezeu | aceste cărţi creşti-
neşti ă'sű orăndite | după voia lu dumnezeu cu ştirea măriei luî | Batărű
jigmunű Voivodulű ardeluluî şi | a țăriei ungureşti şi cu ştirea şi cu
voia a | toţi domnilorű marű şi sfeatnici ai ardea|luluî: peîntu întrămă-
tura besearcecei | sfântă aromănilorű pofîndű tot binele | ispăsenie creştini-
lorű romăni: care ispăsenie | numaî dela tine doamne cearemű printru |
siengurű sfântű fiulű tău isus hristos | domnulű şi ispăsit[or]ulű nostru
Aminű . . . Şi sau început aceste cărţi, luna, Noemvrie. 14 | şi sau săvărşitű
în lun[a. iunie], 14 zile | Văleato, 7090, rujdest[va hristovo]. 1582.

Ez a cím az 1. levél hátlapján van, a Báthoryak címerével díszített fej-
lécz alatt. Értelme szerint ez a könyv Báthory Zsigmond erdélyi és magyar-
országi vajda ő Nagysága, az erdélyi főrendek és tanácsurak tudtával és
akaratóval nyomtatott az oláh szentegyház javára [1581] november 14-ikétől

АМНАА АЗ ДѢНЕСЕД АННАА АЗ БѢТЪРЪ
 ЖЕНѢННА ВѢДѢДЪ АРДЕАДѢН : ДЗРѢН
 АНАТѢТЕ КЪРЦН КЪРН АНЕСЕД ТѢТЕ ДѢН
 ДѢА СЪНЮ • БІТІЕ • ШН НОХѢА •
 УАДН ДѢННА ДЕСТѢГЪ ШН ВѢТІН ВІТѢСЪ ГІСТН •
 ФРѢНЦН АЛЕДЪ ХѢНОЦЮ АРДЕАДѢН ШН ЦЗРѢН
 ОУНГѢРЦН • АЗКѢНТОРН АНДЕА ВѢРЪ АТѢТЕ
 ДОУ КЪРЦН СЪ ФІЕ ПЗРТА ПЗН ДѢНЕСЕД ВІ ШН
 АЛААТЕ ТНПЗРН ШН СКОАТЕ • ШН МЗРІА АЗ ГІСТН
 ФРѢНЦН ФѢН ТѢ АЦІЮТОРН АЗ ШН АБЪ КЪРН АН
 СЪ АЛАА МОУТА • ШН ВѢ АЦН ВѢМЕНН ВДНН
 АННА АЗ АННА СЕНН ШН АБЪ ДЗРѢНТЕ ВѢ ФРАЦН
 РѢ АЗ АННА ПЕНТРѢ АТѢА РѢАЦН ПРѢ ДѢНЕСЕД •
 ПРѢАПТРѢ МЗРІЕ АЗН •
 ДѢ АННАА АЗН ДѢНЕСЕД СЪ ШЕРѢАНА ДІАДѢН
 МѢНЕРѢУ МАРЕ АТНПАРѢЛОРН • ШН ВѢ МАРІЕНА АН
 ІАНА АЗ АННА АННАА НОЛѢТАХ ТѢТЕ КЪРЦН ТѢ
 ТННДЪ ШНН ПЛѢДѢЖ ШН АБЪ СѢННЕС ВѢ ФРА
 ЦНАА РѢАЦН • ШН АЗ ТЕТНЦН ПЗРЦН АФЛА А
 НТРѢ АЗ МЗРГРНТАРН СѢДМѢШН ВЕНТІЕРН НЕ
 СФЗРНТЪ • КѢНОАЦЕВЕЦН ФѢАСѢОУ ВѢ
 НѢЦНААРН : ШН ПЛАТА ПЗНА
 ТЕЛОРН АЗ АННАА ДѢНЕСЕД АН
 ТРѢ ТѢТЕ КЪРЦН :
 СІРНДЕБѢ ТѢТЕ КЪРЦН ОФНТЕ : АНН • З • Р •
 ПРѢАДѢСТА ХѢО : А ФНБ • НѢЦА ІОУАЕ АІ •
 АЗЕТАТІ АННААРН :

1582 június 14-ikéig. Ezután következik a könyv Bevezetése, de a 2. levél minden példányából hiányozván, csak végét ismerjük s ebből megtudjuk, hogy zsidó, görög és szerb nyelvekből fordította oláhra: Tordasi Mihály, az erdélyi oláhok választott püspöke, Herce István karánsebesi prédikátor, Zákán Efraim sebesi tanító, Pestisel Mózes lugosi prédikátor és Akirie hunyadmegyei esperes segítségével.

A Bevezetés utolsó lapjából — melyet hasonmásban is bemutatunk — kitűnik, hogy a könyv híres vitéz Geszti Ferencz zászlósúr, választott erdélyi és magyarországi hadnagy, dévai lakos és mellette sok jó úr nagy költséggel nyomtatott s vele az oláh testvéreket megajándékozván, kéri őket, hogy imádkozzanak érte. Nyomtatta Serbán diák, a nyomtatás nagymestere és Marién diák 1582 július 14-én Szászváros várában.

Ivrétű, 6 sztl. és 158 számozott (21—27 soros) levélnyi, az 1577-iki ó-szláv-oláh zsolnárkönyvére emlékeztető betűkkel nyomtatva. Négy példánya közül van egy-egy a gyulafejevári gr. Batthyány-könyvtárban, a balázsfalvi egyházmegyei könyvtárban s a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.

A kötet első 11 fogását (quaternio) Mózes első könyve, a *Genesis* foglalja el, melynek címe: Bitia, a 12—20. fogáson meg második könyve, az *Exodus* fordítását találjuk, ezzel a külön címmel: Ishodű.

Bibliografia 30. száma, 93—98. l. — *Könyvkiállítási emlék* (Budapest, 1882.) 148. l. — *R. M. K. II. kötete* 170. sz. — *Densusianu Miklós ismertetése, a „Magyar Könyvszemle” 1879. évf. 157—158. l. — Veress Endre: Geszthy Ferencz várkapitány* (Déva, 1898.) 17. l.

1583. [Brassó.]

[Cetveroevangelie.] — Négyes evangélium, ó-szláv nyelven.

Ivrétű, vörös-fekete (22—25 soros) nyomású 205 levélnyi; egyetlen csonka, hibás példánya az Athoshegyi Hilandar-kolostorban. Végaszavai szerint Péter vajda fia,¹ vajda megbízásából nyomatta uralkodása első évében [Koreszi] diákonus és Mănăila a 7091-ik esztendőben.

Bibliografia 31. száma, 99. l.

¹ Nevének helye kiszakadt, de Péter vajda fia Mihne volt, csak hogy az ő uralkodásának első éve 1585-re esik; itt tehát valamelyes hiba van, azért nem írták ki nevét a *Bibliografia* szerzői sem.

1588. Brassó.

[Sluzebnik.] — Liturgia, ó-szláv nyelven.

4-rétű, 105 levélnyi, vörös-fekete (12—15 soros) nyomással. Egyetlen példánya a balázsfalvi egyházmegyei könyvtárban. Utolsó lapja szerint: nyomtatta Mihne havasalföldi és Báthory Zsigmond erdélyi vajda ő Nagyságék idejében 1588 augusztus 1-től szeptember 25-ig Brassó csodálatos városában, Serbán, Koreszi diákon fia, bevégezván brassói Pop Mihály.

Bibliografia 32. száma, 99—100. l.

[1588 körül. Brassó.]

[Sluzebnik.] — Liturgia, ó-szláv nyelven.

4-rétű, (17 soros) 277 levélnyi, vörös kezdőbetűkkel; egyetlen csonka példánya a Román Akadémia könyvtárában. A francia Picot¹ 1520—25 köztinek mondja, a Bibliografia szerzői azonban helyesebben 1588 körül megjelentnek és brassóinak tartják.

Bibliografia 33. száma, 101—102. l.

¹ Az oláh nyomdászatról szóló műve a következő: Coup d'oeil sur l'histoire de la typographie dans les pays roumains au XVIe siècle. Par Picot Émile, professeur à l'école des langues orientales vivantes. Extrait du Centenaire de l'école des langues orientales vivantes. Paris. Imprimerie nationale. MDCCCXCV. Nagy 4-rét, 2+43+3 lap. (Ismerette Costa János a „Magyar Könyvszemle“ 1896. évf. 192—199. lapján.)

1641. [Gyulafejervár.]

[Kazania.] — Evangelium, oláh nyelven.

Ivrétű, 330 sztl. (27—33 soros) levélnyi; címlap nélküli két példánya a balázsfalvi egyházmegyei és a szebeni érseki könyvtárakban, majdnem szószerinti, de hibákkal telt, gondatlan utánnyomása az 1581-iki brassói Evangeliarumnak. Bevezetése szerint látván Genadie erdélyi arhimetropolita, mennyire megfogytakozott az oláh nyelvű Evangelium, elhatározta papjaival újranyomatását. E végre midőn bejött Havasalföldéből popa Dobre daszkál, hogy itt Erdélyben nyomdát alapítson, az érsek könyörögni ment Rákóczy György fejedelemhez, engedné meg neki e könyv kinyomatását, a mit engedélyével meg is kezdett; de halála történnén, meghagyta a gyulafejevári érseki székében leendő utódjának, hogy végezze be a nyomtatást, a mit aztán Iorist arhimetropolit Isten akaratával teljesített is.

Bibliografia 40. száma, 115—118. l.

[1642. Gyulafejervár.]

Catihismus creştinesc. — Keresztyén katekizmus.

Egyetlen példánya sem ismeretes, csupán Varlaam moldovai metropolita idézi 1645-ben reávonatközlő írt *Válaszában*¹ fenti címét. Évét a *Bibliografia* szerzői (Cipariut követte) 1640-re teszik, de ez hibás; sőt mivel a könyvet I. Rákóczy György abban a Gyulafejevártt kelt 1643 október 10-iki oklevelében, melylyel az (1640 szeptember 3-ikán) elhunyt Genadie (Brádi György) érsek utódjául Simon István pópát nevezi ki erdélyi vladikává, úgy említi, mint a mely akkoriban adatott az oláhoknak, elrendelvén kinevező levele 2. pontjában, hogy a Catechismust maga is elfogadja, másokkal elfogadtassa és taníttassa,² azt hisszük, 1642-ben nyomtatott,³ a mit megerősít az a tény is, hogy Varlaam érsek 1642-ben tartotta a káté elleni zsinatát. — Kiadására pedig az indíthatta a fejedelmi nyomdát, hogy ugyanekkor készült el a latin-magyar káté új, harmadik

) Az egész betű szerint legirásos van b. Popp Kézbe (Dinabur, 1718. évf.) 2 Sulinca sz.

kiadásával, melynek 1636-iki és 1639-iki kiadásai ekkorára — úgy látszik — elfogytak. Egyébként a káté oláhra fordított kézírata már 1640 őszén készen volt¹ és megjelenése Geleji Katona István erdélyi református püspöknek tulajdonítható, a ki kinyomatását állandóan sürgette.

Bibliografia 38. száma, 107. l.

¹ Az érsek e magyar irodalomtörténeti vonatkozású művének ma már egyetlen példánya sincs meg, de Sinkai szerint „Anticatechismus Calvinianus” volt a címe és Szucsavában nyomtatott 1645-ben, s az előszavából krónikájába átvett részletből megtudjuk, hogy Varlaam érsek elolvashván a kátét, lelki halált okozó méreggel teltnek találta, a miért zsinatra híván össze Havasalfölde és Moldova papjait, kötelességének tartotta elbük terjeszteni a káté ferdítéseit és csábító hizelgéseit, hogy lássák, mennyire elferdítik az eretnek-könyvek a Szentírás szavait és értelmét!

² Szövegét ld. *Sincai* György „Chronica Românilor” második kiadása III. k. (Bukurest, 1886.) 59—65. l.

³ Sinkai adatai nyomán írt róla „Egy Kálvin-káté története Jászvásáron 1642” címen Koós Ferencz a Kolozsvári Nagy Naptár 1867. évf. 71—72. l.

⁴ Ezt Geleji Katona István az oláh püspöki szék betöltése iránt Gyulafejevárt írt 1640 szeptember 22-iki javaslata 7-ik pontjából tudjuk; *Uj Magyar Múzeum* 1859-iki I. k. 216. l.

1648. Gyulafejevár.

NOULŮ¹ TESTAMENTŮ. | saŭ, | IMPĀKAREA, AU LEAGEAĪ,
NOAO. | aluĪ Isos hristos DomnuluĪ nostru. | Isvoditŭ cu mare soco-
tintă, dein | isvodŭ Grecescu, ŝi slovenescu, pre | Limbă Rumânească,
ku îndemnarea ŝi | porunca, deinpreună cu toată keltuiala, | A mărieĪ
sale, | GEORGIE RAKOŢĪ, | CRAIULŮ, | ArdealuluĪ, i procea. |
Tiparitŭsau ĩntru a mării sale | Tipografie, Deintăiu nou, | ĩn ardealŮ
ĩn cetatea, | BELGRADULUI. | Anii, dela ĩntruparea domnuluĪ ŝi mǎntui-
toŕuluĪ nostru Isos hristos. 1648. | Luna luĪ Genuariu, 20.

Magyarul: Új testamentum vagyis kibékülés, azaz a mi Urunk Jézus Krisztus új törvénye. Nagy gonddal fordítva görög és ó-szláv forrásokból oláh nyelvre Rákóczy György erdélyi király buzdítására, rendeletére és költségén, nyomattatván ujonnan ő Nagysága nyomdájában, Gyulafejevár várában, 1648 januáriu 20-ikán.

Ivrétŭ, 336 sztl. keretes levélnyi, vörös-fekete (34 soros) nyomással. A Román Akadémia könyvtárának példányán kívül meg van még: a máramarosszigeti református lyceumi, a balázsfalvi érseki könyvtárakban, Hát-szezen, Soós könyvtárában² és az avasfelsőfalusi gör. kath. egyház tulajdonában.³ A címlap hátlapján Rákóczy György fejedelem fametszetŭ címerével, melyet mi is bemutatunk cikkünk záródíszeként. A fejedelemhez intézett ajánlólevelét írta és aláírta: Simion Stefanŭ, a gyulafejevári érseki szék, Rév,⁴ Máramaros és egész Erdély érseke és mitropolitája.

Ez ajánlólevelél magasztos szavakkal dicséri a fejedelem istenes kegyességét, hogy míg egyik kezével országát védelmezi az ellenségtől, a másikkal

Isten országát igyekszik megteremteni a földön, az által, hogy birodalmában minden nyelven hirdessék az Ur szavát. E végből minden esztendőben idegen országokba küld embereket, hogy ott megtanulva a Szentírást, hazatérve terjesszék itthon az Ur szavát. Ezenkívül nagy költséggel építtet templomokat, sőt látván, hogy az országában élő oláhoknak nincsen meg teljesen sem az Uj-, sem az Ó-Testamentum, elrendelte e sorok írójának, hogy keressen papjai között hozzáértő embert, a ki lefordíthatja oláh nyelvre, a mi megtörténvén, a fejedelem idegen mestereket hozatva, nyomdát állíttatott fel e mű kinyomatására, kiket kincstárából fizetett, mely nagy költségéért és szent cselekedetiért illendőnek tartotta, hogy ez a munka az ő neve alatt jelenjék meg, a miért örökké fognak testi és lelki javaiért imádkozni az Istenhez és Krisztushoz. — Cipariu szerint fordította Silvester szerzetes, a ki munkájával 1644 nyarán készült el, a miért a fejedelem neki jutalmul ötven forintot s egy dolmányra való posztót adatott püspöke (Geleji Katona István) által⁵.

A könyv maga közel két esztendeig készült, a mennyiben a fejedelem 1646 januárius 7-én Fogaras várából írt levelében említi először, hogy ki akarja nyomtatni a Bibliát oláh nyelvre, melyhez az oláh betűöntőnek Magyarországról hozatott piskolczot; a kész könyvből megmaradt példányokat pedig a Rákóczyak letüntével az ecsedi várba vitték s még fél-század múlva (1690 október 5-én) is kínálják az oláh bibliákat eladásra, ha árosa találkozik.⁶

Bibliografia 54. száma, 165—170. l. — R. M. K. II. kötete 684. sz. — Marosán Viktor: Rákóczi-féle román egyházi könyvek; Budapesti Hirlap 1902. évf. 353. sz. 44—45. l

¹ Mivel a kalapos oláh betűkből nagybetűnk nincsen, kénytelenségből kicsi betűvel írjuk át hiányzó hangzóinkat.

² E két utóbbi Szabó Károly kézirati jegyzete szerint.

³ Marosán Viktor adata nyomán.

⁴ Irva így: mitropolitul Vaduluï, a szolnokdobokamegyei Révkolostor oláh nevére nevezve, melynek címét ekkoriban az erdélyi vladika hivatalosan használta.

⁵ Rákóczy György feleségéhez, Lorántffy Zsuzsánnához Tokajról, 1644 augusztus 27-én írt levelében; *Ballagi Aladár: A magyar nyomdászat történelmi fejlődése* 235. l.

⁶ Az idézett keltű két levelet kiadta Thaly Kálmán (Valentínus bujdosó) a *Századok* 1871. évf. 718. l.

1648. Gyulafejejevár.

CATECHISMUS | Az az: | A Keresztyéni vallasnak és Hűtnek | Rövid Kérdésekben és feleletekben foglaltatot, | szent írásbéli bizony-sagokkal meg-erő-sítettet summaja avagy veleje. | Mellyet | Deák és magyar nyelvből Olah | nyelvre fordítot. | FOGARASI ISTVAN | Lugosi már az igasságot rész szerint | meg-ismet Olah Magyar Eccle-siának lelki Pásztorá. | 2. Timoth. 3. v. 15. | Es hogy gyermekségedtől fogva | tudgyad a' Szent írásokat, mel-lyek tégedet böltsé tehetnek | az üdvösségre &c. | Feiervarat Nyomtatattott. | Brassai Major Marton által | 1648. esztendőben. |

4-rétű, (23—24 soros) 48 lapnyi; két példányban, a marosvásárhelyi és sepsiszentgyörgyi református főgimnáziumok könyvtáraiban. A címlap hátlapján kezdődő magyar előszavát a káté fordítója, Fogarasi István Barcsai Ákosnak, Lugos és Karánsebes főbábjának, Szörény vármegye főispánjának ajánlja, elmondván benne, hogy ezt a kis kátét a tanuló ifjak segítségére fordította le, mert míg a zsidó gyerekek már 5—6 esztendőskorukban szépen olvassák a szentírást, nálunk „a mi magyarink között 20 avagy némely 25 esztendőskorú legény is alig forgatott kezében életében bibliát“, a minek főleg ritkasága az oka. Ezért fordította ezt a kis bibliát is (miként a katekizmust néhai Alstedius fejevári tanár nevezte) oláh nyelvre a lugosi és karánsebesi tanulóifjúság számára, „hogy így megtanulván az ifjúság az hűtnek fundamentomát, maga saját nyelvén áldhassa, dicsérhesse az ő Teremtőjét“ és hálát mond a bánnak, a ki midőn ezt a szándékát neki megjelentette, készségesen ígerte támogatását a kinyomtatásra, miután Dávid zsoltárai fordítását is elkezdte s azt ki is akarja egybekkel együtt oláh nyelven adni.

A 7-ik lapon találjuk a káté következő oláh-latin címlapját:

CATECHISMUS | Atsaja ej atsaja; | Summa szau Meduua à uluitej
si à kre|dinciej Christinaszkæ, kuprinsze en En|treberj, si Reszpunszurj
szkurtæ; si ku | adeveretury den szkiptura szven|tæ enterite. | Catechis-
mus Latino, Ungarico, Walachicus | Translatus operâ ac Studio Stephani
Foga|rasi Symmistæ Oppidi Lugas, Anno 1647. | die 18. Decembri.

A Szentírásból vett idézetekkel tarkított káté áll három részből és végső szavai: Soli Gratias Tibi, ô Gratiöse Deus.

A sajtószertű oláh szöveg különös magyar és latinos fonetikával és latin betűkkel van átírva a könyvecskében, mely e tekintetben a legrégibb ilyenemű kísérlet.

Bibliografia 53. száma, 160—164. l. — R. M. K. I. kötete 803. sz. és II. kötete 683. sz. De a Bibliografia nem említi.

1651. Gyulafejevár.

ספר תהלים | PSALTIREA | Ce se zice, KăNTAREA, | A FER-
CITULUI PROROC ŞI ÎMPĂRAT DAVIDU | Ku cântările lui Moisi. |
şi cu summa şi rânduiala, la toţi psalomii. | Îsvoditū cu mare socotinţă,
den isvod | jidovescū, pre limba rumânească. | cu Ajutorulū lui Dumne-
zeū, şi cuîndemnarea şi porunca, deînpună cu toată keltuiala A măriei
sale | GEORGIE RAKOŢI, | Kraiulū Ardealului, i procea. | Tipăritusau
întru A măriei sale Tipografie, | Dentăiu Noao, în Ardealū în cetatea, |
BELGRADULUI. | ve leato, 7159. A ot rujdstva hristova, 1651. dekem[vrie]
25, dnia.

E keretbe foglalt címlap értelmében ez a Zsoltárkönyv fordítottatott nagy gonddal oláh nyelvre Rákóczy György erdélyi király ó Nagysága

rendeletéből és költségén, nyomattatván ujonnan a fejedelem gyulafejevári nyomdájában, 1651 december 25-ikén. (Cipariu ezt a fordítást is Silvester szerzetesnek tulajdonítja.)

4-rétű, 18 sztl. és 300 számozott, keretes, vörös-fekete (16 és 21 soros) levélnyi. A Román Akadémia könyvtárának példányán kívül meg van Balázsfalván s a máramarosszigeti református lyceum könyvtárában is. A címlap hátlapján Rákóczy György fejedelem (előbbi) címere van, a következő öt levelen pedig a fejedelemhez intézett ajánlólevél, melyben el van mondva a Szentírásból és Krisztus kijelentéseiből vett idézetekkel, mily semmirevaló és haszon nélküli a templomban és gyülekezetekben elhangzó idegen nyelvű beszéd, melyet a hivek nem értvén meg, elégedetlenül távoznak, sőt még azok a papok is bűnhődni fognak, kik a templomban idegen nyelven végzik az istentiszteletet, miként a római pápák, a lusta barátok és patarénusok, meg az apácák, a kik bár nem tudnak írást, mégis idegen nyelven éneklék a Miatyánkot és Ave Mariát meg a zsoltárokat, mint a lúdak és madarak, melyek ember-módjára szeretnének beszélni. Mindezeket látván és meggondolván, a fejedelem Isten dicsőségére nagy kegyesen elrendelte az oláh papoknak és fejüknek, Semeon Stefan gyulafejevári érseknek, hogy fordítsák le Dávid zsoltárait zsidóból oláh nyelvre, hogy azokat kicsiny, nagy megérthesse, a mit költségével elvégezvén, kéri Istent, hogy tartsa meg házával és országával együtt sok esztendeig boldogan, hogy ők is békességesen élhessenek szárnyai alatt.

Bibliografia 60. száma, 184—190. l. — R. M. K. II. kötete 752. sz.

[1653. Gyulafejevár.]

[Diploma sacerdotibus Valachicis datum.] — Az oláh papoknak adott diplomák, oláh nyelven.

Egyetlen példánya sem ismeretes, de Sinkai krónikája szerint II. Rákóczy György rendeletére 1653-ban jelentek meg hasonló oklevelek¹ s ez a kiadása meg volt Cipariunak, de elvesztette 1849-ben; hanem azt mondja, hogy még Barcsai Ákos 1659-iki diplomája is benne volt, a miért kiadási éve ennél korábbi nem lehet. Magunk részéről azonban azt hisszük, hogy ez nem volt valami önálló könyv, hanem az erdélyi oláh vladikák részére fejedelminktől kiadott különböző kinevező okleveleknek egyes lapokon (egy-levéles nyomtatványokként) való alkalmi kiadása, melyek aztán könyvbe kötve kerültek Cipariu szeméi elé, s ha volt is köztük tényleg Barcsaitól való diploma, az nem lehetett gyulafejevári, melynek oláh nyomdája — úgy látszik — az 1657-iki tatár dúláskor elpusztul.

Bibliografia 63. száma, 206. l.

¹ Ebből közli pl. Sinkai id. krónikája II. k. 504—506. l. Báthory Gábor fejedelemnek Gyulafejevárt, 1609 június 9-én az oláh papok érdekében kiadott oklevelét

1656. Gyulafejervár.

Skutulă katikizmușului ku răspunsu, dein scriptura svântă. în potrive răspunsului a doao țări, fără scriptură svântă. — A katekizmus védelme a Szentírásnélküli két ország feleletére vonatkozó s a Szentírásból vett válaszszal.

E címe után közvetlenül következik a szöveg.

Kis 8-rétű, 235 levélnyi, melynek alján ez áll: Nyomtatva Gyulafejervár várában, 1656 június 25-ikén. Egyetlen példánya Moldovan I. M. balázsfalvi kanonok könyvtárában. Folytatása a 237—373. levelen: Cinul, și învățătura pre scurțu, de slintele Taine . . . Kolofonja: Vleat 1656. Kor. Geor. Mol. — Tartalmazza a keresztele, Urvacsora és házasság leírását, megfelelő imákkal.

Ujra kiadta Baritiu György „Catechismulu Calvinescu inpusu clerului si poporului romanescu sub domni'a principiloru Georgiu Rákoczy I. si II.” címen Nagyszebenben 1879-ben, a Román Akadémia költségén. Ez újnyomat címlapja szerint az eredeti második kiadása e műnek, de mennyiben tér el az elsőtől, nincs alkalmunk megvizsgálni. Az is különös, hogy a könyvnek nincsen semmi előszava vagy ajánlása, a miből kiadása okát és körülményeit megtudnánk. — Baritiu kiadása nyomán Hunfalvy Pál részletesen ismertette (a *Századok* 1886. évf. 475—489. l.) az oláh kátét, melyről — néhány egyezése alapján — azt hiszi, hogy Lukaris Cyrill konstantinápolyi patriárka (Genfben, 1629-ben megjelent) Hitvallása felhasználásával készült.

Bibliografia 64. száma, 207. és 537. l.

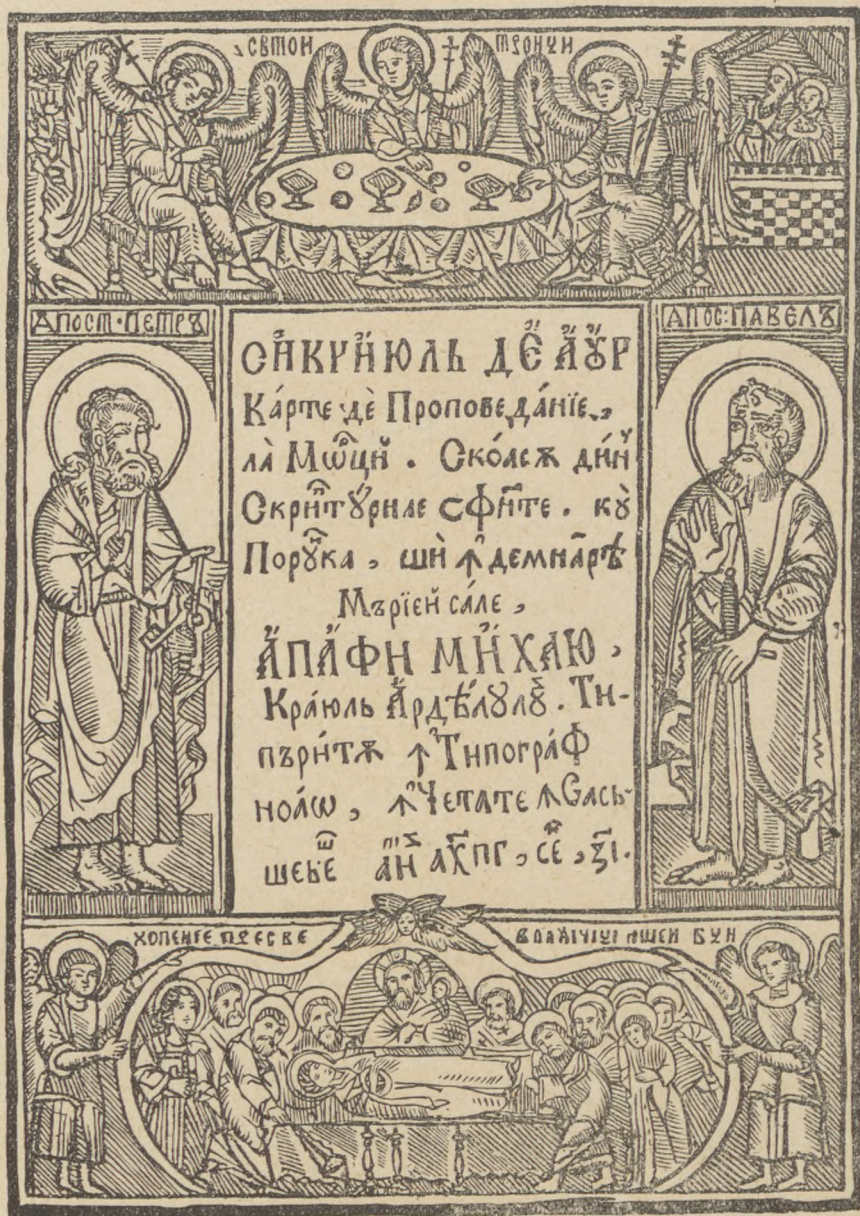
1683. Szász-Sebes.

SIKRIULă DE AUR | Karte de Propovedanie, | la Morți. Scoasă din | Scripturile sfinte. cu | Porunca, și îndemnarea | Măriei sale, | APAFI MIHAIU, | Kraiulă Ardealului. Ti-părită în Tipograf[ia] | noao, în Cetate în Sasă-șebeș. anii 1683, sep. 17.

Ez a címlap — melynek hasonmását is bemutatjuk — magyarul így hangzik: *Arany koporsó*. A halottak temetésére való szentbeszédnek könyve. A Szentírásból szerkesztve és nyomtatva Apafi Mihály erdélyi király ő Nagysága parancsára és buzdítására Szász-Sebes városában, az új nyomdában, 1683 szeptember 17-én; míg utolsó sorából azt is megtudjuk, hogy nyomtatását márczius 15-ikén kezdték meg.

4-rétű, 4 és 168 sztl. (20 soros) levélnyi, a Román Akadémia könyvtárában; csonka példányát dr. Dăianu Illyés kolozsvári esperes könyvtárából ismerem.

A címlap hátlapján Apafi fejedelem címere, két oldalt neve és címei kezdőbetűivel, alatta meg a Szentírásból vett öt sornyi idézettel, miként

A szász-sebesi 1683-iki „Arany koporsó” cím- és hátlapja.

✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿
 Чѣстнѣ шн поѣздмннѣ сѣмн, алы мѣрїен
 сѣле Краюль Ардѣлѣлѣн:

Япокаліѣн, ка, д, с, гї. Фернїнцї мѣ
 цїн кѣрїн мѣ дѣкѣм фїлмнѣлѣ:
 Ла оылмѣнн, ка, н, с, гї. Кѣ де вѣцѣ вїлѣ
 трѣплѣце мѣрнѣвѣцѣ: Іѣрж де вѣцѣ ѡморж кѣ
 дѣхѣ фѣптѣлѣ трѣплѣдїї вѣвѣцѣ.

képünkön látható. Az utána következő Ajánlásban Vinczi Popa János az összes esperesekkel és erdélyi oláhok gyülekezetével elmondja, hogy Apafi uralkodása alatt nemcsak békességben éltek, de az elszomorodott egyházak is érezték védelmét. Ezért elgyengült és sötétségben élő nemzetiségével hálával vannak ő Nagysága iránt, de azt gyengeségükben imánál egyébbel nem fejezhették ki. Most azonban, hogy Isten megsegíté őket arra, hogy a fejedelem parancsára nyomdát állíthattak, annak első termékét kegyeletes szívvel ajánlják fel neki és ígérk, hogy a míg Isten megtartja őket, mindhalálíg szolgálni fogják.

Bibliografia 80. száma, 269—273. l. — *R. M. K. II. kötete* 1532. sz.

1685. Gyulafejevár.

Kärare prea | scurtă | Pre fapte bune îndreptătoare. In Belgrad 1685. — Jó cselekedetekre vezető rövid ösvényke.

Egykor létezett három példánya közül ma már csak egy ismeretes, a balázsfalvi érseki könyvtaré, de az is csonka, 8-rétű (16 soros) 109 levélnyi; első 4 levele a címlappal és ajánlással hiányzik, hanem a *Bibliografia* szerzői, Popp Vasilia 1838-iki leírása szerint 1685-re és Gyulafejevártt nyomtatottnak mondják. A Cipariu által lemásolt előszavában — sajátosképpen — ifjabb Apafi Mihály választott erdélyi királynak ajánlja Vinczi Popa János, a ki ezt a munkát az oláh nemzetség hasznára, oláh nyelvre fordította, kiemelvén benne, hogy alatta is olyan békében akarnának élni, mint eddigelé édes atyja védőszárnyai alatt.

Forrását a vinczi János pap elhallgatja, pedig könyve nem egyéb Kézdivásárhelyi *Mathó* Isván felsőbányai lelkész-tanító „Kegyes cselekedetek rövid ösvénykéje” című műve fordításánál, mely 1666-ban Szebenben jelent meg 12-rétű 111 lapon.¹

Bibliografia 82. száma, 275—277. l.

¹ Teljes címét ld. a *R. M. K. I. k.* 1044. sz. a.

[1685.] Gyulafejevár.

CEASLOVEȚŪ | care are întru sine | SLUJBELE, DE | Noapte, și de zi | Scoase pre Rumănie de | pre Slóvenie și tipărit | IN MITROPOLIA | Belgraduluî în zilele | Prea luminatuluî Dom[n] | APAFI MIHA[lŭ] | Kraiulŭ Ardea[luluî] | Anii

E nyomdai díszítésekből összeállított keretes címlap magyar értelme: Kis horarium, mely magában foglalja az éjjeli és nappali szolgálatokat. Ó-szláv-ból fordítottatott oláh nyelvre és nyomtatott a gyulafejevári érsekségben Apafi Mihály erdélyi király napjaiban . . . , éve azonban kiszakadt a címlap jobb sarkával s így bizonytalan.

Kis 8-rétű, 4 sztl. és 204 (16 soros) levélnyi. Egyetlen példánya a balázsfalvi érseki könyvtárban. Előszavában Vinczi Popa János elmondja,

hogy ezt a könyvet az egyház és az oláh nemzetség segítségére szerezte és nyomatta ki Varlaam gyulafejevári mitropolita költségén, akkor, midőn ő Szentsége Apafi fejedelem és a zsinat akaratával megválasztott. A Tartalom-mutató végén levő kolofon szerint készítették a könyvet Vinczi Popa János és Dályai György esperes,¹ nyomatta Ieromonah Juszif, Tipograf Rus.

Bibliografia 84. száma, 279—280. és 537. l.

¹ Itt még így írja alá nevét: Protopop Gheorghe din Daŭa, de már később emígy: Dăianul.

1687. Gyulafejevár.

RĂNDUIALA DIÁKO|NSTVELORŭ ŞI CU A VăZ|glaşeniilor,
care se zic la Liturgie. | Şi Rânduiala Vecerniei, şi cu a | Utranei. |
Scoase şi Tocmite di pre Limba | Sloveniască, pre limba Rumănească. |
cu Blagoslovenia prea ot Svinţitului, | Kir, VARLAAMŭ: Arhiepiscopŭ
şi | Mitropolitŭ Belŭ Gra|dului, iprocea. | Akumŭ întăii sau Tiparitŭ. |
întru folosulŭ, şi înţelegerea | Pravoslavnicii Rumanestŭ beseareci | ca
toţi Preoţii şi Diaconii, | ca să poată cunoaşte pe lesne: de a | sluji
cum să cade, pe orânduiala lor. | în Scaunulŭ Mitropolii Belŭ Gra|dului
Tipăritusă. | Anii Domnului, 1687. Lun : Sep : 1.

A vörös-fekete nyomású keretes címlap értelme magyarul: Az egyházi diákonusok és a liturgiai exclamatiók rendtartása és a vecsernye és reggeli isteni tisztelet rendtartása. Ó-szláv nyelvből fordítottatott oláhra és nyomtatott Varlaam gyulafejevári mitropolita megbízásából a papok és diákonusok javára, hogy könnyen megtanulhassanak belőle illően szolgálni; Gyulafejevártt, 1687 szeptember 1-én; kolofonja szerint Kiriak betűöntő és nyomdász által.

4-rétű, 21 számozott vörös-fekete nyomású (21 soros) levélnyi. Egyetlen példánya a balázsfalvi szeminárium könyvtárában.

Bibliografia 85. száma, 280. és 538. l. — Említve a R. M. K. II. kötete 2451. sz.

1689. Gyulafejevár.

MOLITEVNIKŭ | Isvodit din Slovenie pre limba Rumănească. |
suptŭ Krăirea şi biruinţa Prea lumina|tului şi Milostivului Domnŭ |
MIHAILŭ APAFI, celŭ mai Mare. | din Mila lui Dumnezeu kraiulŭ Ar-
dealului, | Domnului părţilor ţării Ungureşti, şi | Şpanului Săcuilor, i
procî. | şi cu Blagoslovenia prea osfinţitului | părinte, Kir. VARLAAMŭ:
Mitropo|litulŭ Belŭgradului, şi a toată ţara | Ardealului, eşteje i procî. |
Tipăritusau în MITROPOLIA: | Belgradului. | Anii domnului, 1689.
April, 22 de zil.

A vörös-fekete nyomású keretes címlap magyar értelme: Szerkönyv, mely fordítottatott ó-szlávból oláh nyelvre idősebb Apafi Mihály erdélyi király idejében és Kir Varlaam gyulafejevári és erdélyi mitropolita jóváhagyásával nyomtatott Gyulafejevártt, 1689 április 22-én.

Kis 4-rétű, 6 sztl. és 199 vörös-fekete (21 soros) nyomású levélnyi. A Román Akadémia könyvtárának példányán kívül meg van Moldován I. M. kanonok balázsfalvi- és (csonkán) a zarándi gör. kel. tanító-egyesület s a sepsiszentgörgyi Székely Nemzeti Múzeum könyvtárában. Varlaam érsekhez és a gyulafejevári, révi, szilvási, fogarasi, máramarosi s a magyarországi püspökök fölött való mitropolitához intézett ajánlólevele végén Vinczi Popa János kijelenti, hogy mivel költsége nem volt elég, az ország jövedelme is szűkös lévén, a nyomtatáshoz hiányzó összeget maga az érsek pótolta, a miért nem szűnik érette imádkozni. A könyv utolsó soraiban meg Kiriak nyomdász kéri az olvasók szives elnézését netaláni sajtóhibáiért, lévén maga is gyenge, hibákkal telt ember.

Az 1564-ikihez hasonló, de teljesebb szerkönyv, az egyházi szertartások és imák végzéséről.

Bibliografia 87. száma, 291—296. l. — *R. M. K. II. kötete* 1644. sz.

1689. Gyulafejevár.

Poveste la 40 de Mucenici în 9 Martie. Bălgrad. 1689. — A 40 szent napján való prédikáció.

4-rétű, a lapok alsó középső részén számozott (22 soros) 8 levélnyi.

Egyetlen (címlap nélküli) csonka példánya Moldován I. M. balázsfalvi kanonok könyvtárában. Kolofonja szerint nyomtatott 1689 július 15-én.

Bibliografia 88. száma, 296. l.

1696. Szeben.

CEASLOVEȚŪ | Kar are întru sin: Slujbel | de Noapte și de zi. | Suptă biruința putearni | culuș și încununatului: | IOSIFŪ LeopoldŪ, | Kraiul budii, și Țărăi ungureșt: și Ardealuluș. | Tipăritusa în vestita | Cetate a Sibiuluș. | Anii Domnului: 1696.

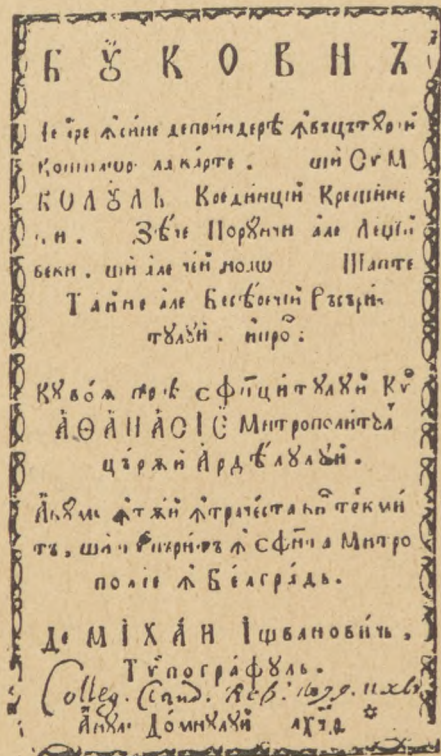
Magyarra téve: Kis horarium, mely magában foglalja az éjjeli és nappali szolgálatokat. Nyomatott a hatalmas és dicső József Lipót budai, magyar- és erdélyországi király uralma alatt, Szeben híres városában, 1696-ban.

Kis 4-rétű, 4 sztl. és 330 számozott vörös-fekete nyomású (13 soros) keretes levélnyi. Egyetlen példánya dr. Suciu László balázsfalvi kanonok könyvtárában. Kir Theofil gyulafejevári mitropolitához intézett ajánlólevelében „popa Kyriak Tipograful Moldovenul” elmondja, hogy ezt a könyvet ó-szlávból oláhra fordított kéziratából az ő költségén meg Dăianul György esperes támogatásával nyomatta három inásával: Opria, Mihai Banci és Toma segítségével.

Bibliografia 101. száma, 339—340. l.

1699. Gyulafejervár.

BUKOVNA | Ce are in sine deprinderea învățăturii | Kopiiloră la
karte. și SIMBOLULă Kredinții Kreștinești. Zece Porunci ale Legii
veki, și ale cei nouo. Șapte | Taine ale Besearecii Răsări-tului. iproci:
Ku voia prea sfântitului Kir | ATANASIE Mitropolitulă | țării Ardealului.
Acuma întâi întracesta kip tokmită, și tipărită în sfânta Mitro|polie în
Belgradă. | De MIHAI Iștvanovici, | Tipografulă. | Anulă Domnului 1699.*

A hasonmásban is bemutatott keretes (8¹/₂ × 14¹/₂ cm. tükrű) cím-lap értelme magyarul: Abécéskönyv, mely magában foglalja a gyermekek tanulási gyakorlatát és a keresztyén hit szimbolumát. A régi és új törvény tíz parancsolatját, a keleti egyház hét szentségét stb. Főtisztelendő Kir Atanasie gyulafejervári mitropolita akarataival szerkesztetett és nyomtatott először a gyulafejervári szent érsekségben Istvánovics Mihály nyomdász által, 1699-ben.

Hátlapján K[onstandin] és E[lena] védőszentek arczképe, a mint a keresz-tet fogják, mely fölött Krisztus fellegekbe burkolt képe látható, alatta négy sornyi fohással, miként hasonmása mutatja.

12-rétű, címlapos és 64 sztl. lapnyi; egyetlen példánya a kolozsvári református kollégium könyvtárában (R. M. K. 139. szám alatt), melynek a

könyvecske előlapján olvasható sajátkezű latin bejegyzése szerint akkori seniora, Almási József adta 1699 deczember 11-ikén.

Utolsó lapja végső sorai szerint a nyomda költségét fedezték: Dăianul György esperes-nótárius és kisleludi Pan Rác István gyulafejevári udvarbíró.

A könyv 3—14. lapján találjuk az *Abc.* betűit, a magán- és mássalhangzókat és diftongusokat, megfelelő olvasási példákkal megvilágosítva; a tanulni készülő gyermek imáját, majd egy reggeli imát s a 19—21. lapon a Hiszekegyet; aztán Atanasie alexandriai patriarcha szimbolumát, mely a katolikus hittétellel kezdődik. Folytatólag a Tízparancsolatot nyomtatja le a könyv összeállítója kis olvasói részére, elmondván utána (a 33—38. lapon) az ó-szövetség két törvényét s az azokat kiegészítő újszövetségi hat törvényt. Ezután leírja a keleti egyház hét szentségét s a 63—66. lapon az Idvezülés három cselekedete, a Hit, remény és szeretet magyarázatával végződik a kis gyakorlati célú könyv, mely ekként egyúttal az első erdélyi oláh iskolai tankönyv.

Bibliografia 113. száma, 369. l. a R. M. K. II. kötete 1951. sz. nyomán, anélkül, hogy látta volna és leírná.

1699. Gyulafejevár.

KIRIAKODROMION | SAU | EVANGELIE ÎNVĂȚĂ-
TOARĚ | Kare are întru ia Kazaniî la toate Duminecile | preste anû,
și la Praznicele Domnești, și | la sfinții cei numiți. | Acuma întâi întru
acesta kipû așezatû și | Tipăritû, și mai luminatû în limba | Rumânească
diortositû. | Suptû biruința prea luminatului și înălțatului | IOSIF LEO-
POLDÛ. | Kraiulû Budei, și alû țărăi Ungurești, și | al Ardealului. |
Fiindû Gubernatorû țărăi măria sa Bamfi | GEORGIE. | Ku Blago-
slovenia prea sfințitulû Kirû | ATANASIE Mitropolitulû Țărăi. |
În sfinta Mitropolie în BELGRADÛ. | În anulû dela mântuirea
Lumiî 1690. | De Mihaî Ișvanovićî Tipografulû | Tu ex Ougrovlahia.¹

A nyomdai díszítésekkel keretezett ($13\frac{1}{2} \times 22\frac{1}{2}$ cm. nagyságú) piros-fekete nyomású címlap magyar értelmé: Kiriakodromion vagy Tanító Evangelium, mely magában foglal beszédeket az év minden vasárnapjára, az Úr ünnepeire és a megnevezett szentekre. Most először oláh nyelven kinyomtatva József Lipót budai, magyar- és erdélyországi király ő Felsége uralkodása idejében, gubernátor lévén Bánfi György ő Nagysága, az ország mitropolitája, Kir Atanasie ő szentsége áldásával a gyulafejevári szent mitropoliában az 1699-ik esztendőben, a Havasalföldről való Istvánovics Mihály nyomdász által.

A címlap hátlapján a gyulafejevári mitropolia vednökének, a Szentháromságnak jelképe, fametszetben és alatta 8 soros dicsőítő vers róla.

Ivrétû, 3 sztl. és 415 számozott (31 soros) levélnyi. Két példánya ismeretes: a Román Akadémia és az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtáráé,

mely ismeretlen, de amannál teljesebb, mert utolsó lapja is meg van. Kir Atanasie érsekhez és gyulafejevári, révi, máramarosi, szilvási, fogarasi, erdélyi és a magyarországi részek, kővárvidéki,² szilágyi és krasznai mitropolitához intézett ajánlólevelében elmondja a nyomdász, hogy ez a könyv az ő, Dăianulă György esperes-nótárius és Kisfaludi Rácz István gyulafejevári udvarbíró költségén, meg Brankován Konstandin Basarab havasalföldi vajda kegyes támogatásával jelent meg, a ki meghallgatván a mitropolita könyörgését, mivel Erdélyben ekkor nem volt oláh nyomdászmester, őt küldte be az érsek és a zsinat szolgálatjára.

A könyv utolsó lapján öt sorban el van mondva, hogy nyomtatása kezdődött 1699 márczius 1-én és végződött deczember 20-án. Utána következik a tartalomjegyzék, a lap alján meg egy hat soros csinos versben elmondja a nyomdász, hogy a könyvnyomtató épp úgy ad hálát Istennek műve befejeztével, mint a hűvös forrást kívánó szarvas és a háborgó tengeren járó, földért imádkozó hajós.

Bibliografia 115. száma, 372—377. és 538. l.

¹ A ritkítva szedett szavak, valamint a kövérebb betűk az egyes szavak elején vörös festékekkel vannak nyomva.

² Ezt magyar kölcsönszóval így fejezi ki: Mitropolitulă Vidiculă Chivarulă.

1702. [Gyulafejevár.]

Pănea pruncilor, sau învățatura credinții Creștinești, . . . care o au scrisă în mici întrebaciuni și răspunsuri ungurești cinstitulă Pater Boronăi Laslo parochușul Besearecii Katholicești dela Belgrad. și sau întors în limba românească de Duma Janăș dela Borbanți. în anii Dom[nului] 1702.

Magyar értelme: A kisdedek kenyere vagy a keresztyén hit értelme, melyet rövid magyar kérdésekben és feleletekben írt Tisztelendő Pater Baranyi László gyulafejevári katholikus parochus és oláh nyelvre fordított Borbándi Duma János 1702-ben.

Egykorú feljegyzés nyomán 8-rétű volt, Cipariu szerint 4 sztl. és 152 lapnyi. Egyetlen példánya sem ismeretes, fenti címét is Cipariu írta le, megjegyezvén, hogy azonos lehet Baranyi Pálnak Horányi által idézett és Gyulafejevárt 1702-ben megjelent cyrill-betűs oláh katekizmusával; a mi úgy is van, mert tudjuk Baranyiról, hogy — mivel a jezsuita-rend ki volt tiltva — Erdélyben világi papi ruhában és *Bárany László* néven működött.

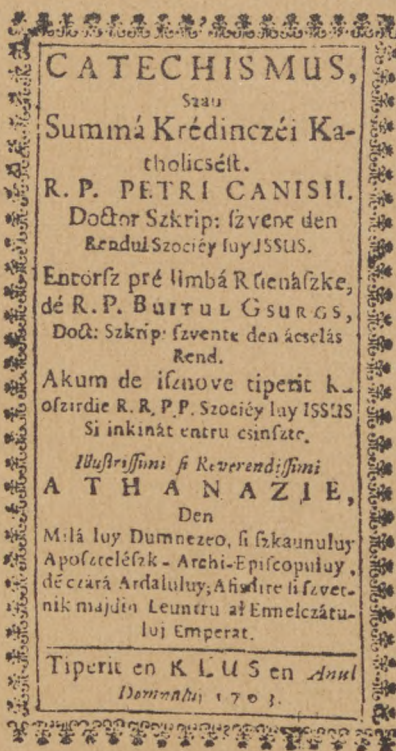
P. Szentiványi Márton jezsuita-író 1703-ban Nagyszombatban megjelent „Dissertatio chronologico-polemica de ortu, progressu ac diminutione schismatis graeci atque graeci ritus ecclesiae cum Romana ecclesia tot votis exoptata reunionem” cz. művének Kollonics Lipót biboros, esztergomi érsekhez intézett ajánlólevelében ekként ír Baranyi Pál e kátéjáról: „Plurima Catechismorum millia, Tuo iussu earundem nationum linguis et caractere impressa, atque inter plebem et teneram aetatem liberalissime distributa”,

a miből megtudjuk, hogy Kollonics érsek költségén jelent meg és osztogatták az erdélyi oláhok közt. Könyve fordítójával meg Baranyi régi jó viszonyban állott, mindjárt Gyulafejevárra kerülté őta, mivel pl. egyik leánykáját is ő temette Gyulafejevártt, 1697 Szent Jakab havának 16-ik napján.¹

Bibliografia 133. száma, 440. l. — Említve a R. M. K. II. kötete 2103. sz. a.

¹ Baranyi Pál halotti beszédét ld. „Imago vitae et mortis. Az életnek és halálnak képe“ cz. műve II. része (Nagyszombat, 1719.) 219. s következő lapjain.

1703. Kolozsvár.

CATECHISMUS,
Szau
Summá Krédinczéi Ka-
tholicsélt.
R. P. PETRI CANISII.
Doctor Szkrip: szvente den
Rendul Szociéy luy ISSUS.
Entorsz pré limbá Rumenászke,
dé R. P. BUITUL GSURGS,
Doct: Szkrip: szvente den ácselás
Rend.
Akum de isznove tiperit ku
oszirdie R. R. P. P. Szociéy luy ISSUS
Si inkinát entru csinát.
Illustrissimi si Reverendissimi
ATHANAZIE,
Den
Milá luy Dumnezeo, si szkaunuluy
Aposztelész - Archi-Episcopuluy,
den czára Ardaluluy; Asisdire si szvet-
nik majdin Leuntru al Ennelczátu-
luj Emperat.
Tiperit en KLUS en. Anul
Domnuluy 1703.

E nyomdai díszítésekből összeállított (6 × 11¹/₂ cm. nagyságú) és hasonmásban is bemutatott keretes címlelap magyar fonetikával nyomtatott szövegének értelme szerint Canisius Péter *Catechismusát* vagyis a *Katholikus hit summáját* fordította dr. Buitul György jezsuita-atyja és a jezsuita-atyák gondoskodásából újból nyomtatott Athanasie erdélyi görög-katolikus érseknek és császári belső titkos tanácsosnak ajánlva Kolozsvártt, 1703-ban.

12-rétű, számozott (24 soros) 60 lapnyi; egyetlen példánya a budapesti egyetemi könyvtárban, R. M. K. II. 512. sz. a. A címlelap „újból nyomtatott“ kifejezése *nem második* kiadására utal, hanem arra vonatkozik, hogy

Canisius kátéjának új, oláhnyelvű kiadása, mivel először 1636-ban Pozsonyban jelent meg oláh nyelven P. Némethi Jakab jezsuita-atyá kiadásában, vagyis felügyelete mellett. Ez a munka azonban ismeretlen s csupán Dobronoki György nagyszombati jezsuita 1636 februárius 2-iki naplóföljegyzéséből értesülünk róla, hozzátevén, hogy Karánsebesből kapta.¹ De hogy ez vajjon azonos-e a karánsebesi születésű Buitul munkájával — miként a *Bibliografia* szerzői gondolják — nem tudjuk, mert életrajzi pontos adataink nincsenek Buitulról és életéről jóformán csak annyit tudunk, a mennyit könyvének címlapja nyújt.

A kis könyv öt részből áll, melyekhez az 53—60. lapokon mindennapi imádságok (*Rugecsune de tote dzilele*) járulnak. Szerzőjét, illetve fordítóját Horányi Elek magyarnak mondja² és irányából, magyaros kifejezéseiből ítélve — oláhos neve ellenére — mi is annak tartjuk. Írását olvasva Buitul t. i. azt a benyomást teszi reánk, hogy Karánsebesen élve, felnőve, az oláhoktól eltanulta nyelvüket beszélni, de a mikor írni kezd rajta, sok helyen eltér az oláh nyelv szellemétől, melyet elég mélyen nem ismert és magyarosan fejezi ki magát, sőt azt is gondolom, hogy a káténak egyenesen magyar kiadásából fordította művét oláh nyelvre. Erre vallanak az oláhban idegenül hangzó alábbi kifejezések és fordulások: *cu mod bun* (jó móddal, renddel), *déféjmétura* (diffamálás), *deszkumperetorul nosztru* (Megváltónk), *emputáté* (imputált), *pékáté cse sztrigé en csér* (égbekiáltó bűnök), *pelicze oménászke* (emberi ábrázat), *Pilát den Póncz* (Poncius Pilátus), *rendul szeo* (maga rendjén), *rendul besserecsiéy* (egyházi rend), *szupt pélicza* (színe alatt), *unicsune svintzilor* (szentek egyessége).

Magyar voltát érdekesen bizonyítják az alábbi példák. Nem ismervén az evangélium szó oláh nemét és genitivusát, *evangeliei* helyett magyaros törzséből ragozza így: *Evangeliomuluj*; a gyümölcsfát pedig a *tűzifa* nevével nevezi meg így: *lemn*. Magyaros az ilyen kifejezése: *Hirisztusz Domnul* (Krisztus urunk), *szventá Missé* (szent mise), *en állánul prietnikuluj* (a jó barát ellen) és a *megtartásra* alkotott új szava: *cznieturá*.

Sajátos emilyen szóalkotása: *uszebituré* (különbség) és az is, hogy a *kuprinde* (tartalmaz) szóalakot alig 3—4 ízben használja, hanem helyette latinosan írja: *kuntineste*, a mit a mai oláhban a *conține* szó pótol; míg Szűz Máriát következetesen így nevezi: *Maria Vergure*.

Magyar kölcsönszavai ilyenek: *alduité* (áldott), *allensígü* (ellenség), *bintetujála* (büntetés), *bintétuité* (büntetett), *bobonele* (babonák), *cséluit* (megcsalva), *drik* (derék), *engeduitura* (engedékenység, gyengeség), *hásznuá* (haszna), *kaméta* (kamat), *kin* (kín), *marha* (marha), *oka* (ok, többese:

¹ A nagyszebeni „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde“ 19. k. 629. l.

² Nova memoria Hungarorum-a l. k. 625. l.

ocse), *oltáru* (oltár), *otalmul* (oltalom), *pésztor* (pásztor), *ponoszu* (panasz), *szélás* (szállás), *szlobod* (szabad), *szokásul* (szokás), *szuksig* (szükség), *szukuit* (megfogyatkozott), *szvent* (szent), *urikási* (örökösei).

E kölcsönszavak egy részét megtaláljuk ugyan már az oláh nyelv XVII. századi szókincsében, de nagy részét Buitul használja vagy írja le először s ez ad kis művének irodalomtörténeti jelentőséget, a mellett, hogy latin betűkkel és magyar fonetikával ír, hogy ezzel is kitüntesse azt a különbséget, mely őt a cyrillbetűs görög-keleti oláhoktól elválasztotta s talán az írásmód által is közelebb hozza őket a latin egyházhoz térítői működésében, melyet Erdélyben folytatott.

Bibliografia 138. száma, 447. l. a R. M. K. II. kötete 2155. sz. nyomán, anélkül, hogy láttá volna és leírná.

1709. Szeben.

[Catechismus saū învătătură creştinească.] — Katekizmus avagy keresztyéni tanítás.

Egyetlen példánya sem ismeretes, de jezsuita bibliografusok szerint P. Szunyog Ferencz nyomatta ki „Catechismus Valachicus maior Romano-Catholicus” czímen, oláh nyelven 1696-ban, majd újból 1726-ban s ennek a kiadásnak a czímét közöljük Popp feljegyzéséből; miután azt is tudjuk 1709-iki kiadásáról, hogy 12-rétű és latin betűs volt.

Bibliografia 156. száma, 480. l. — Említve a R. M. K. II. kötete 2395. sz. a.

*

A fentiekben részletesen ismertetett oláh művek adatainak tanulságai nagyon érdekesek. Kitűnik belőlük, hogy a reformáció indította meg az irodalmat az oláhok közt, mely irodalomnak tehát Erdély a bölcsője. De jellemző, hogy az új hitnek oláh alattvalóikat a szászok igyekeznek először megnyerni. Szeben város tanácsa nyomtatja ki számukra (1544-ben) a kátét, másfél évtized múlva meg a brassói bíró, Benkner (Biegner) János adja kezükbe nyelvükön az Evangeliumot,¹ melynek új kiadása (1581-ben) Hirscher Lukács brassói bíró költségén jelenik meg. Ezeket a munkákat Koreszi diákonus nyomtatja, kit Benkner Havasalföldéből hívott be 1560-ban. Ettől kezdve 1583-ig közel negyedszázadon át nagy tevékenységet fejtett ki Brassóban s közben (1580-ban) Szász-Sebesen is nyomdát alapított. Könyvei igen keresettek, mert még a havasalföldi vajdák is nála nyomtattak egyházi műveket, mivel akkor

¹ Vállalkozásának azonban bizonyos üzleti oldala is látszik, mivel egyúttal ó-szláv nyelven is kinyomatja a bibliát, tudván, hogy Moldva—Havasalföldében, Oroszországban s a Balkán görög-keleti népeinél jó keletje volt az egyházi könyveknek, melyek igen megfogyatkoztak.

sem Havasalföldében, sem Moldovában nem volt még nyomda. Érdekes azonban, hogy Koreszi ezekre a munkákra csak az évszámot tette ki, a nyomtatás helyét nem; akár, mert ekként az oláh vajdaságokban kelendőbbek voltak, akár pedig, mert úgy kívánták megrendelői.¹

Koreszi munkáinak típusa régies, az oroszokét utánzó, mert hisz a görög-keleti egyház addig leginkább oroszországi könyveket használt, kiállításuk azonban csinosabb és művészebb, a mit az oroszok is elismernek.² Fejléczekkel, kezdőbetűkkel díszíti és rubrikálva állítja ki őket, vagyis a fejezetek czimeit és az iniciálékat vörössel nyomtatja és eleinte czimlap nélkül — a hogy a középkori kodexeket irták a barátok — úgy, hogy másutt is utánozni kezdték és valósággal iskolát teremtett a balkáni és görög-keleti népek földjén. Koreszi munkái közül 18 brassóit meg egy szász-sebesít ismerünk, de 1583-ban úgylátszik fia, Serbán vette át műhelyét, a ki valószínűleg azonos azzal a Serbán mesterrel, a ki másodmagával 1582-ben Szászvárosban nyomtatja ki oláhlul az Ó-szövetséget. Tanítványa lehetett Lőrincz diák is, a ki 1579-ben Gyulafejérvártn nyomtatja ki az Evangeliumot ó-szláv nyelven, Báthory Kristóf parancsára, azaz megbizásából. Ez a katolikus fejedelem nem törődött a reformációval, sem az oláhok megtérítésével, pedig egyik tanácsura, a kálvinista Geszthy Ferencz nyilván ilyen szándékkal nyomtat oláh könyvet 1582-ben, sőt már János Zsigmond idejében oláh Agendát ad ki Forró Miklós; de maga Báthory Zsigmond is megtűri ó-szláv könyvet, mely 1588-ban jelent meg. Ezzel az esztendővel záródik az oláh nyomdászat első korszaka a maga 24 vallási művével, melyeket több, mint félszázadig más nem követett.

Új s az oláhokra is kedvezőbb helyzet állott be a Báthoryak kihalásával 1613-ban uralomra jutott Bethlen Gábor fejedelem és kálvinista utódai alatt, kiknek idejében semmiféle ó-szláv vagy más *nem oláh* nyelvű könyvet nem nyomathattak — s nem is nyomtak — Erdélyben, mivel az a fenkölt s a protestantizmus szelleméből folyó magasztos gondolkozás hatotta át őket, hogy minden alattvalójuk a maga nyelvén dicsérje az Urat s a templomokban idegen nyelven ne berbiteljenek.

Nyoma van, hogy már Bethlen lefordíttatta oláhra (1617 táján) a bibliát, de háborus elfoglaltságában nem nyomathatta ki.³ Ezt a felada-

¹ A Bibliografia szerzői Koreszi e munkái nyomtatási helyéül kérdőjeleket (?) raknak vagy csak ritkán jelzik brassói voltukat, pedig maguk írják, hogy még a papirosuk vízjegye is Brassó czimerét mutatja, és hogy brassóiak, kétséget sem szenved; azért mi így jelöljük őket [Brassó], hiszen Koreszi közben az erdélyi munkák kolofonjaiban mindig megemlíti Brassó nevét, melyben nyomtatták, másutt pedig nem volt műhelye, mert a szász-sebesiből mindössze egy könyve került ki.

² Karatajev nyomán Hodinka a *Magyar Könyvszemle* 1890. évf. 110. l.

³ Ballagi Aladár id. m. 234. l.

tot I. Rákóczy György teljesítette, midőn oláh nyomdát állít székhelyén és ama rendelete kiegészítéséül, hogy az oláh egyházakban és iskolákban oláhul tanítsanak, egymásután kinyomatja saját költségén az Evangeliumot, a kátét és az Uj-testamentumot. Fia, II. Rákóczy György is hasonló szellemben működött, midőn 1651-ben Zsoltárt ad oláh alattvalóinak és újra kinyomatja (1656-ban) a kátét.

A Rákóczyak utódja, Apafi Mihály fejedelem még tán náluk is erélyesebb volt, látva mennyit kell küzdenie a régi görög ritushoz és nyelvhez ragaszkodó oláh vladikákkal — éppen az oláh nyelv elfogadtatása végett. Így pl. 1674 nyarán rendeletet bocsátott ki a Rákóczyak által alapított gyulafejevári oláh nyomda felkeresésére,¹ melyet vezetői úgy látszik az 1657-iki tatár dúlás elől megmentettek és a várból elvittek. Majd 1681 elején a tanult és sok nyelvben jártas Kézdivásárhelyi Matkó István prédikátorra bizza „az ó-testamentomi szent könyveknek oláh nyelvre való fordítását”,² a mi azonban úgy látszik nem készült el és sohasem jelent meg. Helyette 1683-ban Szász-Sebesen keletkezik oláh nyomda s adja ki Apafi rendeletére az úgyszólván közszükséget pótló és halotti prédikációkat tartalmazó *Arany koporsó* című diszes kötetet. Valószínűleg ezt a nyomdát szállították át két esztendő múlva Gyulafejevárra — hol a várban alkalmasabb helye lehetett — s itt jelent meg 1689-ig egymásután két prédikációs könyv, egy Horarium és két szerkönyv, a mire az oláh papoknak és kántoroknak szükségük volt.

Ez a szükséglet irányította az oláh nyomdászatot és gazdagította irodalmát azután is, hogy az erdélyi önálló fejedelemség megszűnt s az ország osztrák uralom alá jutott. Így jelenik meg 1696-ban Szebenben egy oláh Horarium, czimlapján Lipót nevével ékesítve, majd 1699-ben Gyulafejevárt egyszerre két munka is: egy kis Abéczés könyv meg egy nagy, majdnem ivréti Evangélium. Mindkettő költségéhez Kisfaludi Rácz István gyulafejevári udvarbíró is hozzájárult, támogatván vele a Havasalföldéből átjött Istvánovics Mihály mestert, a kit hire-neve pár év múlva Keletre juttatott és (1709—10-ben) Tifliszben nyomtatott diszes műveket georgiai nyelven.

Ezután újabb korszakába lép az oláhság, amennyiben 1700-ban egy része egyesül a római-katholikus egyházzal s ennek következtében elmaradottságában rohamosan halad a művelődés útján. Ezt szolgálja 1702—1709 közt megjelent három kis káté is, jezsuitáktól írva s ketteje latin betűkkel nyomtatva, miként azt a római katolikus vallás szelleme is kívánta.

¹ Apafi Gyulafejevárt kelt 1674 június 14-iki rendelete, Bod Péter: Smirnai Szent Polycarpus 106. l.

² Fogaras várában kelt 1681 februárius 23-iki vonatkozó rendelete a *Történelmi Tár* 1878. évf. 205. l.

Ekként az oláh irodalomnak 43 erdélyi régi művét ismertettük megjelenésük sorrendjében, tanuságául annak, miként indult meg Erdélyben az oláh irodalom — majdnem száz esztendővel korábban, mint az oláh vajdaságokban — és miként fejlődött, izmosodott a fejedelmek erkölcsi, anyagi támogatása folytán a magasabb műveltségi fokon álló vezető magyarság gazdag irodalmának hatása alatt, mely olyan termékenyítő — eddigelé nem is tanulmányozott — hatással volt az oláh irodalomra, hogy számos munkánk olvadt bele és vált így közvetlenül fejlesztőjévé az oláh hitéletnek és művelődésnek.

II.

MIALATT a bukuresti Román Akadémia kiadásában megjelent *Régi oláh könyvészet* 1711-ig terjedő I. kötete hazai sajtó-termékeinek méltatásával bibelődöttünk, befejeződött II. kötete is. Terjedelme ugyanakkora: 570 lapnyi, beosztása hasonló, de már kiállítása egyszerűbb, kevésbbé pompás, mert míg az előbbi 282 kép és hasonmás díszíti, ebben alig 46 illusztrációt találunk. Hasonló takarékoságot látunk a szövegben is, amennyiben amaz mindössze 176 művet ismertet, ebbe meg már (a 177—754 számú) 578 könyv és nyomtatvány leírását szorították bele. Az ilyen takarékoságnak a tudomány látja kárát s monumentális munkáknál — a milyen ez a nagyarányú Bibliografia is — alig menthető káros mulasztás. Mondhatják ugyan, hogy az 1711 után megjelent (újabb) nyomtatványok nem érdemelnék bővebb méltatást; de e felfogás nemcsak saját irodalmunkra nézve sántikáló, hanem különösen kárhozatos az oláhra nézve, mely a mienknél sokkal lassabban fejlődött és gyarapodott. Hiszen a görög hoszpodárok uralma alá került oláhországi és moldvai vajdaságokban ezidőben az oláh nyelv alig jut szóhoz, a hazai oláhság pedig csak a XVIII. század második felében ébred az abból a tetszhalotti álmából, melybe — az erdélyi nemzeti fejedelemség megszűntével — az erdélyi fejedelmekhez mérhető pártfogók nélkül, idegen, osztrák uralom alá süllyedt.

Ily viszonyok közt még 1750-ben is csupán hat oláh könyv jelenik meg, de félszázaddal utána, 1800-ban is alig nyolcz; 1718, 1721, 1727, 1738 és 1772 évjelzésű oláh könyvet pedig egyáltalán nem ismerünk! Bámulatosan hullámzó a szellemi mozgalom a többi esztendőkből is és a könyvtermelés — lelkes, fanatikus írók buzgósága mellett is — oly sze-

gényes, hogy e kötetben tárgyalt korszak utolsó, 1808-ik évében is mindössze 23 az oláh nyelvű művek száma, s ezeknek is nagyrésze hazánkban jelent meg. Ezért érdeklő irodalmunkat ez a kötet különösen.

De bármily szembeszökő és szegényes ez a megállapítás, szerencsére nem reális, amennyiben a *Bibliografia* II. kötete nagyon hiányos és egyáltalán nem hű tükrö az oláh szellemi életnek. Áll ez különösen a hazai nyomdatermékekre, melyeknek felkutatására a szerkesztők nem fordítottak elég gondot és időt. Valósággal fájó ennek az érthetetlen mulasztásnak észrevevése, ha látjuk, mily gondosan ismertetvük benne a mai Románia földjén napvilágot látott művek s ha tudjuk, hogy e kötet hét esztendeig készült. Épp ezért különös, hogy a szerzők sok művet igen röviden méltatnak, sőt megteszik azt is, hogy pl. *Jorga* Miklós kutatásai alapján valami hat erdélyi könyv hazai példányait idézik, anélkül, hogy ismertetnék.¹ Mulasztásukat mi igyekeztünk pótolni annyiban, hogy a le nem írt munkák közül többet — dr. *Daianu* Illyés kolozsvári görög-katholikus esperes úr lekötelező szivessége által — megszereztünk és ismertettünk. Nehány más művet a nagyszebeni báró Brukenthal-múzeum sziveskedett rendelkezésünkre bocsátani, de legtöbb az Erdélyi Nemzeti Múzeumi levéltár *Irott és nyomtatott rendeletek* című gazdag gyűjteményéből került ki. Ezek ugyan nagyobbára apró-, meg egyleveles hivatalos nyomtatványok, de így is rendkívüli fontosságú nyelvemlékek, a miért a *Bibliografia* szerzői is felvették közülök azokat, melyekhez hozzájuthattak.

Gyűjteményünk így sem teljes és további kutatásainkból tetemes bővítését reméljük, de már is tisztább képet nyújt a hazai oláh irodalom 1808-ig terjedő állapotáról a Román Akadémia kiadványánál, melyet ezúttal 8 ismeretlen könyv és 72 nyomtatvány, együttesen tehát 80 mű ismertetésével bővítünk. Új adalékainkat — a kellő áttekintés végett — a *Bibliografia* hazai termékeinek időrendi sorrendjébe osztva közöljük. E művek ismertetését rövidre fogtuk, de mivel egyúttal azt a gyakorlati célt is szolgálni akartuk munkánkkal, hogy a könyvtárainkban feltűnő cyrill-betűs régi oláh nyomtatványokat könnyen meg lehessen segélyével határozni, pontosan közöljük címlapjuk, vagy kezdetük első néhány szavát, nyomtatási helyét, megjelenésük évét és lapszámukat. Meghatározásukban t. i. legnagyobb nehézséget az okozza, hogy az év és lapszám is *betűkkel van kitüntetve rajtuk* s a ki a cyrill-írás számértékét nem ismeri és a számok olvasásában nem eléggé jártas, egyáltalán nem vagy hibásan bírja megállapítani őket. Fokozza e nehézséget az a körülmény

¹ Ezeken kívül két művet (egy 1786-iki balázsfalvi és egy 1790-iki temesvári nyomtatványt) a *Bibliografia* szerzői (502 és 535. sz. a.) *Vuia* Julius egy 1896-ban megjelent munkájából idéznek, de ezekről nem tudjuk megállapítani, hogy megvannak-e vagy csupán címök ismeretes,

is, hogy a régi oláhság a számokat *kiejtésük szerint* írta és olvasta, tehát előbb az egyes és utána a tízes számokat; a mit, ha nem tudunk, szintén nagy tévedéseket okoz. Így a 15-öt (cincisprezece) így írták: 51 (az 5-ös és 10-es szám betűiből összerakva), mert az oláh az ötöt ejti ki először; hogy azonban az 51 értékével baj ne legyen, ezt a számot az 50-es meg az 1-es szám betűjével jelzi.

Hogy e szokatlan — de különben nagyon egyszerű — írású rendszer könnyen megtanulható legyen és mindig készen, szem előtt álljon, az alábbi táblázatban összeállítottam az egész számsort 1-től 1000-ig.

A = 1	B = 2	Γ = 3	Δ = 4	E = 5	Σ = 6	Ζ = 7	H = 8
Θ = 9	Ι = 10	ΑΙ = 11	ΒΙ = 12	ΓΙ = 13	ΔΙ = 14	ΕΙ = 15	
ΣΙ = 16	ΖΙ = 17	ΗΙ = 18	ΑΙΙ = 19	Κ = 20	Λ = 30	*	*
Μ = 40	Ν = 50	Ξ = 60	Ο = 70	Π = 80	Υ = 90	*	*
Φ = 100	Χ = 200	Ψ = 300	Υ = 400	Φ = 500	Υ = 600		
Ψ = 700	Ω = 800	Υ = 900	Υ = 1000	Υ = 1000	Υ = 1000		

A ki e (klisézés útján készült) táblázatot követi, pontosan megfejtethet vele bármily cyrill-betűs (oláh, ó-szlovén, orosz) számot. A dátumoknál azonban még valami egyébre is kell figyelni. A görög-keleti egyház ugyanis az esztendő szeptember 1-ével kezdi s azonkívül a világteremtés szerint keltez, a mi (az egyházi megállapodás miatt) 5508 számmal nagyobb a Krisztus születésétől való megszokott, rendes számításnál. Ezt a többletet tehát le kell mindig vonni az adott nagyobb évszámból minden *januáriu 1 és szeptember 1* közé eső keletnél, *míg a szeptember 1 — januáriu 1* közé eső keltezések évszámából már 5509 vonandó le, *hogy a helyes dátumot* megkaphassuk. Ha tehát a cyrill-betűs keltezés megfejtéséből pl. 7070 márczius 24-ike kerül ki, akkor e nap helyes éve 1562; ha azonban pl. 7088 december 14-ike áll előttünk, ennek éve 1579 s nem 1580. Érdekes jelenség azonban, hogy erről a szabályról (tudatlanság vagy hanyagság miatt) néha megfeledkeztek, a miből — ha a Kr. utáni évszámot is ki nem tették — bizony sokszor tévedés keletkezett. Ezt a régiek is észrevették s hogy elejét vegyék a zavaroknak elég korán, Erdélyben már a XVII. század közepén megkezdték elhagyni a teremtéstől való számítást s csak a Kr. utáni

évet tették ki.¹ Ámde ez az újítás nem vált általánossá, illetve lassan terjedt el, épp úgy mint az *arabszámokkal* való kekezés reformja, a mit először 1774-ben tűnik fel — bécsi oláh könyvczimlapon² — és kizárólagossá félszázad múlva sem válik!

A régi hazai nyomtatványokat ismertető e befejező közlemény szintén képekkel díszítjük, melyekből négynek hasonmását a kiadást gondozó Román Akadémia könyvtárigazgatósága szíveségének köszönünk,³ míg a többit mi készítettük eredetieikről s most jelennek meg először. E képek leggyakrabban kezdetleges kivitelű fametszetek, melyeket rendszeren ügyesebb szedők (nyomdász-legények) készítettek, de némelyikükben művészi ábrázolást és finomabb metszést is találunk. A szentképekhez szokott keleti egyház hívei — s köztük az oláhok is — könyveikben is megkívánták a templomban látott ábrát és cifraságot. Így érthető, hogy még a hivatalos kiadványok (teszem az erdélyi főkormányzók rendeletei) is díszesebbek latin-, német-, magyarnyelvű — legtöbbször egy és ugyanabban a nyomdában készült — példányaiknál, melyek egyszerűek s gyakran még kezdőbetűjük sincsen, úgy hogy nyomdai kiállítás dolgában sokszor emezek mögött maradnak.

¹ Így jelent meg pl. az 1641-iki gyulafejevári oláh Evangelium.

² Könyvczimlapon is szórványosan válik szokásossá, míg az első arabszámmal lapszámozott oláhkönyv 1808-ban jelenik meg.

³ Ez a négy a következő: a balázsfalvi monostor és Krisztus a kereszten; továbbá a nőifejes záródísz, egy 1737-iki rimniki-, és a mérleges záródísz, egy 1807-iki neamcziú könyvből.

1726. Nagyszombat.

[Katekismus sau învățătură creștinească.] — Katekizmus avagy keresztyéni tanítás.

Egyetlen példánya sem ismeretes. Popp feljegyzéseiből vett címe szerint a magyarországi orosz nemzetség használatára adta ki rutén nyelven Dekamelist¹ János József munkácsi püspök és ebből² oláh nyelvre fordítva nyomtatott a nagyszombati akadémiai nyomdában, a Krisztus születésétől számított 1726-ik évben.

Bibliografia 190. száma, 27. l.

¹ Irják így is: De Camelis.

² Rutén kiadása Nagyszombatban, 1698-ban jelent meg; R. M. K. II. k. 1933. sz.

1733. Brassó.

KALENDARI. — Oláh naptár.

Kis 4-rétű, 40 sztl. lapnyi, szerb példányáról készült, mely egy kievi orosz orvos műve s készítő (a 4-ik ív 3. lapján olvasható szavak szerint) brassói Petcu Șoanul dászkal; nyomtatott a brassói új nyomdában 1733 februárius 20-án.

Bibliografia 207. száma, 48. l.

1744. Kolozsvár.

[Rânduială] dela prea înălțata crăiasa țării ungurești și a Bohemiî Maria Theresia, preamiloștîva noastră doamnă, prin comisia, san scaunul sănătății din Ardeal. — Mária Terézia... rendelete az Erdélyben felállított Sanitatis comissioja által mindeneknek, de kiváltképpen a Török birodalmából Erdélybe, vagy a' körül lévő ő Felsége örökös országiba által jőni akaróknak.

Ívrétű (27×31 cm. szedéstükrű) egyleveles nyomtatvány, mely egy-

úttal latin, német és magyar nyelven is megjelent.¹ Ezekből tudjuk, hogy Szebenben, 1744 januárius 1-én kelt; a mit oláh példányára talán azért nem tettek ki, mivel Kolozsvárt nyomtatott (nem Szebenben, mint a többi) a jezsuiták akadémiai nyomdájában.

Kolofonja: Tiperit în Klus, în Tipografia Akademicească. Anul dela Hristos 1744.

Érdekes rendelet arra nézve, hogy „a döghalálnak és más veszedelmes ragadó nyavalyáknak“ eltávoztatására a határon emelt contumaciális épületeket a lakók saját érdekükben ne kerüljék el; alatta a fertőtlenített különféle portékák „megtisztításáért“ fizetendő díjak jegyzékével, mely díjak 2—34 krajczár közt váltakoznak.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Az Erdélyben ekkor használt négy hivatalos nyelv — hivatalos megállapodás folytán — ily sorrendben következett. Ezen a négy nyelven küldte szét a hatóságoknak az erdélyi főkormánysház minden közérdekű rendeletét s ezért ezt — rövidség okáért — az ezentúliaknál nem is tüntetjük ki.

1744. Kolozsvár.

BUKOVNĂ... — Ábécéskönyv.

Kis 8-rétű, csonka példánya Moldován I. M. balázsfalvi kanonok könyvtárában; másodszor (újra) nyomtatta¹ Kolozsvárt, az Akadémia nyomdájában Becskereki Mihály, 1744-ben.

Bibliografia 235. száma, 79. l.

¹ Nem mondja ugyan, hogy mi után, de címe teljesen azonos az 1699-iki gyulafejevári Bukovnáéval s úgylátszik szövegén is csupán annyit változtatott, hogy a cyrill mellett latin betűvel is közli az ábécét.

[1750. Balázsfalva.]

IDEA. Care cu crăiasca căntălărie a Ardealului, și cu Deputațișii în de|putația Curții Crăești sau cercetat: după acea iarăș cu de|putația noastră la curte: Și cu Comisariatușul nostru cel Ostesc în|preună cu însemnata Căntălăria noastră cea Crăiască, spre mai mare fo|los sau așezat pentru scăderea Căraușiilor, si sălășluirilor | celor fără plată în Țara Ardealului. — Tervezet¹ az Erdélyben szokásban volt ingyen-szekerezés megszüntetésére.

Ívrétű, címlap nélküli (16×24 cm. szedéstükrű) 11 keretes lapnyi diszes kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 374/1750 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. Nyomtatáshelye nincs kitéve, de mivel (a czikkünk élén, a 305. lapon bemutatott) fejléczét és betűit megtaláljuk az 1781-iki *Minologion* címlapján is, balázsfalvi, sőt azt hisszük, hogy épp legelső nyomtatványa a balázsfalvi Szentháromság-monostorban felállított oláh nyomdának.

A hasznos rendelet 15 pontba foglalva határozza meg, hogy az eddig

divott kötelező ingyen-fuvarozás megszüntetésével mit kelljen fizetnie az utasoknak. E szerint az országúton stációkat állítottak, melyeknek 2 erdélyi mérföldnél távolabb esniök nem lehetett s ha olyik mégis 3—4 mérföldnyire esett, két állomásnak számított; a fizetség pedig állomásonként minden ló után 10, ökör után 7¹/₂ kr. volt, tehát 4 ló után 40 és 6 ökör után 45 krajczár, akár katonáé, akár paraszté volt a szekér.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Német kiadásának ez a címe: Entwurf.

1750. Balázsfalva.

[Floarea adevărului.] — Az igazság virága.

Egyetlen példánya sem ismeretes, de 1816-ban Balázsfalván megjelent második kiadásának előszava szerint 1750 márczius 30-ikán nyomtatott a balázsfalvi szentháromsági monostor nyomdájában.

Bibliografia 276. száma, 113. l.

1756. Balázsfalva.

[Învățătură creștinească.] — Keresztyéni tanítás.

Egyetlen példánya sem ismeretes. Popp értekezéséből vett címlapja szerint az iskolák számára másodszor nyomtatott Kir Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban, 1756 május 8-án, Rimniceanul¹ Demeter által.²

Bibliografia 299. száma, 134. l.

¹ Tulajdonképpen a hangzóval van írva, de mivel később gyakran i betűvel írja magát, következetesen így írjuk, egyféleképpen.

² Gaster I. M. szerint első kiadása 1753-ban jelent meg Balázsfalván Nagy-katekizmus címen.

1756. Balázsfalva.

DUMNEZEEȘTILE | LITURGIIL. — Istenes liturgiák.

4-rétű, 1 sztl. és 230 számozott lapnyi, vörös-fekete (23 soros) nyomású, néhány díszítéssel, a nagyszebeni érseki könyvtárban; először nyomtatott Mária Terézia idejében Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban 1756-ban, Becskereki Mihály által.

Bibliografia 300. száma, 134. l.

1757. Balázsfalva.

DOCTRINA | CHRISTIANA. — Keresztyén tan; latinul.

12-rétű, 5 sztl. és 198 lapnyi; az iskolai ifjúságszámára nyomtatott bisztrai Aaron Péter Pál fogarasi püspök rendeletére a balázsfalvi szentháromsági monostorban, Becskereki Mihály által, 1757-ben.

Ajánlják kászoni L. B. Bornemissza Ignác József guberniumi titkos tanácsos és erdélyi kincstárnak, meg Dietrich Frigyes Vilmos erdélyi kincstári tanácsosnak a balázsfalvi kanonokok, hálájukat fejezván ki írántuk, a miért művük kiadását nemcsak buzdításukkal, de anyagi támogatásukkal is pártolták.

A káté utáni Appendix 3. darabjául olvasható XI. Kelemen pápa Kolonitz [Lipót] bíboros, magyarországi primáshoz intézett levele.

Bibliografia 303. száma, 137—139. l.

1757. Balázsfalva.

EVHOLOGION | Adeică | MOLITVNIK. — Szerkönyv.

4-rétű, 5 sztl. és 436+24 lapnyi vörös-fekete (25 soros) nyomásu; először nyomtatott bisztrai Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban 1757-ben, Rîmniceanul János által. Hátlapján a balázsfalvi monostort ábrázoló — mellékelt — fametszetű rajzzal, mely *Vlaikul* munkája.

Bibliografia 306. száma, 141. l.

1759. Balázsfalva.

PĂSTORICEASCA | Datorie. — Lelkészi kötelesség.

Kis 8-rétű, 1 sztl. és 159 lapnyi; először nyomtatott Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban 1759 május 28-án, Sibianul Péter által.

Bibliografia 315. száma, 147. l.

1760. Balázsfalva.

PASTORICEASCA | POSLANIE | sau | DOGMATIKA ÎNVĂȚĂTURĂ. — A lelkeszi küldetés vagy dogmatikai tanítás.

8-rétű, 1 sztl. és 106 lapnyi; nyomtatott Aaron Péter Pál fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban, 1760 május 17-én. Érdekes, hogy a tudós püspök e művében 25 korábbi oláh könyvet idéz.

Bibliografia 317. száma, 148. l.

1760. Balázsfalva.

[Carte pastorală.] — Pásztorlevél.

Egyetlen példánya sem ismeretes, csupán Popp értekezéséből idézik. Az espereseknek ajánlja Gerontie Kotore, Aaron fogarasi vladika generális vikáriusa.

Bibliografia 318. száma, 149. l.

1760. Balázsfalva.

OKTOIH. — Nyolcz hangnemre szóló énekeskönyv.

4-rétű, 1 sztl. és 498+219+36 lapnyi vörös-fekete (25 soros) nyomású; nyomatott Aaron Péter Pál erdélyi s a kapcsolt részek fogarasi vladikája jóváhagyásával a balázsfalvi szentháromsági monostorban 1760-ban Sibianul Péter által. Hátlapján damaszkusi Szent Jánost ábrázoló fametszet e latin betűs jelzéssel: *Ioanni*, a mi Endrédi János diákonus nyomdász és fametsző nevét jelenti.

Bibliografia 322. száma, 152. l.

1760. Balázsfalva.

Votiva apprecatio. — Üdvözlő levél; latinul.

4-rétű 2 lapnyi, a püspök fametszetű címerével, mely egy hármashalmon ugró kigyót ábrázol.

Aaron Péter Pál püspök nevenapja alkalmából ajánlják fel neki a balázsfalvi nyomdászok, kiknek nevében Tekeld Péter nyomdász üdvözli hálájuk fejében a püspököt, mint patronusokat, Balázsfalván, 1760 június 29-ikén.

Bibliografia 323. száma, 152–154. l.

[1761. Balázsfalva.]

[Poclamația generalului Buccow către norodul rumânesc din țara Ardealului.] — Buccow generális kiáltványa az erdélyi oláh néphez.

Ívrétű (19×27 szedéstükrű) egyleveles nyomtatvány (baloldalt németül, jobboldalt oláhul), melyet a gubernium 484/1761 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [A balázsfalvi szemináriumi nyomda betűivel.]

Incipit: AL RĂMLENEȘȚII ÎMPĂRĂȚII ȚĂRIȚOR UNGUREȘȚII . . .

Kelte: Dată în cetatea Sibiului 9. Aprilie 1761. Buccow pecsétjével és aláírásával megerősítve.

Kiáltványában Buccow kijelenti, hogy ő Felsége [Mária Terézia] e háborús időben is anyai gondot viselvén alattvalóira, az oláhok közt napirinden lévő zavarok lecsendesítésére elnökle mellett udvari bizottságot küldött az országba, mely április 26-án fogja megkezdeni működését. Meghagyja tehát az oláhoknak, hogy a nem-egyesültek ne bántalmazzák az egyesülteket, kiknek papjait templomaikból és lakásaikból gyakran kiűzték, sem ezek amazokat, hanem minden vármegyéből, székből és kerületből egy-egy emberüket küldjék a mondott napra Szebenbe s ott adják elő sérelmeiket a bizottság színe előtt.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1761. Balázsfalva.

Epistola consolatoria. — Vigasztaló levél; latinul.

16-rétű 3 sztl. és 61 lapnyi, egyetlen példánya Moldován balázsfalvi kanonok könyvtárában; Aaron Péter Pál fogarasi püspök szedte ki „ex divinitus inspiratis scripturis“ s oláh nyelvű kiadása mellett¹ most latinul is kiadta Balázsfalván, 1761-ben Endrédi János diákonus.

Ajánlják: Buccow Adolf Miklós generálisnak és erdélyi főhadparancsnoknak *Scholastici Balásfalvenses*, üdvözlőlvén őt abból az alkalomból, hogy ó-szerinti Gábor arkangyal napján békét csinálni jött közibük.

Bibliografia 325. száma, 155—156. l.

¹ Ez a kiadása ismeretlen, de a *Bibliografia* előbbi (324. sz. a.) idézi Popp nyomán.

1762. Balázsfalva.

Exordium, & Definitio | Sanctae OEcumenicæ | Synodi | florentinæ. — A firenzei zsinat kezdete; latinul.

16-rétű, 4 sztl. és 48 lapnyi csonka példánya Moldován balázsfalvi kanonok könyvtárában; régi görög-latin kiadásából oláhra fordítva kiadta Aaron Péter Pál fogarasi püspök,¹ most meg latinul is Balázsfalván 1762-ben.

Ajánlva Buccow Adolf Miklós generálisnak, mint az „Excelsae Aulicæ Commissionis in rebus Valachicæ Nationis“ elnökének.

Bibliografia 329. száma, 158—159. l.

¹ Ez a kiadása nem ismeretes, de Popp följegyzése szerint 1762 április 26-ikán jelent meg Balázsfalván nyomtatva; *Bibliografia* 368. sz.

1763. Balázsfalva.

SANCTI PATRIS NOSTRI | JOANNIS DAMA- | SCENI | OPERA PHILOSOPHICA ET THEOLOGICA. — Damaszkusi Szent János bölcsészeti és theologiai művei; latinul.

Kis 8-rétű 6 sztl. és 345 lapnyi; nyomtatott bisztrai Aaron Péter Pál fogarasi püspök jóváhagyásával velencei és párisi kiadásaiból Balázsfalván, 1763-ban.

Bibliografia 333. száma, 160. l.

1765. Balázsfalva.

SFÎNTA ŞI DUMNEZEASCĂ | ALUI IS. HS. EVANGELIE. — Jézus Krisztus szent és istenes evangéliuma.

Ívrétű, 4 sztl. és 363 lapnyi, vörös-fekete (39 soros, kéthasábos) nyomású; először nyomtatott Mária Terézia császárné és erdélyi fejedelem-asszony idejében, Atanasie Radnik fogarasi vladika jóváhagyásával, a balázsfalvi szent mitropoliaiban, 1765-ben, utolsó sorai szerint: Sandul jászvásári nyomdász, továbbá Rîmniceanul Péter és János által, kiknek elseje a kaput ábrázoló címlapot s a szövegben előforduló apostolok arczképeit is metszette.

Bibliografia 342. száma, 164. l.

1765. Temesvár. [Jászvásár.]

ÎNDREPTAREA PĂCĂTOSULUI. — A bűnös megjavulása.

4-rétű 3 sztl. és 167 lapnyi, kétnyelvű és kétfajtájú betűvel nyomtatva, a páros lapon ó-szláv, a páratlan szembelevő lapon oláh nyelven. Címlapja is kétnyelvű és szavai szerint a bánáti Temesvárbán nyomtatott 1765 június 8-ikán; ellenben első lapján az olvasható, hogy Kir Gavriil moldvai mitropolita jóváhagyásával a jászvásári mitropoliában nyomtatták.

A címlap utáni két lap jegyzete értelmében Nenádovics Pál karlóczai érsek s a szlovén-szerb és rumén nép mitropolitája jóváhagyásával jelent meg; kolofonja szerint: Stanovics Gergely, Evloghie monah, Damaszkín diákonus és Ilie szedők által készítve, a mi arra mutat, hogy az ó-szláv szöveget Temesvártt nyomtatták, az oláht pedig — mivel oláh szedőjük úgylátszik nem volt — Jásziban, a hová a félig kész íveket elvitték.

A könyv oláh előszavában Vichentie Joánnovics Vidacü temesvári püspök elmondja, hogy e könyvet hívei javulására íratta papjaival, látván, hogy olyan 80 esztendőös öregek is vannak köztük, kik esketésen kívül soha templomba nem járnak és erkölceikben hasonlóak a vadállatokhoz.

Bibliografia 343. száma, 164—166. l.

1766. Balázsfalva.

OROLOGION | Adeică: | CEASOSLOV. — Horologium.

8-rétű 4 sztl. és 799+6 lapnyi, vörös-fekete (20 soros) nyomású; nyomtatta a felsőbbek jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostorban, 1766-ban Rimniceanul Péter nyomdász; két fametszettel, *Vlaicul* metsző nevével.

Bibliografia 346. száma, 170—171. l.

1766. [Balázsfalva.]

[Rânduiala Împărătesei Maria Terezia față de ciuma.] — Mária Terézia császárné rendelete a döghaláltól való óvakodás iránt.

Ívrétű (16¹/₂×29 cm. szedéstükrű) 6 sztl. lapnyi (a középén birodalmi almát mutató levéldíszítésű fametszetű fejlécczcel és T kezdőbetűs) nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányország 916/1766. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [A balázsfalvi szeminárium betűivel.]

Incipit: NOI MARIA TEREZIA ... Tuturor ... *Kelte:* Dat în lăcuitoriul oraș al nostru în Beciu, în 25 de zile a lui August. Anul 1766. A stăpânirii noastre 26.¹

A rendelet, hivatkozva az előbbi útasításokra, tíz pontba foglalva útasítja főleg a határszéleken lakó vagy járó alattvalókat arra, miként vizsgáltassák meg magukat és áruikat, hogy a pestist lehetőleg elkerüljék.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Valamennyi szám betűvel írva, a mit ezentúl nem is jelzünk.

Veress: Régi oláh könyvek.

1766. [Balázsfalva.]

[Decret împărătesc pentru înființarea miliției rumânești limitanee.]
— Erectio militiae Valachicae limitanae.¹

Ívrétű (19×30 cm. szedéstükrű) címlap nélküli 31 sztl. lapnyi (nyomdai diszítésekben összerakott fejlécű) nyomtatvány, melyet az erdélyi fő kormánysszék 2375/1767 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [A balázsfalvi szeminárium betűivel.]

Incipit: NOI MARIA TEREZIA . . . Tuturor . . . *Kelte:* Dat în Cetatea Iașului noastre în Beciu, zile 12 alui Noembrie, în anul 1766. A împărăției noastre 26 de ani.

Az erdélyi határőrvidéki oláh hadseregéről szóló decretum, mely 84 pontban sorolja fel beosztását, kötelességeit, szervezetét, megállapítván még a legénység és tisztek zsoldját és élelmezését is.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ez tentával van reá írva és legrövidebben fejezi ki a rendelet tartalmát.

1767. Balázsfalva.

APOSTOL. — Apostolok könyve.

Ívrétű, 1 sztl. és 140 (hibásan számozott) lapnyi, vörös-fekete nyomású, egyetlen példánya a szamosújvári feyház könyvtárában. A címlap apostolokkal díszített fametszeti keretét metszette Sandul Tipograf; nyomtatott Mária Terézia erdélyi fejedelemszöveg uralkodása alatt a felsőbbség jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostorban Rimniceanul Péter nyomdász által 1767-ben.

Bibliografia 348. száma, 172. l.

1769. Kalocsa.

EVANGELIE | LA TOATE | DUMINICS SI SZERBETORJ | PESZTE
TOT ANUL. — Az esztendő minden vasárnapjára és ünnepére való evangelium.

4-rétű, 79 és 3 sztl. lapnyi; Tomeján Margit tanácsosné buzdítására oláh nyelvre fordította és lelki öröme magyar ortográfiával adta ki a kegyesrendű szentpéterei P. Biró Dávid, Kalocsán, a piaristák nyomdájában 1769-ben.

Bibliografia 371. száma, 191–192. l.

1770. Balázsfalva.

Oktoih. — Nyolcz hangnemre szóló énekeskönyv.

OKTOIH | Si | Slujbele sfintilor de Obște. | Acum Adoao oară
așezat, și Tipărit, | După rânduiala Besearicii Răsăritului. | Supt Stăpânia
Prea înălțatei Împărăteasii | Răimleanilor Prințesii Ardealului. Iproci: |
Iproci: | Doamni Doamni. | MARIEI TERESII. | Ku Blagoslovenia
celor mai mari. | Tipărit în Blaj în Tipografia | Mănăstirii Bunei Vestiri.
Anii dela Xs: 1770. | De Pétru Păpa Vicî Tipograful Rimniceanul.

Értelme, magyarul: Oktoih és a közönséges szentek szolgálata. Másodízben nyomtatott¹ a keleti egyház rendelése szerint Mária Terézia római

császárné és erdélyi fejedelemasszony uralkodása idején a felsőbbek jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostor nyomdájában 1770-ben, rimniki Popovics Péter által.

4-rétű (12·5×16·5 cm. szedéstükrű) 211+104 levélnyi vörös-fekete (25 soros) nyomású;² nyomdai díszítésekből összerakott keretes cím lapja hát lapján Damaszkusi János fametszetű képével, alsó balsarkában metszője (latinbetűs) nevével: JOANNI, a mi Endrédi János diákonus nevére vall. Maga a könyv a II. rész 89' levelén végződik s onnan végig a 12 hónap ünnepeinek jegyzéke (Sinaksar) következik.

A liszai görög-katholikus egyházé. — A Bibliografia (371. száma, 194. l.) csupán említi.

¹ Első kiadása szintén balázsfalvi és 1760-ból való, mely alatt ismertettük is.

² Érdekes, hogy míg első kiadása lapszámozva volt, ezt a nyomdász — régiesen — foliózva számoztta.

1773. Balázsfalva.

POLUSTAV. — Imakönyv.

Kis 8-rétű 1 sztl. és 598 lapnyi; negyedszer nyomtatták a balázsfalvi Bunavestire-monostor nyomdájában 1773-ban. Cím lapja képpel körülvéve, melyet *Sandul* metszett.

Bibliografia 381. száma, 203. l.

1773. Balázsfalva.

STRASTNIK. — Krisztus kinszenvedéseinek könyve.

Ívrétű, 1 sztl. és 187 lapnyi, vörös-fekete (41 soros, kéthasábos) nyomású, Popovics¹ Péter Rimniceanul által metszett keretes címlappal; nyomtatott másodszor a felsőbbek jóváhagyásával, Mária Terézia uralkodása idejében a balázsfalvi Bunavestire-mitropolia költségén és nyomdájában, 1773-ban.²

Bibliografia 382. száma, 203. l.

¹ Irva hibásan így: Papavics.

² Első 1753-iki balázsfalvi kiadását Popp idézi, de ismeretlen; *Bibliografia* 290. sz.

1774. Balázsfalva.

AKATISTIARIU ... Imakönyv.

12-rétű, 4 sztl. és 599+5 lapnyi, vörös-fekete (17 soros) nyomású, keretes címlappal; másodszor nyomtatott a felsőbbek jóváhagyásával Balázsfalván, 1774-ben, Popovics Péter Rimniceanul nyomdász által. A 2. lapján található sorok szerint jóváhagyta és kinyomathatónak ítélte I. Silvestru Caliani könyvrevizor Balázsfalván, 1774 szeptember 17-én. Készíté Gherman ieromonáh.¹

Bibliografia 383. száma, 203—204. l.

¹ Popp idézi 1763-iki balázsfalvi első kiadását, de ismeretlen; *Bibliografia* 331. száma.

1775. Balázsfalva.

DUMNEZEȘTILE | LITURGIÎ. — Istenes liturgiák.

4-rétű, 2 sztl. és 223 lapnyi, vörös-fekete (24 soros) nyomású; nyomtatott Mária Terézia uralkodása idején a balázsfalvi Bunavestire-monostorban 1775-ben, Popovics Péter nyomdász által, a ki metszeteit is készíté. Approbálta Balázsfalván 1775 július 17-én Kálnoki Jeromos kanonok, könyvvizsgáló. Készíté Gherman ieromonáh.

Bibliografia 391. száma, 212. l.

1776. Balázsfalva.

SFÎNTA ȘI DUMNEZEASCA | A LUI IS. XS. EVANGELIE. —

Jézus Krisztus szent és istenes evangéliuma.

Ívrétű, 4. sztl. és 344 lapnyi, vörös-fekete (39 soros, kéthasábos) nyomású, keretes címlapját metszette Sandul Tipograful, a négy evangélistának a szöveg közt lévő arcsképeivel együtt; másodszor nyomtatott Mária Terézia erdélyi fejedelemszöny uralkodása idején Maer Gergely fogarasi vladika és császári királyi belső tanácsos jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostor nyomdájában 1776-ban, Popovics Péter Rimniceanul nyomdász által. Előszavát aláírta Gherman ieromonáh.

Bibliografia 394. száma, 214. l.

1777. Balázsfalva.

ARHIERATIKON. — Püspöki szerkönyv.

Ívrétű, 1 sztl. és 44 lapnyi, vörös-fekete nyomású, keretes címlappal; görögből fordítva nyomtatott először Maer Gergely érsek, fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában, 1777-ben. Hátlapján lévő metszetet készíté Popovics Péter nyomdász.

Bibliografia 399. száma, 219. l.

1777. Balázsfalva.

BUKOVNA. — Abéczéskönyv.

8-rétű, 19 sztl. lapnyi, Moldován balázsfalvi kanonok könyvtárában; nyomtatott Maer Gergely fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi Bunavestire-monostor nyomdájában, 1777 februárius 16-ikán, Popovics Péter Rimniceanul által.

Bibliografia 401. száma, 219. l.

1777. Balázsfalva.

KATAVASIARIU. — Rendes énekeskönyv.

16-rétű, 3 sztl. és 463 lapnyi, vörös-fekete (19 soros) nyomású; harmadszor nyomtatott Maer Gergely érsek, fogarasi és erdélyi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában, 1777-ben, Popovics Péter nyomdász által.¹

Bibliografia 404. száma, 220. l.

¹ Korábbi, 1769-iki balázsfalvi kiadását Popp idézi, de ismeretlen; *Bibliografia 364. száma.*

1778. Balázsfalva.

CEASOSLOV. — Horologium.

8-rétű, 2 sztl. és 600-nál több lapnyi, néhány képpel; ötödizben nyomtatott Maer Gergely fogarasi és erdélyi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában, 1778-ban.

Bibliografia 413. száma, 225—226. l.

1778. Balázsfalva.

[Oránduiálă.] — Maer Gergely Gábor erdélyi és fogarasi vladika rendelete hiveihez, hogy a háború miatt imádkozzanak.

Egyleveles nyomtatvány, 1778 Illyés napján (július 10-én) keltezve, a püspök pecsétjével és aláírásával.

Bibliografia 416. száma, 228. l.

1780. Buda.

KATEKIZMUL | CSEL MARE... PAENTRU AENVAECAETURA TOTURORA | KRESTINO-KATOLICSILOR... A keresztyén katholikuskok számára való nagy katekizmus.

8-rétű, 3 sztl. és 120 lapnyi, magyar fonetikával nyomtatva Budán, a királyi univerzitás betűivel, 1780-ban. Egyidejűleg megjelent egy „ifjak tanulására” készült 58 lapnyi rövidebb és egy 20 lapnyi még kisebb kiadása.

Bibliografia 428—429. száma, 250. l.

1780. Balázsfalva.

PSALTIREA | Prorókuluî şi Înpăratuluî | DAVID. — Dávid király zsoltára.

Kis 8-rétű, 4 sztl. és 485+4 lapnyi, egyetlen példánya Moldován I. M. balázsfalvi kanonok könyvtárában; ötödizben nyomtatott Maer Gergely fogarasi és erdélyi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában.¹

Bibliografia 440. száma, 269. l.²

¹ Egy 1764-iki balázsfalvi kiadását idézi Popp, de ismeretlen; *Bibliografia* 339. sz.

² Erre az évre a *Bibliografia* (431. sz. a.) egy másik balázsfalvi keltezetlen nyomtatványt is helyez, de annak éve egyáltalán nem bizonyos.

1781. Balázsfalva.

Minologion. — A sátoros- és szent ünnepek szerkönyve.

MINOLOGION | Kare cuprinde întru sine rânduiala Dumnezeştilor Praz- | nice, şi ale Stăpânei de Dumnezeu Născătoarei, şi | pururea Fecioarei Mariei. Şi ale sfinţilor celor numiţi, | Ce să prăznuesc preste an, şi ale sfinţilor de obşte | în fieşte care zi. | Acum întâiu tipărit rumăneşte supt stăpânirea | Prea înălţatuluî Împărat al Romanilor. | JOSIF AL DOILEA. Kraiul Apostolesc, Mare Prinţip al Ardealuluî. | iproci: | Ku Blagoslavenia Exelenţiei sale Prea luminatuluî | DOMN GAVRIIL GRIGORIE MAER: | Episcopul Făgăraşuluî, şi al prea înălţatei Kes-saro | Krăeştii Măririi sfeatnic din lăuntru | în Blaj la Mitropolie | Anul dela Naşterea lui Xristos: | 1781.

Ívrétű (18×28 cm. szedéstükrű) 1 sztl. és 1149+63 lapnyi vörös-fekete (43 soros, kéthasábos) diszes kiállítású, finom, vékony papirosra nyomtatva II. József császár uralkodása idejében Maer Gábor Gergely fogarasi püspök jóváhagyásával Balázsfalván, a mitropoliában, 1781-ben.

A nyomdai diszítésekkel keretelt címmlap felső fejlécében Krisztus, Szt. Pál és Ker. János arc képei, az alsó pedig az 1750-iki első balázsfalvi nyomtatvány fejléce. A címmlap hátán az egész lapot betöltő fametszet: Krisztus a zsidó írástudók körében s alatta (szöveggel nyomtatott) 8 soros verses magyarázata. Az 1. lapon kezdődik az *Antologion*, mely szeptembertől augusztus hó végéig közli a főbb egyházi ünnepek megfelelő imáit és énekeit. Egyes lapjain vörös kezdőbetűk, szentképek vagy bibliai jelek vannak, melyek alján a metsző neve *Petru T.* vagy csak *P. T.* olvasható, a mi Petru Popovics Rî[mniceanul] Tipograf szokott jelzése; az 501. lapon azonban teljes nevét s a fametszet készítése évét is kiírta (arab számokkal) így: 1780, míg egy korábbi képen (a 74. lapon) 1770 évjelzést találunk. Ezenkívül minden hónap elejét szenteket ábrázoló csinos fejléc diszíti, kisebb levélmintájú fejléczei és angyalfejes záróképe pedig folyton ismétlődnek a könyvben. Az 1149-ik lapon túl (külön lapszámozással) következnek a rendes ünnepek, hétköznapiak és egyéb szertartások imái; utolsó (63.) lapja három sorában pedig a kiadó fohásza Istenhez, a ki megengedte végét érnie.

Nagysomkúti gör. kath. egyházé. — A Bibliografia (448. száma, 273. l.) csupán említi.

1781. Nagyszeben.

Ode ... Mária Terézia ő Felsége halála alkalmából.

8-rétű, 4 sztl. levélnyi, a brassói evang. főgimnázium könyvtárában; nyomtatott Hochmeister Mártonnál Szebenben, 1781 április 3-ikán.

Bibliografia 449. száma, 273. l.

1783. Balázsfalva.

ABC | sau | ALPHAVIT. — Abécéskönyv.

Kis 8-rétű, 92 lapnyi, az oláh szöveg itt-ott latin betűkkel vegyesen; nyomtatott az oláh nép elemi iskolái hasznára a balázsfalvi szeminárium nyomdájában, 1783-ban. (Számmal.)

Bibliografia 457. száma, 279. l.

1783. Szeben.

ABC | sau | BUCAVNA. — Abécéskönyv.

Kis 8-rétű, 104 lapnyi, oláh szövege csak latin betűkkel; nyomtatott az oláh nép iskolái számára Szebenben, ő Felsége engedélyével Hochmeister Márton betűivel, 1783-ban.

Bibliografia 458. száma, 279. l.

1783. Balázsfalva.

KATEHISMUL | CEL MARE. — Nagy katekizmus.

Kis 8-rétű, 4 sztl. és 180+1 lapnyi példánya Moldován I. M. balázsfalvi könyvtárában; az oláh nemzet elemi iskolái hasznára alkotta és adta ki Sinkai György Gábor, a balázsfalvi normális iskola igazgatója és katechetája Balázsfalván, a szeminárium betűivel, 1783-ban. Címlapja hátlapján *Approbatio*, melyet Balázsfalván, 1783 május 11-én írtak alá Szabó István és Halmágyi János fogarasi theologus revizorok.

Előszavából megtudjuk Sinkaitól, hogy miután II. József rendeletére 1782-ben Balázsfalván oláh elemi iskolát alapítottak — melynek igazgatójává őt a gubernium rendelte — tanítványai számára szerkeszté e kátét, vigyázván, hogy minél tisztább oláh szavakat használjon benne és minél rövidebbre fogja tartalmát, nehogy túlságos drágává váljék a könyv.

Bibliografia 462. száma, 281–282. l.

1783. Balázsfalva.

PRIMA | PRINCIPIA | LATINÆ | GRAMMATICES. — A latin nyelvtan elemei.

Kis 8-rétű, 184 lapnyi, latin-oláh szöveggel, a példák szövege ezenkívül német és magyar nyelven is; szerkesztette és nyomatta az oláh nemzeti iskolák hasznára sinkai Sinkai György Gábor bölcsész- és theologiai doktor, a balázsfalvi elemi iskola igazgatója és katechetája, Balázsfalván, a szeminárium nyomdájában, 1783-ban.

Bibliografia 463. száma, 282. l.

1784. Balázsfalva.

[Prefacerea Sinedului a Împărăției turcești pentru slobozenia... negustoriei supușilor crăești și împărătești în Țara turcească.] — Uebersetzung des *Seneds* der Pforte in betref der fürhinnigen Begünstigungen der Handlung der K. K. Unterthanen in der Turkey.¹

Ívrétű (17×27 cm. szedéstükrű) 3 sztl. lapnyi, fametszetű I és P kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 5280/1784. sz. a.² küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: ÎN NUMELE ATOT PUTERNIKULUI... *Kelte:* Dat în Țarigrad (Konstantinopoli) a doa zi în luna Rebi-ulahar adecă [24] Februarie³ 1198 (1784.)

Kolofonja: Tipăritusau în Blaj cu Tipariul Seminariului.

Ez az erdélyieket s főleg a török birodalommal kereskedő erdélyi kalmárokat annyira érdeklő portai rendelet 8 pontban részletezi a birodalma alá tartozó országokban való szabad kereskedés szabályait.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Német példányáról közöljük, mivel magyar példányát nem ismerjük.

² Ez a hivatalos szám a rendelet élére van nyomtatva, a mit ekkoriban kezdett a gubernium s ezért ezentúl külön nem is jelzünk.

³ Ez kimaradt és német példányából pótoltuk.

1784. Balázsfalva.

KUVÂNT... Szó... melyet Bob János, Fogaras és erdélyi s a vele egyesült részek vladikája tartott a császári guberniumtól rendelt biztosok által végbement érseki installációja alkalmával, a klérus gyűlésében, 1784 június 30-ikán.

Ívrétű, 4 sztl. levélnyi, Moldován I. M. kanonok és a nagyváradi gör. kath. püspökség könyvtárában.

Kolofonja: Nyomatott Balázsfalván, a szeminárium sajtóján.

Bibliografia 467. száma, 286. l.

1784. Balázsfalva.

PROPOVEDANIE. — A halottak temetésére való tanítások.

4-rétű, 2 sztl. és 140 lapnyi; írta (csinálta) szádi Klain Sámuel lelkész; nyomatott a felsőbbek jóváhagyásával Balázsfalván, a szeminárium betűivel, 1784.

Előszavában szerző elmondja, hogy a nép számára írván, egyszerű nyelvet használ, kerülve minden szónoki mesterkéeltséget és fellengős beszédet.

Bibliografia 472. száma, 287—288. l.

1784. Balázsfalva.

EVHOLOGION | adekă | MOLITVENIK. — Szerkönyv.

4-rétű, 4 sztl. és 606+4 sztl. lapnyi vörös-fekete (15 soros) nyomású; másodszor nyomatott a felsőbbek engedélyével Balázsfalván, a szeminárium betűivel, a II. József császár és erdélyi fejedelem alatt élő lelkészek számára, 1784-ben. Fametszetű keretes címlapja hátán Erdély címere egy nagy kétfejű sas mellpajzsául alkalmazza, alatta II. Józsefet dicsőítő nyolcz sornyi üdvözlő verssel.

Bibliografia 475. száma, 290—292. l.

1784. Szeben.

Norma adecă rânduiala veniturilor patrahirului. — Norma-Stolaris.¹

Ívrétű (15×27 cm. szedéstükrű), 3 sztl. lapnyi, a 316. lapon bemutatott szép kagyló-záródíszű nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshé 5826/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Kolofonja: La SIBIU sau tipărit prin Pătru Bart.

Az 1784 szeptember 23-iki császári rendelet a görög-nemegyesült papoknak fizetendő stólat állapítja meg.

Bibliografia 476. száma, 292. l. — Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Latin példánya címéből.

[1784.] Balázsfalva.

CELE MAI JOȘ ÎNSEMNATE | Necuviințe să strică, și de osăbit
să opresc. — Következendő illetlenségek kassáltatnak, és közönségesen
tilalmaztatnak.¹

Ívrétű (16,5×27 cm. szedéstükrű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet
az erdélyi főkormányshéz 7569/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Kolofonja: Tipărit în BLAJ cu Tipariul Seminariului.²

E rendeletével a gubernium a jobbágyokat veszi védelmébe a földes-
urak túlkapásaival szemben, 15 pontban határozván meg, mit nem szabad
ezeknek amazok iránt tenniök.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Magyar példányának czime.

² Ez azért érdekes, mert magyar példánya Szebenben nyomtatott.

1784. Szeben.

[Porunca Guberniumului tuturora, și fiește căroră răzvrățitorilor Ru-
măni.] — Az erdélyi főkormányshéz parancsa a lázadó oláhokhoz.

Pátens-alakú (28,5 cm. széles szedésű) 15 sornyi szövegű 2 betétes
kezdőbetűs¹ egyleveles megpecsételt nyomtatvány. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Nu fără de grea mahnire... *Kelte:* În Sibiu, 1784
november 11. *Sajátkezű aláírásai:* B. S. de Brukenthal gubernator.
— David Székely cancellarius. — Anton Horváth secretarius.

A rendeletben a gubernium meghagyja a rosszakarók (vatáf-ok) hazug-
ságai által fellázított oláhoknak, hogy hagyjanak fel pusztításaikkal és tér-
jenek vissza házaikhoz, különben haddal fogja őket megfékezni.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ezt úgy értjük, hogy a szükséges rendes nagy betűt egy barokk-diszítésű
tárcsába helyezte a nyomdász.

1784. Szeben.

[Porunca Guberniumului contra Rumănilor răsculați.] — Az erdélyi
főkormányshéz parancsa a fellázadt oláhok ellen.

Pátens-alakú (27,5 cm. széles szedésű) 18 sornyi szövegű 2 betétes
kezdőbetűs egyleveles megpecsételt nyomtatvány, melyet az erdélyi főkor-
mányshéz 10753/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Fiind că întru turburarea... *Kelte:* În Sibiu, 1784
november 18. *Sajátkezű aláírásai:* B. S. de Brukenthal gubernator. — Dávid
Székely cancellarius. — Anton Horváth secretarius.

E rendeletben a gubernium minden elfogott s a helység tisztjeinek
átadott áruló oláhért 30 forint jutalmat ígér, a mely helység pedig az ilyen
„csábító s hódító embereket“ befogadná, annak bírója harmadmagával
(az ország törvénye szerint) nyársba vonattatik.¹

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Szövege — magyar példányáról — megjelent a *Történeti Lapok* 1876. évf. 127. l.

1784. Szeben.

[Porunca Guberniumului contra Rumănilor răsculați.] — Az erdélyi főkormánysház parancsa a fellázadt oláhok ellen.

Pátens-alakú (27·5 cm. széles szedésű) 14 soros szövegű 2 betétes kezdőbetűs egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 10874/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Ku mare ne plăcere... *Kelte:* În Sibiu, 1784 novem-ber 22. *Aláírásai* nyomtatva.

E rendeletben a gubernium „a támadott zenebonának hire” miatt meglazult fegyelmű időben keményen int mindenkit, hogy a helység tisztjeihez és földesuraihoz engedelmesek legyenek s köteles szolgálataikat el ne mulasszák.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1784. Szeben.

[Porunca Guberniumului contra Rumănilor răsculați.] — Az erdélyi főkormánysház parancsa a fellázadt oláhok ellen.

Pátens-alakú (27·5 cm. széles szedésű) 9 sornyi szövegű 2 betétes kezdőbetűs egyleveles megpecsételt nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 10944/1784. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... După ce au înțeles... *Kelte:* În Sibiu 1784 novem-ber 23. *Sajátkezű aláírásai:* B. S. de Brukenthal gubernator. — David Székely cancellarius. — Adam Veres secretarius.

E rendeletben a gubernium előrebocsátja, hogy ő Felsége értesül-ven az oláhok lázadásairól, parancsára 300 arany jutalmat ígér annak, a ki a lázadók korifeusai közül valakit kézre ad.¹

Nagyszebeni báró Brukenthal-múzeum.

¹ Magyar példánya megjelent a *Történeti Lapok* 1876. évf. 127. l.

1784. Szeben.

SCURTATĂ KUPRINDERE | Din cea de obște pentru Moșteni-toarea țara ungurească | ale Vănilor noi rânduite. — A magyarországi új vámok rövid tartalma.

Ívrétű (14×27 szedéstükrű) 14 sztl. lapnyi, két kezdőbetűs nyomtatvány, melynek magyar példánya sokkal rövidebb, mindössze 2 lapnyi.¹

Incipit: Noi Josif al Doilea... Multe feluri... *Kelte:* Viena,² la 29 de zile alui Noemvrie 1784. (Számmal.) *Aláírásai* és pecsétje nyomtatva.

Kolofonja: La Sibii sau tipărit prin Martin Hohmaister | K. ot Im: cu privilegium interit tipografuș.

A rendelet az új harminczad-szabályzat 65—104. cikkelyét tartalmazza, a csálók elleni szigorú végzésekkel.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ezen ceruzával írott 10556/1784. ügyszámot találunk, de kelténél fogva mégis utolsóként ismertetjük.

² Ez jellemző, mert még később is így írták: Beciū.

1785. Szeben.

Învățătură | sau | tălcuirea | Pentru rubricile, sau Trăsurile liniilor, ce sânt cuprinse în Foile Konșcripții . . . — Instructio. A' *Populatio*, vagy Népeség állapotjának nyilvántságban, és bizonyos karban való fenntartására szolgáló oktatás.

Ívrétű (13·5×28 cm. szedéstükrű) 22 sztl. lapnyi, betétes kezdőbetűvel, fegyvereket mutató csinos fejlécczel (melynek hasonmását a 317. lap élén közöljük) és 3 koronából alkotott záródísszel; mellékletül 4 rovatos népszámlálási ív és 1 lapnyi sajtóhiba-jegyzék.

Kolofonja: Din Porunca în năltatului Kräesc Gubernium sau Tipărit în Si-|biu prin PĂTRU BART Tipograful Cetăți. | Anul 1785.

A II. József császár által elrendelt erdélyi népszámlálás lényegét és célját magyarázó ez utasítást az erdélyi főkormányshoz 1786/1784. sz. a. küldte meg a hatóságoknak. De míg (a szebeni Hochmeisternél nyomtatott) német és magyar példányok szövege alig 6—7 lapnyi, addig oláh példánya háromszor bővebb és részletesebb. Ez lehetett oka is, hogy csak 1785-re készülhetett el Bart nyomdájában, habár az előbbi évi aktaszám alatt küldték is szét.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1785. [Szeben.]

[Rânduiala Împăratului Josif II. pentru înlesnirea jobbăgiei.] — II. József császár rendelete a jobbágyság könnyítése érdekében.

Ívrétű (39 cm. széles szedésű) 26 sornyi szövegű, két betétes kezdőbetűs, egyléveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshoz 1785/1785 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: Noi al doilea Josiv . . . Din în ceputul . . . *Kelte:* Sau dat în cetatea noastră a Beciului, în 22 de zile a lunii lui August. Anul Domnului 1785. (Számmal.) Ellenjegyezték: Gróf Esterházi Ferencz és Horvát Sándor.

E rendeletével József császár „jövendőre teljességgel eltörli” a jobbágyságot és hat pontban állapítja meg a jobbágyoknak földesuraik iránti kötelelességeit.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára. — Bibliografia 495. száma, 311. l. (Hibásan mondja bécsi nyomtatványnak.)

1785. Szeben.

[Porunca Guberniumului pentru pedeapsa dezertorilor.] — A gubernium parancsa a katonaszökevények büntetése ügyében.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 5 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshoz 1785 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: În numile . . . După ce sau adevărit . . . *Kelte:* În Sibiu, 10. Septemvrie 1785. (Számmal.)

Ez a rendelet az 1785 augusztus 18-án kelt bécsi udvari decretum alapján kilencz pontban szabja meg a szökevények büntetését, kijelentvén bevezető soraiban, hogy a magyar gyalogezredeknél nemcsak kétszerannyi a szökevények száma, mint a németeknél, de míg ezeknél $\frac{1}{3}$ részüket sikerül elfogni és zászlójuk alá visszatéríteni, a magyar szökevényeknek csak $\frac{1}{5}$ része kerül meg.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1785. Balázsfalva.

INDREPTARE | kătră | ARITMETIKĂ. — Számtani vezérfonal.

Kis 8-rétű, 3 sztl. és 81 lapnyi, melyek közül 77 lap számozott; az oláh nemzet elemi iskolái hasznára alkotta Sinkai Sinkai György igazgató és katecheta, Balázsfalván a szeminárium nyomdájában, 1785-ben.

Bibliografia 496. száma, 310. l.

1786. Balázsfalva.

AKATIST. — Imakönyv.

12-rétű, 2 sztl. és 453 lapnyi, keretes címlappal; válogatott imád-ságokkal, harmadszor nyomtatott Balázsfalván, a szeminárium betűivel.

Bibliografia 497. száma, 311. l.

1786. Szeben.

[Rânduiala Împăratului Josif II. în deprinderea lucrului conșcriptiî, a măsuratului și a mărturisiriî fundușurilor sau țiiturilor.] — II. József császár rendelete a' conscriptionak, fel-mérésnek 's fundusoknak fel-adások ügyében.

Ívrétű (13·5×22 cm. szedéstükrű) 98 sztl. lapnyi, koronás kezdőbetűs és fejléces nyomtatvány, 2 földmérési ábrával; melyet az erdélyi főkormány-szék a hatóságoknak megküldött.

Incipit: NOI... Luminaților... *Kelte:* Sau dat în cetatea noastră a Beciului, 10 zile Fevruarie.¹ Anii Domnului 1786. (Számmal.)

Kolofonja: La SIBIU sau tipărit prin PĂTRU BART.²

E minden szükséges útasítással és összeírási ívekkel felszerelt rendelet bevezetésében a császár tiz pontban fejezi ki fontosságát és jelentőségét, megnyugtatóan alátalóit, hogy célja ennek oly ártatlan, valamint a nép-számlálása volt.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára. — *Bibliografia 499. száma, 312. l. (Hibá-san bécsi nyomtatványnak mondva.)*

¹ Hibásan így szedték: Martie, a mit aztán kézírással javítottak ki.

² Érdekes, hogy többi nyelvű kiadásai Hochmeister-nél nyomattak.

1786. Szeben.

[Rânduiala Împăratului Josif II. în ordinarea căsătoriilor din Ardeal.] — II. József császár rendelete az erdélyi házasságok rendezése ügyében.

Ívrétű (15·5×24·5 cm. szedéstükrű) 16 lapnyi, kezdőbetűs nyomtat-vány, melyet az erdélyi főkormány-szék 30/1786 sz. a. küldött meg a ható-ságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Înștiințare facem... *Kelte:* În Viena Austriei, 6 zile a lunii lui Martie 1786.

Ez a rendelet, mely Erdélyben régi visszaéléseket szüntetett meg, 62 pontban szabályozta a házasság intézményét.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ A nyomtatvány elkészültéről tájékoztat a latin példányokon olvasható kö-vetkező rájegyzés: Perceptae die 13. Julii 1786. Aranka mpr.

1786. Szeben.

[Rânduiala Impăratului Josif II. în causa despărțirei.] — II. József császár rendelete a válás ügyében.

Ívrétű (14·5×27 cm. szedéstükrű) 2 sztl. lapnyi, 2 kezdőbetűs egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 11453/1786 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: NOI ... Batăr că ... *Kelte*: Dată în crăiască Cetatea Noastră a Beciului, Oktomvrie 12 zile 1786.

Kolofonja: La Sibiu sau tipărit prin Martin Hohmaister. K: ot Im: cu privilegium întărit tipografuș.

Kiegészítése fenti, ez évi márczius 6-iki nagy rendelete amaz ott beölle kimaradt pontjának, mely a házásoknak asztaltól és ágytól való megkülönböztetésekor bírák elé útasítja az ügyet, ha az egyik házafél el-tökéltt gonoszságból a' megkülönböztetés dolgában nem akarna egyet érteni.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1786. Szeben.

POVĂȚUIRE. — Utasítás.

Ívrétű (14×22 cm. szedéstükrű) 3 sztl. lapnyi koronás kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 537/1786 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűível.]

Incipit: După în nălțata Poruncă ... *Kelte*: În Beciu, 18. zile a lunii lui Noemvrie, Anul 1786. (Számossal.) *Aláírásai* nincsenek.

A rendelet arra nézve ad hét pontban részletezett utasítást, miként kell a dögvészben elpusztult állatok bőrét lenyúzni és kikészíteni, anélkül, hogy az ember fertőződjék.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1786. Balázsfalva.

Ceasoslov. — Horologium. (Hatodik kiadás.)

CEASOSLOV. | Acum așasă oară tipărit | cu Blagoslovenia Prea lu- | minatului și Prea osfin- | țitului Domnului Domn | IOAN BOB Vlădica Făgărașului și atoată | Țara Ardealului În BLAJ. | Anul dela zidirea lumii | 7294. | Iară dela mântuirea lumii | 1786.

8-rétű, 592 lapnyi (vége hiányzik) 19 soros, fametszetű fejlécczel és itt-ott kezdőbetűkkel, idézetei kisebb betűvel nyomva. Címlapja kertes, hátlapján a Szűz Mária annunciatioját, 532-ik lapján az Urvacsoraosztást és 572-ik lapján Szűz Máriát ábrázoló fametszetű kép, alsó keretében e jelzéssel: Petru P. Tipografu, vagyis Popovics Péter nyomdász. A 414-ik laptól kezdve *Minologion*, mely az esztendő szeptember elsejétől számítja; végén asztali imádságok.

A nagysomkúti gör. kath. egyházé. — A tiliskai gör. kel. egyházé. — A Bibliografia (501. sz. a. 313. l.) csupán említi.

1786. Balázsfalva.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

Kis 8-rétű, 1 sztl. és 415+11 lapnyi; hatodszor nyomtatva Bob János fogarasi és erdélyi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, 1786-ban.

Bibliografia 507. száma, 315. l.

1786. Szeben.

Pustia Dragoste. — A sóvárgó szerelem.

8-rétű, alkalmi nyomtatvány, mely Hochmeister Márton lakodalmára, 1786 július havában német és oláh üdvözlő versekkel¹ saját nyomdájában készítve jelent meg.

Bibliografia 508. száma, 315. l.

¹ Ezeknek utolsó strófája megjelent *Hochmeister* Adolf: *Leben und Wirken des Martin Edlen von Hochmeister* (Nagyszeben, 1873.) 40. l. is lenyomatva.

1787. [Szeben.]

[Rânduială împărătească către Uniți de legea grecească pentru înpuținarea sărbătorilor.] — Császári rendelet a görög-egyesültekhez az ünnepek kevesbítése végett.

Ívrétű (16.5 × 26 cm. szedéstükrű) 4 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 1804 őszén másodszor is kinyomtatott és szétküldött a hatóságoknak 9040/1804 sz. a. Kolozsvárról, 1804 november 20-án.¹ [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: JOSIF AL DOILEA . . . Cinstiilor și de bun Neam Iprocî!
Kelte: Dat în Viena 30. Januare 1787. (Számossal.)

E rendeletében József császár előrebocsátván, hogy miután a görög-nemegyesültek ünnepeit az erdélyi főkormánysház 1786 augusztus 7-én 8861. sz. a. kelt leiratával² határozta meg, most az egyesülteket is hasonló formában állapítja meg, hogy a két vallásuk egy és ugyanazon a napon tartsák ünnepeiket. E szerint (a vasárnapon kívül) egész éven át 26 ünnepnapot sorol fel s azokon kívül többet ünnepelni tilos.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ezt maga ez a hivatalos irat mondja, ezért közöljük e rendeletet itt, mivel 1787-iki első kiadását nem ismerjük.

² Ennek oláh példányát még nem láttuk.

1787. Szeben.

ARKAN SAU ÎNVĂȚĂTURĂ înpotriva călcăzii oilor. — Arcanum a juhok métellye ellen.

Ívrétű (13.5 × 22 cm. szedéstükrű) 4 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 3581/1787 sz. a.¹ küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: Să să ia . . . *Kelte és aláírása* nincsen.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hibásan 3587 van szedve.

1787. Szeben.

[Rânduiala Impăratului contra pribegirei sau fugirei afară din țară.] — II. József császár rendelete a kivándorlás ellen.

Ívrétű (14×22 cm. szedéstükrű) 20 sztl. lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 5518/1787 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI ... Dacă Konoștinta ... *Kelte:* Datam în cetatea noastră a Beciului Aprile 2 zile, Anul 1787. (Számmal.)

A rendelet 47 pontban magyarázza meg a kivándorlás hátrányát az országra nézve, de kiterjeszkedik egyúttal az idegen verbuválás, elcsábítás és erőszakos elrablás körülményeire is, melyekre különböző büntetéseket szab.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1787. Szeben.

[Rânduiala Guberniumului către biraele sătești.] — A gubernium rendelete a falusi birákhoz.

Pátens-alakú (34.5 cm. széles szedésű) 12 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 11817/1787 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI ... Prea înălțatul ... *Kelte:* În Sibiu 29. Octomvrie 1787. (Számmal.)

Hivatkozván ő Felsége szeptember 27-iki udvari decretumára elrendeli, hogy nagyobb biztonságnak okáért a falusi birák a náluk heverő összegyűjtött adópénzeket négyheti terminusokban a királyi perceptoroknak bevigyük.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

BUKOAVNA. — Abéczéskönyv.

8-rétű, 94 lapnyi, német címlappal és szembenlévő lapjain német szöveggel is; az erdélyi fejedelemségben lévő oláh gyermekek számára.

Bibliografia 519. száma, 324. l.

1788. Szeben.

KUPRINDEREA A celor Meșteșuguri, ... care doftorul ... Budelko pentru curățirea ... Bucatelor celor necurate ... au aflat. — Summája azoknak az eszközöknek ..., melyet ... Budelko ... a tisztátalan gabona ... megtisztítására ... fel-talált.

Ívrétű (14.5×25 cm. szedéstükrű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 3083/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Budelko Győr vármegyei physicus módszerét tíz pontban ismerteti e leírás, mely a népet a rosnokos, konkolyos és üsüges tisztítására akarta kioktatni.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

[Pravila cerșitorilor dată de Impăratul Josif II.] — A koldusok regulái II. József császártól.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 13 sztl. lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 3262/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI . . . Pildele . . . *Kelte:* Sau dat din crăiască Cetatea Noastră a Beciului, în 11^a zile a lunei lui Făurarii. Anul 1788. (Számmal.)

E rendelet 27 pontban rendezi a koldus-ügyet s utolsó lapján az eltolonczozásra szükséges „el-küldésről szolló passus” mintáját nyújtja.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Sajtóhibával 14 (patruspázeáce) van írva, a mi onnan származhatott, hogy a magyar írott példány *tizenegy* szavát *tizennégy*nek olvasta oláh fordítója.

1788. Szeben.

ÎNVĂȚĂȚURA Pentru Kvietanjiile ceale tipărite . . . și . . . contra-kvietanjiile. — Utasítás a termény-nyugták és ellen-nyugtáik kiállítása módjáról.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 14 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 3709/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

E keletnélküli rendelet 13 és a—s pontban oktatja aprólékosan a hatóságokat, miként állítsák ki a nyugtákat a katonaság részére szedett vagy vásárolt élelmiszerekről és takarmányról.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

Rânduiala pentru Potolire Focului celui, care sar | întâmpla în Țara Ardealului. — Erdély Országi Tűzoltás-béli rend-tartás a' falukra nézve.¹

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 20 lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 6365/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI . . . Pentru ca să . . . *Kelte:* În Beciu, în 26. Iunie. Anul 1788. (Számmal.)

A fontos rendelet 56 pontban oktatja ki a népet: a tűz-eredésnek elejevétele, észrevétele, eloltása s a tűz után történhető következtetések felől.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Magyar példányáról, mely címlappal s a német szöveggel együtt jelent meg.

1788. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 12 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 9528/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: După ce . . . *Kelte:* În Sibiu, 20. Noemvrie 1788. (Számmal.)

Híradás arról, hogy ő Felsője 1788 október 27-iki udvari decretumával megengedte a tyroli fa-pipák és egyéb fabrika-portékák behozatalát, de úgy, hogy utánuk 10% harminczad fiztessék.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 2 sztl. lapnyi egyleveles nyomtatvány, az erdélyi főkormánysház 9976/1788 és 10413/1788 sz. a. két közlővel és személyleírásával.

Kelte: In Sibii, Decemvrie 1788. *Aláírásai* nincsenek.

Kovács (Herczeg) Péter és Weber János megszökött legények üldöztetése végett, után tiszt-gazdáktól loptak is.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1788. Szeben.

INȘTIINȚARE PORUNCITOARE. — Parancsoló értesítés.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 10775/1788 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: Intru urmarea... *Kelte:* In Sibii, 31 Decemvrie 1788. (Számval.) *Aláírásai* nyomtatva.

A temetésekről rendelkező ezévi augusztus 21-iki 7275. sz. a. utasítás¹ kiegészítéseképpen ő Felsége deczember 1-én kelt határozatával ezentúl az egyes családok házart templomokban és kápolnában kriptákat nem tarthatnak és újakat is — még falukon lévő jószágukban is — csak a közönséges cziintermekben építhetnek.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Ennek oláh nyelvű példányát nem ismerjük.

1789. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 646/1789. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: Fiind că... *Kelte:* In Sibii Februarie 3. anul 1789. (Számval.)

Közlővel egy Nikulae Masilie nevű tanú megkeresése ügyében.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

VESTIRE. — Híradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, az erdélyi főkormánysház 700 és 873. sz. a. rendeleteivel.

Incipit: Drept Arătarea... *Kelte:* În Sibii 22. Februarie anul 1789. (Számval.)

Tárgyalási nap-hirdetés Imling János és Konrad Rozina hagyatéki ügyében.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

[Orânduiala Pădurilor printipatului Ardealului.] — Erdélyi erdőszabályrendelet.

Ívrétű (14×23 cm. szedéstükrű) 32 sztl. lapnyi nyomtatvány, (utolsó lapján két minta-erdő rajzával,) melyet az erdélyi főkormányshéz 4446/1787 sz. a. küldött szét, de oláh példányát — úgylátszik — 1789-ben újra kiadták.

Incipit: NOI IOSIF . . . Grija cea Părintească . . . *Kelte:* Vienna în Austria în luna lui Mai în 30. de zile A. 1781.

Kolofonja: Sau tiperit în Tipografia alui Petru Bart; cu învoirea Preainaltă la A. 1789. (Számmal.)

A nyomda betűit II. József címzeit felsoroló következő első bekezdése mutatja.

 ОН ІОСИФЪ ЯЛЪ ДОИЛЪ ДІНЪ
МІЛІ ЛЪН ДЪМНЕЗЪ ЯЛЪСЪ АПЪРІТЬ ЯЛЪ РО.
МАНІЛОГЪ, ПЪРЪРЪ АПОСТОЛІУЕСК, КРАЮ ЯЛЪ ЦЕІЛОГЪ;
Немцеци, Оунгъреци, а Бохеміи, Далмаціи, Кроа-
ціи, ші Шлавоіи, Ярхи Повзцунторнъ Австріи,
а Бургундіи, ші а Лотарингіи, Маре Принцип Ялъ
Ярдѣлѣлѣи, Повзцунторнъ Медіоланѣлѣи, а Ман-
тѣи, а Парміи нпрочіи Грофѣлѣ Хабсбургѣлѣи, а Флан-
дріи, а Тиролѣлѣи нпрочіи, нпрочіи.

Ez 53 és 9 pontból álló fontos szabályzatot a gubernium csak 1787-ben küldötte szét, miután német (s talán magyar) példányát is 1783-ban adta ki nyomtatásban.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

SCRIERE DEPRIN PREJUR. — Körlevél.

Ívrétű (14. cm. széles szedésű) 4 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshéz 2506/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

A kelet- és aláírásnélküli írat felsorolja azokat az ingóságokat, melyeket 1789 februárius 13-án ismeretlen tolvajok Irimie János Földvár határában lévő házából elloptak.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

VESTIRE. — Hiradás.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 2964/1789. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹

Incipit: Prea înălțat... *Kelte:* În Sibii 14. Aprilie 1789. (Számmal.)

Ő Felsőge márczius 5-iki 2590. sz. udvari decretuma a tótország alatt levő pupillusok házasságbeli contractusa ügyében.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Német és magyar példánya hasábosan jelent meg.

1789. Szeben.

ÎNȘTIINȚARE. — Értesítés.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 2 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 2965/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: Preaînălțat... *Kelte:* În Sibii 14 Aprilie 1789.

A gubernium rendelete ő Felsőge kegyes parancsolatja szerint az árvák pénzének a közönséges fundusba tétele és hűséges gondozása iránt.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

SCRIERE DEPRIN PREJUR. — Körlevél.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 3307/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Kelte: În Beciu, 3. Aprilie 1789. (Számmal.) Aláírások nélkül.

Felsorolja azokat a holmikat, melyeket Roterhausen-ban Rodler Jakab kereskedő boltjából ismeretlen tolvajok márczius 26—27-ike közt elloptak.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

SCRIERE DEPRIN PREJUR. — Körlevél.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány; az erdélyi főkormánysház 3706 és 3707. sz. rendeleteivel.

Keltük: Marșporto 14 Aprilie 1789. — Sibii 29 Aprilie 1789.

A megszökött Jávorszki Venczel pozsonyi naszádos közkatona¹ és a kórházból megugrott 3 betegápoló katona kézrekerítése végett, kik egy-uttal ingóságokat is vittek magukkal.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Irva így: kătană prost Luntraș din Presburg.

1789. Szeben.

EXTRACTUL CEL HRONOLOGICESC A PORUN-|Cilor celor Împărătești din Anul 1786, 1787, 1788. — Az 1786—88-ik évi császári parancsok kivonata.

Ívrétű (14 cm. széles szedésű) 64 sztl. lapnyi (1—16 ívjelzésű) nyomtatvány.

Kelte: În Sibii la al 7. Mai 1796. Csinos pecsétjelő L. P. (Locul Pecetii) fametszettel.

Kolofonja: Sau tiperit în Tipografia alui Petru Bart; Ku învoirea Preainaltă, la A: 1789.

Tartalmazza (kivonatossan s részben teljes szövegükben) az 1786-ik év 2, az 1787-ik év 28 és az 1788-ik év 16 fontosabb rendeletét.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

[Regulamentul monetei de cinsté.] — A hadi érdemrend (Tiszteség jele) szabályai.

Ívrétű (14×23 cm. szedéstükrű) 9 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány (felül az érdemrend rézmetszetű rajzával), melyet az erdélyi főkormánysház 6784/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: ADEVĂRAT IASTE... *Kelte* és aláírása nincs.

A husz pontból álló szabályzat bevezetése elmondja, hogy eddigelő a katonák jeles vitéz cselekedeteit pénzzel jutalmazták a hadvezérek, de ez a jutalom kevés ideig tartó mulatságokon kívül egyebet nem szerzett s ezért ő Felsége most hadi érdemrendet alapított, melyet az arra érdemekek mindenkor nyilván hordozhatnak s azonkívül mindennapi zsoldjuk is valamivel megnagyobbíttatik, hogy a kitüntetés buzdítólag hasson.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

[Rânduiala Împaratului Josif II. pentru conscriptia arendei caselor.] — II. József császár rendelete a házbérek összeírása ügyében.

Ívrétű (14×23 cm. szedéstükrű) 36 lapnyi (1—9 ívjelzésű) kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 8519/1789 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... *Rescriptumul*... *Kelte:* În cetatea... a Beciului, în luna lui Julie în 23 de zile 1789.

Tartalmazza 48 pontban az 1786 februárius 10-iki királyi parancs 16-ik pontjában ígért regulákat a házbérfővedelem összeírása végett, illő bevalási ívekkel.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1789. Szeben.

KATEHISIS | MIK. — Kis katekizmus.

8-rétű, 163 lapnyi, nyomtatott a karlóczai 1774-iki görög nemegyesült zsinat által jóváhagyott s az érsek által megerősített példányról görög-nemegyesült gyermekek számára Szebenben Bart Péter, a nemegyesült oláh iskolai könyvek nyomdásza által 1789-ben. Ára kötetlen 11 krajczár. Egyik lapján oláhul, a szemben lévő másikon németül.¹

Bibliografia 523. száma, 327. l.

¹ Van egy állítólagos brassói 1807-iki kiadása is, de ez ismeretlen; *Bibliografia* 715. sz. a.

1789. Szeben.

PREOȚIA | sau | ÎNDREPTAREA PREOȚILOR. — A lelkestség vagy a papok vezetője.

Kis 8-rétű 16 sztl. és 79 lapnyi, újra nyomtatott József császár és gróf Bánfi György erdélyi gubernátor idejében, a mikor a görög nemegyesülteknek nem lévén püspökük, vikáriusa hondoli Popovics János volt, a konzisztorium jóváhagyásával Szebenben, a nemegyesültek nyomdájában, Bart Péternél, 1789-ben; hátlapján a konzisztoriumnak Szebenben kelt 1789 márczius 9-iki jóváhagyásával.

Utána még egy címlap, majd Duma Radul brassói kántor előszava.

Bibliografia 529. száma, 330—331. l.

1790. [Kolozsvár.]

INVĂȚĂTURĂ, SAU ORÂNDUIALĂ! | Kum, și când, și în ce fel devreame, și cui, și | după cătă plată să cuvine a da Kărăușia, adecă Forșpan? — A szekeresesség és forspontozás szabályzata.

Ívrétű (13,5×22 cm. szedéstűkrű) 6 sztl. lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 9366/1790 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

Kelte: In Kluj, în zioa al 6-le alui Dețemvrie 1790. (Számmal.)

Kolofonja: Tipărit cu Slovele lui Hohmaister.¹

Az 1759-iki militare regulamentum kiegészítéseül kiadott 8 pontból álló útastítás az ingyenes szekeresesség megszüntetésére, melyet eddig nem igen vettek figyelembe.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hely nélkül, de ez is Kolozsvártt jelent meg, miként magyar-latín együttes, hasábos kiadása.

1790. Szeben.

CEASOSLOV. — Horologium.

Kis 8-rétű 4 sztl. és 663 lapnyi, nyomatta II. József császár engedélyével és az erdélyi görög-nemegyesültek püspöke, Adámovics Geraszim jóváhagyásával Szebenben, Bart Péter kiváltságos oláh nyomdász, 1790-ben. Ő írta alá előszavát is, míg a 660. lap alján a könyv szedőjeül és gondozójául szebeni Haines György diákon nevezi meg magát.

Bibliografia 534. száma, 334—335. l.

1790. Szeben.

DEZVOALTELE ȘI TĂLKUITELE | EVANGELII. — Homiliák vagyis az evangélium magyarázata.

8-rétű, 7 sztl. és 178 lapnyi, erdélyi nemegyesült kateheták és tanítók számára készíté oláh nyelven Eustadievis Dimitrie, az oláh nemegyesült iskolák igazgatója és nyomtatott Adámovics Geraszim erdélyi nemegyesült püspök jóváhagyásával Szebenben, Bart Péter nyomdájában, 1790-ben. Ára kötetlen 14 kr.

A címlap hátán fametszeti pecsét, e körírrattal: K. K. Normalschule. Előszavának utolsó sorai szerint az erdélyi püspöki konzisztorium 1789-ben a gubernium rendeletére nézte át s hagyta jóvá.

Bibliografia 536. száma, 335—337. l.

1791. Balázsfalva.

AKATIST. — Imakönyv.

12-rétű, 3 sztl. és 467 lapnyi vörös-fekete (12 soros) nyomású, negyedizben nyomatott a felsőbbbség jóváhagyásával a balázsfalvi szemínárium nyomdájában, 1791-ben. Címlapja keretes, vele szemben s a szöveg közt 11 fametszetű kép, melyeket metszett: Petru P. Tipograful.

Bibliografia 541. száma, 340. l.

1791. Szeben.

SYNOPSIS... a Bibliei. — A biblia rövid foglalatja.

Kis 8-rétű, 1 sztl. és 170 lapnyi. Az erdélyi nagyfejedelemség nem-egyesült iskolái számára oláh nyelvre tette Eustatievics Dimitrie, az erdélyi oláh nemzeti iskolák igazgatója és nyomatott Bart Péter kiváltságolt nyomdájában, Szebenben, 1791-ben. Ára kötetlen 11 kr.

Bibliografia 543. száma, 430. l.

1791. Szeben.

PSALTIRE. — Zsoltárkönyv.

4-rétű, 4 sztl. és 244 kéthasábos lapnyi, nyomatott II. Lipót császár idejében és Adámovics Geraszim erdélyi görög-nemegyesült püspök jóváhagyásával Bart Péter szebeni nyomdájában, 1791-ben. A címlappal szemben Dávid próféta arczképével, hátlapján még a nyomdász előszavával. Kolofonja szerint: szedte és nyomatta szebeni Mihály és a rimniki püspökségből való Radul nyomdász-legény.

Bibliografia 546. száma, 342. l.

1791. Kolozsvár.

SVPPLEX LIBELLVS | VALACHORVM | TRANSSILVANIÆ. — Az erdélyi oláhok kérvénye.

4-rétű, 59 lapnyi, I. C. E. (vagyis Eder János Károly) történeti jegyzeteivel. Kolozsvár, Hochmeister Márton nyomdája, 1791. Hátlapján Eszterházi [János Nepomuk] imprimatuma: Claudiopoli, die 10. Augusti 1791. Előszavának kelte: Szeben, 1791 augusztus 3.

Bibliografia 548. száma, 343—344. l.

1792. Szeben.

AKATIST. — Imakönyv.

Kis 8-rétű, 2 sztl. és 622 lapnyi, vörös-fekete nyomású, minden lap keretezett, néhány fametszetű képpel; nyomatott Adámovics Geraszim erdélyi nem-egyesült püspök jóváhagyásával, Bart Péter szebeni nyomdájában, 1792.

Bibliografia 550. száma, 345. l.

1792. Kolozsvár.

[Trei rândueli ale voevodului Suțu relativ la oeritul vitelor.] — Suțu havasalföldi vajda három rendelete a legeltetés ügyében.

Ívrétű (16×24 cm. szedéstükrű) 5 sztl. lapnyi, kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshéz 7917/1792 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Keltük: Bukurest, 29 August, 29 Septemvrie 1792. (Számmal.)

Aláírása: Ioan Mihail Konstandin Suțul Voevod Gospodin Zemli Vlașkoj.

Ezeket a rendeleteket a gubernium azért köröztette, mivel az erdélyiek ősidők óta Havasalföldében legeltették juhaikat és marhájukat s így őket közölről érdekelték.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1792. Kolozsvár.

[Pardon-general al Impăratului Leopold II. dat dezertorilor.] — II. Lipót császár generális-pardonja a szökevények részére.

Pátens-alakú (36·7 cm. széles szedestű) 32 sornyi szövegű, 2 kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshéz 7948/1792 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: De în mila . . . Preaînălțat . . . *Kelte:* In Vienna, în zioa 1 a lui Noemvrie 1792. (Számmal.) Nyomatott aláírása: Grof Wallis Mihail.

A bűnbocsánat tiz hónapra szól s ha azalatt valamely katona-szökevény nem tér vissza, szigorú büntetést ígér.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1792. Szeben.

SCURT IZVOD. . . . pentru scrisori. — A levéllrás rövid forrása.

8-rétű 1 sztl. és 124 lapnyi, ó-szlovén nyelvből fordította és adta ki a nemegyesült tanulók hasznára Eustatievics Dimjtrie, az erdélyi nemegyesült iskolák igazgatója. Szeben, Bart Péter nyomdája. 1792. Ára fűzve 9 kr. Czímlapján a már ismert pecsét: K. K. Normalschule.

Bibliografia 555. száma, 449. l.

1792. Balázsfalva.

OKTOIH. — Nyolcz hangú énekeskönyv.

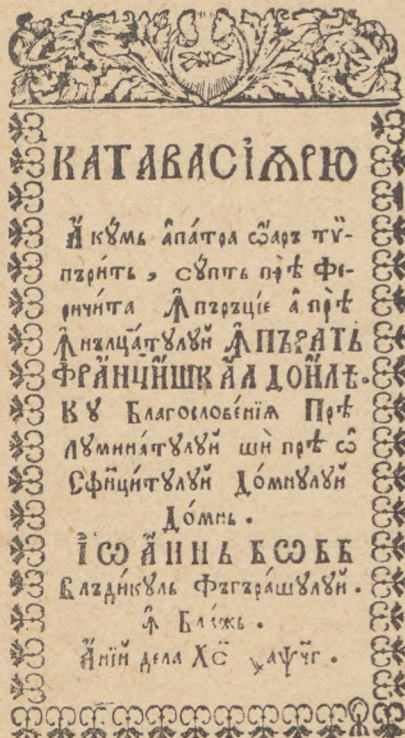
4-rétű 2 sztl. és 424+196 lapnyi vörös-fekete (25 soros) nyomású, czímlapja hátlapján damaszkusi Szent János képe, metszette: Dimitrie Finta. Bővített IV. kiadás, nyomtatott Bob János fogarasi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, a szeminárium nyomdájában, 1792.

Bibliografia 5 6. száma, 349. l.

1793. Balázsfalva.

Catavasier. — Imakönyv. Negyedízben nyomtatott II. Ferencz császár

uralkodása idején, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, 1793.

KATAVASIARIU

Acum apatra oară tipărit, supt prea Fericita Împărăție a prea Înălțatului ÎNPĂRAT FRANCIȘKALDOILEA. Ku Blagoslovenia Prea luminatului și prea o Sfințitului Domnului Domn.

IOANN BOBB

Vlădicul Făgărașului.

În Blaj.

Anii dela XS. 1793.

8 réttű 2 sztl. és 432 lapnyi (7×12 cm. szedéstükrű) vörös-fekete (20 soros) nyomású. Czimlapja hátán Jézus fametszetű képe, készítő Petru P. T. (Popovics Péter nyomdász.) A 276. lapon Szűz Mária képe, azután néhány ismétlődő fejléc; kezdőbetűi pirossal nyomtatva. A 391-ik laptól végig az egyházi naptár folytatódik, utolsó lapján virágos záródísz fejezi be a Numere (számok) sorozatát, mely az 1—1000 számokat jelző betűket tünteti fel, de a megfelelő arabszámok nélkül.

Ó-tordai gör. kath. egyházé. — *A Bibliografia* (559. sz. a.) csupán említi.

1793. Szeben.

MÂNA luî DAMASKIN. — Damaszkin keze.

Kis 8-réttű 4 sztl. és 74 lapnyi (hibásan számozott) könyv, először nyomtatva a görög-keletiek közönséges használatára. Szeben, 1793.

E könyvecske Kir Damaszkin rimniki püspök műve és célja, megantani olvasóját az ünnepek könnyű módon való kiszámítására. Bevezetését Halmágyi János vikárius írta Szebenben, 1793 februárius 21-én.

Bibliografia 565. száma, 354—355. l.

1793. Balázsfalva.

POLUSTAV. — Imakönyv.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 723 lapnyi + 4 levélnyi vörös-fekete (19 soros) nyomású, fametszetű kerettel, készítő: Sandul; képeit: Petru (Tipógraful.¹)

Bibliografia 567. száma, 356. l.

¹ Ebből az 1793-ik évből Popp egy balázsfalvi Horologiumot is idéz, de ez ismeretlen; *Bibliografia* 562. száma.

1793. Kolozsvár.

[Regulamentul Guberniumului despre datoria slugilor către domnii și stăpânii lor.] — A gubernium szabályrendelete a szolgálóknak urukhoz és gazdájukhoz tartozó kötelességeiről.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 32 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 3466/1793 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: IN NUMELE (diszes kezdőbetűkkel.) După ce . . . *Kelte:* Sau dat în Kluj, în luna lui Iulii în 18. zile. Anul Domnului 1793. (Számmal.)

A cselédügyet ez 55 pontból álló szabályrendelet néhai II. József 1786 június 22-iki leirata értelmében rendezte, miután azt az erdélyi rendek 1792 kisasszony-havának 20-ik napján megnyílt országgyűlése jóváhagyta.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1794. Szeben.

KÄRINDARIU | Rumänesc. — Oláh naptár.

8-rétű, 24 levélnyi; az 1794-ik esztendőre. (Számmal.) Bart Péter szebeni nyomdája.

Bibliografia 571. száma, 358. l.

1794. Szeben.

ISTORIA | A ALEXANDRULUI | celui mare din Makedonia, | și alui Darie din Per- | sida Împăraților. — Makedoniai Nagy Sándor és Dárius császárok története.

8-rétű, 9 sztl. és 277+4 lapnyi; Bart Péter szebeni nyomdája, 1794. Jóváhagyta galántai gróf Esterházy János Nepomuk, miután (maga oláhul nem tudván) Jerkóvics Demeter, az erdélyi főkormánysház transzlátora ajánlotta elfogadásra. Maga a könyv szerzője (inkább fordítója) is Jerkóvics, a ki előszavában elmondja, hogy az oláh nemzetség nem emelkedhetik fel tudatlanságából, mivel nincsenek történelmi munkái, melyekből okúlhatna. Néhai II. József császár ugyan sokat fáradozott azon, hogy valamelyes módon előmozdítsák nevelését s az ő akarata szellemében gróf Bánffy György gubernátor is sokat tett ez ügyben, úgy, hogy immár oláh iskola is elég

lenne Erdélyben, de hatásuk kevés, bár fejlesztésükért a guberniummal karöltve működik Adámovics Geraszim erdélyi püspök, Eustatievics Demeter és Sinkai György, meg dr. Molnár (János), a ki [1788-ban Bécsben megjelent] oláh nyelvtanával és egyéb könyveivel szolgálja az ügyet. Az oláh nép ugyan nem igen töri magát e könyvek után, mégis abban a hitben, hogy megjavúl s ez a helyzet változni fog, maga is világra bocsátja művét s nemsokára mást is ígér: a teremtés lényegéről s arról, miként kerülhetjük el a rosszat, hogy kegyes életet élhessünk.

A könyv utolsó sorai szerint: nyomtatott a szolcsvai Pánteá Simon költségén.

Bibliografia 577. száma, 361—365. l.

1795. Szeben.

Bukoavna. — Ábécéskönyv.

8-rétű, 64 lapnyi; Bart Péter nyomdája. Ismeretlen, de tartalmát közölte a „Siebenbürgische Quartalschrift“ 1797-iki V. k. 385. l.

Bibliografia 584. száma, 374. l.

[1795. Szeben.]

INȘTIINȚARE. — Értesítés.

Kis 8-rétű, 5 sztl. levélnyi. A tervezett Erdélyi oláh nemzetség filozófiai társasága „Vestiri Filosofești și Moralicești“ cz. könyvkiadó-vállalat felhívása, melyből hetenként 2—2 íves füzetnek kellett volna megjelennie.

Bibliografia 589. száma, 376. l.

1795. Szeben.

PILDE FILOSOFEȘȚI. — Bölcsészeti példák.

8-rétű, 1 sztl. és 112 lapnyi; nyomtatott II. Ferencz császár napjaiban Adámovics Geraszim erdélyi görög-nemegyesült püspök jóváhagyásával, Bart Péter nyomdájában, 1795. Utolsó sorai szerint új [paraszt] görögből fordították és szedték, nyomtatták: szebeni Dír Mihály, meg a rimniki püspökségből való Radul.

Bibliografia 590. száma, 376. l.

1795. Szeben.

Viața și Pildele preaiñteleptului Esop. — A bölcs Aesopus élete és meséi.

8-rétű, 7¹/₂ ívnyi; Bart Péter nyomdája; Aesopus 111 meséjével. Ismeretlen, de címét közli a „Siebenbürgische Quartalschrift“ 1797-iki V. k. 384. l.

Bibliografia 581. száma, 376. l.

1795. [Kolozsvár.]

[Porunca Împăratului Francisc II. contra militarilor neascultători din varmegia Hinidoriei.] — II. Ferencz császár parancsa a hunyadmegyei engedetlen limitaneus katonák ellen.

Ívrétű (16×27 cm. szedéstükrű) 7 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 2245/1795. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI... Din mai multe... *Kelte:* In Vienna Austriei, în 3 zile a Lunii lui August 1795.

A rendelet kemény büntetést ígér a szélybéli katonáknak, a kik immár Hátszeg városában is mindenféle ürügy alatt kivonják magukat a katonai szolgálat alól.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Érdekes, hogy e rendelet magyar példánya nem könyv-, hanem pátens-alakban jelent meg.

[1795. Kolozsvár.]

[Rânduiala Guberniumului contra tâlharilor.] — A gubernium rendelete a tolvajok ellen.

Pátens-alakú (33.5 cm. széles szedésű) 26 sornyi szövegű, díszes kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 5554/1795 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.] Az előbbi lapon kicsinyített hasonmásban is bemutatjuk, hogy egyúttal a nyomda betűit is megismerhessük.

Incipit: IN NUMELE PRE ÎN... Din mai multe... *Kelte:* In Kluj în luna lui Septemvrie în 28. de zile 1795. (Számmal.) *Aláírássai:* BANFI, Gubernator. — David Sikel, kan[ellariu.] — David Vaina, sekret[eriu.]

A rendelet az Erdély déli határ-vármegyéiben módfelett elszaporodott tolvajok kiirtására minden elfogott tolvaj után 100, agyonütött után 50 rénes forint jutalmat ígér s kijelenti, hogy azok, kik a tolvajoknak szállást adnak s hollétüket eltitkolják: keményen meg-büntettetni, sőt életükkel is adózni fognak.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1795. Balázsfalva.

BIBLIA. — Biblia.

Ívrétű, 10 sztl. és 894+246 kéthasábos lapnyi; nyomtatott II. Ferencz császár uralkodása idején Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában, 1795 ben, a szeminárium nyomdájában.

Előszavában Klain Sámuel balázsfalvi ieromonah elmondja, hogy a Biblia oláhul ugyan 1688 ban Bukurestben már megjelent, de nehézkes fordításban és sokszor érthetetlen nyelvezettel; a mellett nagyon ritka is. Ezért már Aaron Pál fogarasi vladika is hozzáfogott új fordításához, de művét nem fejezhette be s kéziratából sok el is hanyódott. Kiegészítése helyett célszerűségi szempontból az egészet maga fordította le újból s miután

kéziratát Bob püspök — több tudós ember segítségével — betűről-betűre összehasonlította eredeti görög szövegével és korábbi oláh fordításával s az egyes részek elé rövid tartalmát is kiírta, most teljesen jelenik meg (az ó- és újtestamentum együtt), bár érzi, hogy némely része most is homályos.

Külön levélben menti a nyomdász is hibáit s végső soraiból meg tudjuk, hogy az 1793 november 1-én megkezdett nyomtatást 1795 november 15-én fejezte be Gherman ieromonah.

Bibliografia 595. száma, 380–382. l.

1795. [Kolozsvár.]

Consignatio | Specifica Omnium Plantarum, quae in magno houe Prin- | cipatu sponte sua crescunt. (Oláhul is.)

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 7 sztl. lapnyi hivatalos kiadvány, mely az erdélyi főkormánysház „Opinio deputationis regnicolaris systematicae in cameralibus et commercialibus ordinate circa promotionem agriculturae, manufacturarum, commerciique Transylvanici deprompta” cz. nagy műve mellékleteként jelent meg és (Neustädter Mihály erdélyi protomedikus összeírásában) latin, német, magyar és oláh nyelven hasábosan közli a növények neveit.

Nyelvtörténeti szempontból rendkívül becses, mert 222 növény régi nevét menti meg a tudomány számára, de jellemző, hogy azért tudós összeírójuk 8 növénynek magyar és 39-nek oláh nevét nem tudta megnevezni, vagy megcsinálni.

Nagyszebeni báró Brukenthal múzeum.

1796. Szeben.

ALEGERE | din toată | PSALTIREA. — Válogatott zsoltárok.

12-rétű 8 sztl. és 92 lapnyi, vörös-fekete nyomású; Kir Neofit Peloponisos görög művéből oláhra fordítva, az erdélyi főkormánysház engedélyével nyomtatott Bart Péter szebeni nyomdájában.

Bibliografia 597. száma, 384. l.

1796. Balázsfalva.

ALFAVIT—sau | BUKOAVNĂ. — Ábécézkönyv.

8-rétű, 40 lapnyi; az oláh iskolák hasznára latin, német, magyar és oláh nyelven nyomtatva a balázsfalvi szeminárium nyomdájában.

Bibliografia 398. száma, 385. l.

1796. Balázsfalva.

THEOLOGIA MORALICEASCĂ. — Morális teológia.

4-rétű 2 kötet, 2 sztl. és 303 meg 1+370 lapnyi; a II. kötet címe: KARTEA A DOAO | A Teologiei Mora-licești. Nyomatott II. Ferencz császár uralkodása idejében, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, 1796.

Előszavát maga a szerző: Klain Sámuel balázsfalvi ieromonah írta.

Bibliografia 600. száma, 385–386. l.

1797. Buda.

ABC | sáu | BUCAVNA. — Abéczéskönyv.

8-rétű 103 lapnyi latin-betűs, oláh-német címlappal; az egyetem betűlivel. Ára fűzve 6 kr.

Elől a nyomda Mária Teréziától nyert privilégiumának latin szövege Bécs, 1779 november 5. (Ellenjegyezték: gróf Eszterházy Ferencz és Csathó Ádám.) Végén oláh-magyar-német vocabularium.

Bibliografia 606. száma, 390—392. l.

1797. Szeben.

BUKOAVNA. — Abéczéskönyv.

8-rétű 69 lapnyi, II. kiadás; Bart Péter szebeni nyomdája. Ára kötve 10 kr.

Bibliografia 607. száma, 393. l.

1797. Szeben.

Kälindar. — Naptár. — Bart Péter nyomdája. Ismeretlen, de bő ismeretét közölte a „Siebenbürgische Quartalschrift“ 1797-iki V. k. 376—384. l.

Bibliografia 608. száma, 393. l.

[1797.] Szeben.

AHILEFS | LA SKIRO. — Kir Metastasio műve. (Utána: Istoria lui Sofronim.)

8-rétű 5 sztl. és 120 lapnyi, 4 rézmetszetű képpel, görögből fordította 1797-ben Bukarestben Jordake Slătinean vel-paharnik; nyomatta Hochmeister Márton szebeni nyomdája. — Ismertette a „Siebenbürgische Quartalschrift“ 1798-iki VI. k. 80—89. l.

Bibliografia 611. száma, 394. l.

1797. [Kolozsvár.]

PUNKTUMURI ÎNDREPTĂTOARE. — Útbaigazító pontok.

Ívrétű (14×26 cm. szedéstükrű) 22 sztl. lapnyi (1—6 ívjelzésű) nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 6800/1797 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹

Tartalmazza az erdélyi szász székek és districtumok joghatósága érdekében 1797 szeptember² 22-ikén kelt udvari rescriptum 11 pontból álló szövegét,³ melyet a gubernium Kolozsvárt, 1797 október 13-án adott ki; meg *Estraktusul* külön cím alá fogva a szász városok közönségét illető 1795 június 22-iki és 1797 szept. 22-iki udvari leiratok 13 paragrafusát.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Jellemző, hogy e rendelet német példánya kivonatossan (csak három lapon) jelent meg.

² Sajtóhibával Dekemvrie van szedve.

³ Ezek a pontok német példányából hiányzanak.

1797. [Kolozsvár.]

[Pardon general împărătesc dat dezertorilor.] — A katonaszökevényeknek adott császári generális-pardon.

Pátens-alakú (38 cm. széles szedésű) 28 sornyi szövegű koronás kezdőbetűs egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 167/1797. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: PREA... Înălțând... *Kelte:* Vienna, in 1 Dekemvrie 1796.

A visszatérni akaró szökevényeknek a császár 1797 januárus 1-étől október végéig terjedő időt enged, de azontúl szigorú büntetést ígér.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1797. Szeben.

GRAMMATIKÄ | ROMÂNEASCĂ. — Oláh nyelvtan.

8-rétű 218+1 lapnyi; nyomtatott a felsőbbség engedélyével Verze Radu hosszúfalúsi pap költségén Bart Péter szebeni nyomdájában 1797-ben. (Számmal.)

A könyv szerzője *Tempé* Radu, az erdélyi nemzeti nem-egyesült iskolák igazgatója, a ki Szebenben kelt 1797 december 4-iki előszavában kijelenti, hogy szándéka megtisztítani az oláh nyelvet a belékeveredett idegen elemektől s példákat sorol fel, miként lehet az ily szavakat újakkal — általa alkotott szavakkal — pótolni; de törekvésében oly radikális, hogy nemcsak a magyar-német és szláv szavakat írja, hanem még a latin származásúakat is így írja: *soře, soare-*; *omeni, oameni-*; *duo, doă* helyett.

Bibliografia 612. száma, 394—397. l.

1798. [Kolozsvár.]

[Pardon general împărătesc dat dezertorilor.] — A katonaszökevényeknek adott császári generális-pardon.

Pátens-alakú (39 cm. széles szedésű) 25 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 37/1798 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: Ku numele... Din acea... *Kelte:* Vienna 18. Noemvrie 1797.

E rendelettel a bécsi haditanács az 1797 október 31-én lejárt jelentkezési határidőt további hat hónappal meghosszabbítja.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1798. Buda.

DUCEREA DE MĂNĂ | KÄTRÄ | CINSTÉ. | Anleitung | zur | Recht-schaffenheit. — A tisztesség kézikönyve.

8-rétű 261 lapnyi; a kis (vagyis triviális) iskolák oláh gyermekei számára rendelt olvasókönyv, baloldalán oláhul, jobboldalán németül; nyomtatott Budán az egyetemi nyomdában, 1798. (Számmal.) Kötetlen 18 kr. Első kiadása 1777-ben (s utána még más kettő) Bécsben jelent meg.

Bibliografia 614. száma, 403. l.

1798. Szeben.

SFÎNTA | și | DUMNEZEIASCĂ | LITURGIE. — Szent és istenes liturgia.

4-rétű 336 lapnyi vörös-fekete (24 és 35 soros) nyomású; II. Ferencz császár és gróf Bánfi György gubernátor idejében, a gubernium engedélyével nyomtatott Bart Péter szebeni nyomdájában. 1798. (Számmal.)

Bibliografia 615. száma, 403. l.

1798. Buda.

RETORIKĂ. — Retorika.

8-rétű 296 lapnyi; először adatott ki oláh nyelven s nyomtatott Budán, a pesti kir. egyetem keleti nyomdájában. 1798. (Számmal.)

Előszavának kelte: Szeben, 1797 július 13-ika s az egész munkát írta [Molnár János,] habár magát nem nevezi meg.

Bibliografia 616. száma, 403–404. l.

1799. Szeben.

VIAȚA | luî | BETTOLDO, | și | aluî | Bertoldino | fecioruluî luî; | Dinpreună și aluî | KAKASINO | Nepotuluî luî. — Bertoldo és fia Bertoldino, meg unokája Kakasino élete.

Kis 8-rétű 44 lapnyi; nyomtatott Bart Péter szebeni nyomdájában, 1799. (Számmal.)

Előszavában a névtelen fordító elmondja e mulattató olasz regény rövid történetét s megnevezi szerzőit is.

Bibliografia 618. száma, 410–411. l.

1799. Buda.

EVANGELIILE | la toate | DUMINECSELE | si | SZÉRBÉTÓRILE preszte tót anul. — Az esztendő minden vasárnapjára és ünnepére való evangelium.

8-rétű 127 lapnyi; másodszor nyomtatott Budán, az egyetem nyomdájában, 1799-ben. (Számmal.) Az 1773-ban elhunyt Biró Dávid 1769-ben megjelent fordításának új kiadása, ugyancsak latin betűkkel és magyar fonetikus átírással. — Ismertette és címlapját közli Dr. Siegescu József: A román helyesírás története (Budapest, 1906.) 122. l.

Bibliografia 620. száma, 413. l.

1799. [Kolozsvár.]

OTDATORINCIASCĂ (OFFIȚIALIS.) — Hivatalos jelentés.

Ívrétű (14×23 cm. szedéstükrű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 4111/799 sz. alatt küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

A keltezetlen irat egy Londeckből való 1799 április 4-iki hivatalos tudósítás nyomán azokat a borzalmas vérengzéseket sorolja fel, melyeket azon a vidéken a francziák elkövettek.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1799. Buda.

OBSERVAȚII | de | LIMBA RUMÂNĂ. — Megjegyzések az oláh nyelvről, Jorgovics Páltól.

8-rétű XVI és 93 lapnyi; a budai egyetemi nyomdában, 1799. (Számmal.)

A Joannovics József verseczi, karánsebesi, lugosi és orsova-mehádiai püspöknek ajánlott könyv előszavában szerző az oláh szavakat mint ama római nemzet nyelvmaradványait mutatja be, melyből egy Julius Caesar és Augustus származott, kiknek nevei maig is benne vannak minden oláh naptárban és egyházi műben. De mivel ettől a nyelvtől az oláh immár nagyon eltért, felvett sok idegen elemével, latinizálja és arra buzdítja véreit is. — Végén annak a három embernek a neve, kik e könyv nyomtatási költségét fedezték.

Bibliografia 621. száma, 413—416. l.

1799. Buda.

LOGIKA. — Logika.

8-rétű 205 lapnyi; nyomtatott Budán a pesti kir. egyetem keleti nyomdájában. 1799. (Számmal.)

Baumeister művének Klain Sámuel által 1781-ben végzett fordítása.

Bibliografia 622. száma, 416. l.

1799. Szeben.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

12-rétű 1 sztl. és 354 lapnyi; két képpel; nyomtatott II. Ferencz császár idejében Bart Péter szebeni nyomdájában.

Bibliografia 623. száma, 416. l.

1800. Szeben.

LEGILE FIREI, | ITIKA ȘI POLITIKA. — A természet törvényei. Etika és politika.

8-rétű 428 lapnyi, két részből álló, két címlappal, de folytatólagos lapszámozással; Bart Péter szebeni nyomdája 1800. (Számmal.)

Baumeister művéből fordította Klain Sámuel.

Bibliografia 625. száma, 417. l.

[1800. Kolozsvár.]

ARUNKARE. — Elő-adás. — Entwurf.¹

Ívrétű (15·5×23 cm. szedéstükrű) 2 lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 2012/1800 sz. a. küldött meg (Kolozsvárrt kelt 1800 márczius 13-iki külön kísérlével) a hatóságoknak.

A keltezetlen írat az 1800 februárius 6-iki udvari decretum alapján ismerteti azokat a szenvedéseket, melyeket Szélső Austriának, vagyis az u. n. Brisgovai területnek lakosai a mostani franczia háború alatt kiálltak és a keresztyének könyörületeségébe ajánlja őket.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ A német példány e címét igyekszik a másik kettő visszaadni s bár oláh fordítása sem találó, még kevésbbé az a magyar.

1800. [Kolozsvár.]

[Pardon-general împărătesc dat dezertorilor.] — A szökevényeknek adott császári generális-pardon.

Pátens-alakú (35 cm. széles szedésű) 32 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányszék 5904/1800 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: PREA . . . Din multe înștiințeri . . . *Kelte:* În Beci, în 25. Maiu 1800. (Számmal.)

Ez újabb rendeletével a bécsi katonai hadvezetőség július 1-től számított további 8 hónappal hosszabbítja meg a katonaszökevények jelentkezésére kitűzött határidőt.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1800. [Kolozsvár.]

[Dojeneala Guberniumului către locuitorii, ca să se dea la cătănie.] — A gubernium intelme a lakosokhoz, hogy menjenek katonának.

Pátens-alakú (36 cm. széles szedésű) 16 sornyi szövegű nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányszék 6700/1800 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: ÎN NUMELE . . . Atât . . . *Kelte:* În Kluj în 9. Iulie 1800. (Számmal.)

E felszólításra az a tapasztalat adott okot, hogy: a katonaságtól való félelem és a fegyverrel való katonai szolgálatról képzelt irtózás a köznépek elméjét teljesen elfogta.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1800. Buda.

ISTORIE | OUNIVERSALĂ. — Egyetemes történet. I. kötet.

8-rétű XXXII + 436 + XXII lapnyi; nyomtatott Budán, a pesti kir. egyetem keleti nyomdájában, 1800. (Számmal.)

Millot (Signor Milot) lyoni akadémiai tag világtörténelmének ez ó-kori első részét Millershaimi Molnár János kolozsvári akadémiai rendes tanár és erdélyi szemorvos fordította oláhra Szebenben 1800 július havában.

Bibliografia 626. száma, 417—418. l.

1800. Balázsfalva.

TRIODION. — Böjti énekeskönyv.

Ívrétű 630 lapnyi vörös-fekete (kéthasábos) nyomású, fametszetű cím lappal, mely Popovics Péter nyomdász műve; másodízben nyomtatott II. Ferencz császár uralkodása idején Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi metropoliában.

Bibliografia 629. száma, 420. l.

1801. Szeben.

ISTORIE | despre | ARGIR | cel frumos, | și despre ELENA | cea frumoasă, și pustii | tă crăiasă. — A szép Árgirus és az elpusztított szép Ilona királyné története.

12-rétű 104 lapnyi, nyomtatott Bart Péter nyomdájában, 1801. (Számmal.)

A felsőbbség engedélyével megjelent verses elbeszélés címlapjának további szavai szerint a benne rejlő mese tulajdonképpen annak történetét mondja el, miként foglalta el Erdélyországot Traján a románság császára. Előszavában aztán Barac János Popovics (a szebenmegyei) feleki nem-egyesült tanító bővebben is kifejti, hogy a kik az Árgirus királyfi magyarul írt történetét¹ olvassák s azt hiszik, hogy az tiszta mese, csalódnak, mert Árgirus maga Traján, az elpusztított aranyhajú leány pedig az aranyban gazdag Erdély.²

Bibliografia 631. száma, 421—422. l.

¹ Árgirus királyfi és Tündér Ilona históriájának 1801 előtt három Budán megjelent (1763, 1770 és 1789-iki) kiadása ismeretes; míg 1711 előtti első kiadását Erdélyi Pál találta meg és ismertette.

² Ujra megjelent Brassóban, 1809-ben.

1801. Szeben.

ACATHIST. — Imakönyv.

12-rétű XVII + 5 sztl. és 197 lapnyi; nyomtatott végig latin betűvel Hochmeister Márton szebeni nyomdájában.

Ezt a könyvet — a címlapon is kitett — szádi Klain Sámuel lelkész, balázsfalvi jeromonach írta s előszavában részletesen kifejti az oláh nyelvnek latin betűkkel való írásának elveit. Az lévén felfogása, hogy akként kell újra írni, miként az ősök, a rómaiak mindent latinizál, a miért aztán ekként ír: qväre, qvat, fiesteqvarui, cine, chiär, ginere, muere, este; az idegen hangzójú szavakat pedig: shi, shátra.

Bibliografia 633. száma, 425—429. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE | DOGMATIKĂ, ȘI MORALICEASCĂ | despre Taine Preste tot.¹ — Dogmatikus és morális teologia. A szentségekről általában.

4-rétű 10 + 102 és 3 sztl. lapnyi, kéthasábos, keretes címlappal; nyomtatott II. Ferencz császár és király idejében, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szeminárium nyomdájában, 1801. (Számmal.) Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 634. száma, 429. l.

¹ Utána még 15 sornyi szöveg.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE ... despre Taina Botezului etc. — Teologia ... a keresztség szentségéről.

4-rétű 6 és 109 lapnyi. (Mint a 634. sz. a. könyv címlapján.) Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 635. száma, 429—430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE . . . despre Taina Mirului etc. — Teologia . . . a konfirmálás szentségéről.

4-rétű 11 és 30 lapnyi. (Mint a 634—645. sz. a. könyvek címlapján.)
Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 636. száma, 430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIA despre Taina Pocăaniei etc. — Teologia a bűnbánat szentségéről.

4-rétű 39 és 287 lapnyi. (Mint a 634—636. sz. a. könyvek címlapján.)
Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 637. száma, 430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE despre Taina Maslului etc. — Teologia az utolsó kenet szentségéről.

4-rétű 6 és 41 lapnyi. (Mint a 634—637. sz. a. könyvek címlapján.)
Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 638. száma, 430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE despre Taina Preoției etc. — Teologia a papság szentségéről.

4-rétű 13 és 104 lapnyi. (Mint a 644—638. sz. a. könyvek címlapján.)
Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 639. száma, 430. l.

1801. Balázsfalva.

TEOLOGIE despre Taina căsătoriei etc. — Teologia . . . a házasság szentségéről.

4-rétű 14 és 266 lapnyi. (Mint a 634—639. sz. a. könyvek címlapján.)
Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 640. száma, 430. l.

1801. Szeben.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

12-rétű 1 sztl. és 382 lapnyi ; Bart Péter nyomdájában. 1801. (Számmal.)

Bibliografia 641. száma, 431. l.

1801. [Kolozsvár.]

[Pardon-generalîmpărătesc dat dezertorilor.]—A katonaszökevényeknek adott generális-pardon.

Pátens-alakú (37 cm. széles szedésű) 35 sornyi szövegű nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 9343/1801 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: IN NUMELE (csupa kezdőbetűkkel.) Prea înălțatul ... *Kelte:* În Beciu, în 12. Octomvrie 1801. (Számmal.)

A hadvezetőség a háborús idők miatti közlekedési nehézségek következtében további négy hónappal, 1802 februárius végéig terjeszti ki a katona-állításra és igazolásra való jelentkezés határidejét.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1802. Szeben.

AKATISTUL ȘI PARAKLISUL | sfinte | KRUCI. — A szent kereszt imádása.

4-rétű 40+1 sztl. lapnyi; görögből oláhra fordította brassói Nikolau György s nyomtatott Kir Hagi Konstandin Popp költségén Bart János szebeni oláh nyomdájában. 1802. (Számmal.)¹

Ajánlja a fordító Popznak Brassóban, 1801 július 15-én, utána meg Tempé Radul ajánlja nyomtatásra (szintén hozzáintézett levélben) Szebenben, 1802 márczius 11-én.

Bibliografia 643. száma, 432—433. l.

¹ Szebeni 1797-iki kiadását Jorga idézi; *Bibliografia* 605. száma.

1802. Balázsfalva.

APOSTOL. — Apostolok cselekedete.

Ívrétű 1 sztl. és 258 lapnyi vörös-fekete (42 soros) nyomással, fametszetű czimlappal, mely *Sandul Tipograf* műve; másodízben nyomtatott II. Ferencz császár idejében Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi mitropoliában.

Bibliografia 644. száma, 433. l.

1802. Szeben.

KALENDAR | ROMĂNESC. — Oláh naptár.

4-rétű 14 levélnyi; Bart János cs. kir. priv. szebeni nyomdájában. A Julian-féle ó-naptár után tartalmazza a Gergely-féle új (német) naptárt is, meg egy fabulát.¹

Bibliografia 646. száma, 434. l.

¹ Boritéka az utolsó lapján: a Bart János könyvkereskedésében található oláh könyvek jegyzéke.

1802. Balázsfalva.

TEOLOGIE . . . despre Taina Euharistiei etc. — Teologia . . . az Urvacsora szentségéről.

4-rétű 24 és 448 lapnyi, csonka. (Mint a 634—640. sz. a. könyvek czimlapján.) Klain Sámuel munkája.

Bibliografia 648. száma, 434. l.

1802. Szeben.

ISTORIA | SINDIPII | FILOSOFULUI. — Sindipa bölcész története.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 140 lapnyi; nyomtatott Pantea Simon költségén Bart János szebeni nyomdájában. 1802. (Számmal.)

Bibliografia 649. száma, 435. l.

1802. [Kolozsvár.]

[Patens împărătesc monetar.] — Császári pátens új váltópénz ügyében.

Pátens-alakú (36·5 cm. széles szedésű) 19 sornyi szövegű, 2 kezdőbetűs egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 3178/1802 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: NOI FRANCIȘK . . . *Incă prin* . . . *Kelte*: Vienna, 15. Martie 1802.

Miután a 24 és 6 krajczáros pénz „járása” az elmúlt esztendő utolsó napjával megszűnt 7 krajczáros váltani való ezüst pénzt bocsát ki a császár, melynek márkja 28 forint érő finomságú s ezenkívül 8¹/₂ krajczáros fél Márjásos pénzt is bocsát forgalomba, melynek egész birodalmában 8¹/₂ krajczár, 15 soldo legyen értéke, csupán Tyrolban 9 tyroli krajczár.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1802. Buda.

SFATURILE | A | ÎNȚELEAGERII | CEI | SĂNĂTOASE. — Az egészséges értelem tanácsa.

8-rétű XVI+154 lapnyi; írta Obradovics Dositei, szerb nyelvből fordította dáko-román nyelvre Țichindeal Demeter nemzeti tanító és nyomtatott Budán, a pesti egyetem keleti nyomdájában, 1802. (Számmal.)

Előszavát a fordító Kis-Becskereken, 1802 június 2-áról keltezi s benne Martinovics Mihály temesvári püspöki theologia-fordító két 1784-ben megjelent oláh művét említi, melyek mindmáig ismeretlenek.

Bibliografia 651. száma, 435—438. l.

1802. [Kolozsvár.]

KUPRINDEREA PE SCURT | A | Învățătura . . . a celor ce dau porții . . . — Extractussa azon oktatásnak, mely szerint az adót be kell adni.

Ívrétű (14·5×24·5 cm. szedésűkrű) 6 sztl. lapnyi (s egy táblázat-mintával kiegészített) nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 6192/1802 sz. a. küldött meg 1802 július 1-én kelt (hasonló számú) útasításával a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1802. [Kolozsvár.]

TARIFFA . . . la Krăiasca Hărminție dela Turnu roșu. — A Veres-Toronynál lévő Királyi Harminczadi tariffa.

Pátens-alakú (29 cm. széles szedésű) rovatos egyleveles nyomtatvány, mely az 1801 november 2-iki felséges rendelést tartalmazza, de az erdélyi főkormánysszék úgylátszik késedelmesen foganatosította, mivel a példányunkon olvasható hivatalos följegyzés szerint 1802 augusztus 4-én készült el belőle minden nyelvűből 200 példány és csak 11133/1802 sz. a. küldetett szét a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

A határon áthajtott emberek és állatok vámja $1\frac{1}{2}$ —12 kr. közt váltokozik benne.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1802. [Kolozsvár.]

[Patens împărătesc monetar.] — Császári monetális pátens.

Ívrétű (14.5×23.5 cm. szedésűkrű) 5 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 8426/1802. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI FRANȚISK (diszes kezdőbetűkkel. Fiind . . . *Kelte:* Vienna în 15 August 1802. (Számmal.)

E rendelet szerint habár a 12 krajczáros pénz beváltási értéke augusztus 31-én megszűnik 1803 márczius 31-ikéig 7 krajczárban elfogadható az egész monarchiában, azután pedig csakis ezüstértékében, belső valora szerint.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hivatalos rájegyzés szerint minden nyelvűből 2000 példányt szállított a nyomda 1802 szeptember 2-án.

1802. [Kolozsvár.]

PATENȘ [monetar al Guberniumului.] — A gubernium monetális pátense.

Pátens-alakú (35 cm. széles szedésű) 19 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 9332/1802 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹

Incipit: Din mai multe. . . *Kelte:* În Kluj 23 Septemvrie în Anul 1802. (Számmal.)

E rendelet összefügg az előbbivel s az a lényege, hogy mivel kitént, hogy az emberek nem akarták a 12 krajczáros pénzt 7 krajczárért odaadni, valóságos pénzszűke támadt s így a kormány kénytelen volt kihirdetni, hogy a 12 krajczáros darabot október 20-ikáig 10 krajczárral, azon túl pedig november 15-ikéig 9 krajczárral váltsák be bankóczédulával.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hivatalos rájegyzés szerint minden nyelvűből 2000 példányt szállított a nyomda 1802 szeptember 26-án.

1802. [Kolozsvár.]

[Patens împărătesc monetar.] — Császári monetális pátens.

Ívrétű (15×24 cm. szedéstükrű) 5 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 10396/1802. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI FRANȚISK (díszes kezdőbetűkkel) Măcar că . . . *Kelte:* Vienna în 12 Octomvrie 1802.

E rendelet 4 pontban szabályozza az aprópénz forgalmát és megtiltja kivitelét s a vele való üzérkedést, mert noha ez esztendőben már sok milliónyi új peták és u. n. 15 soldi 7 1/2 krajczáros pénzt bocsátott ki a kormány, alig maradt meg valami belőle, mert felülfizetés (agiotage) és nyereségre törekedő speculatio tárgyává vált s nagyrésztét külföldre vitték.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1803. [Kolozsvár.]

SKRIEREA A MIȘELUI STAT | A NORODULUI DIN EMS. — Ems népének szomorú állapotáról.

Ívrétű (15×24 cm. szedéstükrű) 3 sztl. lapnyi nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 344/1803. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: Intâmplirile . . . *Kelte:* Dat în Beciu Dekemvrie 14. 1802. (Számmal.) Aláírások nélkül.

Ismerteti azt a sok égést, mely Ems városát e háborús időkben 1777-től kezdve s főleg 1800 április 24-én — a huszárok istállójának kigyúlása következtében — érte és általános támogatásra buzdít, mivel a város azóta nem épülhetett még fel.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hivatalos rájegyzés szerint 2300 példányt szállított belőle a nyomdász 1803 februárius 12-én.

1803. Szeben.

Întru . . . ALFAVITA | SUFLETESC. — Lelki Ábécze.

4-rétű 267 lapnyi; nyomtatott II. Ferencz császár és gróf Bánfi György gubernátor idejében a nem-egyesültek konzisztoriuma jóváhagyásával, gondoli Popovics János vikárius alatt, Bart János nyomdájában. 1803. (Számmal.)

Bibliografia 656. száma, 443. l.

1803. Szeben.

KALENDARÎ | Romănesc. — Oláh naptár az 1803. esztendőre.

Kis 4-rétű 18 lapnyi, 14 fehér lappal; Bart János priv. nyomdája.

Bibliografia 658. száma, 444—445. l.

1803. Szeben.

KATAVASIERI | Grecesc | și | Romănesc. — Görög és oláh imakönyv.

8-rétű 3 sztl. és 232 lapnyi vörös-fekete (27 soros) nyomású, a 44-ik lapon túl csak oláhul; nyomtatott II. Ferencz császár idejében a nem-egyesültek konzisztoriuma jóváhagyásával, Bart János szebeni nyomdájában. 1803. (Számmal.)¹

Bibliografia 659. száma, 445. l.

¹ Egy balázsfalvi 1802-iki kiadását idézi Popp, de ismeretlen; *Bibliografia* 647. száma.

1803. [Kolozsvár.]

[Patens împărătesc monetar.] — Császári monetális pátens.

Pátens-alakú (34 cm. széles szedésű) 13 sornyi szövegű, egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 2956—2957/1803. sz. a küldött meg a hatóságoknak. [Bart Péter betűivel.]

Incipit: NOI FRĂŢIȘK AL DOILEA (díszes kezdőbetűkkel) De lipsă . . . *Kelte*: Vienna 28. Martie 1803. (Számmal.)

Arról szól, hogy a Bécs-városi banko-czédulák közül az 50 forintosokat a kormány beszedeti és csupán junius végéig fogadja el.

1803. Szeben.

ÎNVĂȚĂTURĂ | . . . pentru | Facerea Răvașelor. — Tanítás . . . szerződések . . . írására.

Kis 8-rétű 1 sztl. és 124 lapnyi; Bart János nyomdája. 1803. (Számmal.)

Bibliografia 661. száma, 445. l.

1803. [Kolozsvár.]

ORĂNDUIALĂ. — Rendtartás. — Vorschrift.

Ívrétű (14 × 24 cm. szedéstükrű) 4 sztl. lapnyi kezdőbetős nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 8729/1803 sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton betűivel.]

Incipit: După care . . . *Kelte* és aláírása nincsen.

E tündelet a—g pontban szabályozza a katonaságnál és a szélybeli katonai jurisdictioknál a távollévő házastársnak halála meghatározása és a másodszori házasodásra való engedelem-kérés iránti teendőket.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1804. Balázsfalva.

ÎNVĂȚĂTURĂ KREȘTINEASKĂ | sau | KATEKISMUL CEL MARE. — Keresztyéni tanítás vagy a nagy káté.

8-rétű 2 sztl. és 150 lapnyi; harmadízben adta ki bővítve Vasilie Nemes, a normális iskolák igazgatója, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával, a balázsfalvi szemináriumi nyomdában 1804.

Bibliografia 667. száma, 449. l.

1804. Szeben.

[Kuvânt pescurt despre ultuirea vărsatului de vacă.] — A tehén-himlő oltásáról.

8-rétű 63 lapnyi, irta Neustädter Mihály erdélyi protomedikus; Bart János szebeni nyomdájában, 1804. (Számmal.) Az erdélyi főkormánysszék német és magyar nyelvű kiadásban is megküldte 6318/1804 sz. a. a hatóságoknak.

Trausch: Schriftsteller-Lexikon III. k. 19. l. — A Bibliografia (669. sz. a. 450. l.) csupán említi.

1804. Szeben.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

Kis 8-rétű 286 lapnyi; nyomtatott II. Ferencz császár idejében Bart János szebeni nyomdájában, 1804. (Számmal.)

Bibliografia 672. száma, 451. l.

[1804. Kolozsvár.]

INSTRUKȚIE ADEKĂ: INDREPTARE. | ACEA CE TREBUE SĂ FAKĂ KU FURĂTORII | DE SARE. — A' Só-Praevaricatorokkal való Bánás módgya iránt, ki-adott Útositás.

Ívrétű (14 × 25 cm. szedéstükrű) 40 sztl. lapnyi (1—10 ívjelzésű) nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysszék 4454/1804 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹

Incipit: Cea în multe kipurî... *Kelte:* Vienna în 16 Martie Anul 1786. Aláírása nincsen.

A rendelet hat részből és 94 pontból áll, s keltéből ítélve II. József intézkedéséből keletkezett, de életbeléptetésével — úgylátszik — a gubernium nem igen sietett.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Magyar példányára 6651 szám van nyomtatva.

1804. Buda.

EPISTOLA... ad... Joannem de Lipszky. — Sinkai György levele Lipszky Jánoshoz. (Latinul.)

Kis 8-rétű VI + 9 lapnyi, egy tabellával; Budae. Typis Regiae Universitatis Pestanae. 1804.

Sinkai e levelében Lipszkyt sajtó alá adott magyarországi térképe (Mappae Geographicae) nyomtatása alkalmából inti az oláh helységnevek helyes írására, mivel azokat sokan hibásan írják latin betűkkel.

Aláírása szerint Sinkai „actualis corrector Typi Valachici penes R. Typographiam Universitatis Pestanae“, előszavából pedig megtudjuk, hogy immár 1774 óta adott ki munkákat és szolgálja az oláh irodalmat.

Bibliografia 673. száma, 451—452. l.

1804. Balázsfalva.

STRASTNIK. — Krisztus kínszenvedésének könyve.

Ívrétű 1 sztl. és 218 lapnyi vörös-fekete (42-soros, kéthasábos) nyomású, fametszetű címlappal; harmadízben nyomtatott II. Ferencz császár idejében, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi metropoliában, 1804.

Bibliografia 647. száma, 452. l.

1804. Balázsfalva.

THEOLOGIE | DOGMATIKA. — Dogmátikus teologia.

Kis 8-rétű 3 kötet, 471, 402 és 478 lapnyi; a fiatal oláh klerus tanulására nyomtatott Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szeminárium nyomdájában.

Fordította ifj. Kaian Demeter teológiai tanár, több társával.

Bibliografia 675. száma, 452—455. l.

1805. Brassó.

PATIMILE, | și MOARTEA a Domnului ... Is. Hs. — Krisztus urunk szenvedései és halála.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 432 lapnyi, versekbe foglalta Aaron Vasilie ügyvéd; nyomtatott Kir Bogics Kostandin költségén Schobel György brassói nyomdájában. 1805. (Számmal.)

Előszavának kelte: Szeben, 1804 október 29.

Bibliografia 676. száma, 454. l.

1805. Balázsfalva.

KARTE | DE ÎNVĂȚĂTURII KREȘTINEȘTI. — Keresztyéni tanítások könyve.

4-rétű 3 kötet; 4+458, 4+418 és 4+451 lapnyi; a világ hiábavalóságairól s az ember kötelességeiről a Szentírásból kizsedve s oláh nyelvre fordítva kiadta Bobb János fogarasi vladika; nyomtatott a balázsfalvi szeminárium nyomdájában. A II. kötet címlapján 1806 látható és úgylátszik a III. kötet után nyomtatott.

Bibliografia 677. száma, 454—455. l.

1805. [Brassó.]

Bukoavnă. — Ábécéskönyv.

8-rétű 5 ívnyi; nyomtatott Kir Bogics Kostandin költségén Schobel György nyomdájában.

Gross: Kronstädter Drucke 933. sz. nyomán a Bibliografia 678. száma, 455. l.

1805. Szeben.

CEASOSLOV. — Horologium.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 365 lapnyi; nyomtatott (kétféle betűvel) II. Ferencz császár idejében Bart János szebeni nyomdájában; 1805. (Számmal.)

Bibliografia 679. száma, 455. l.

1805. [Kolozsvár.]

[Poruncă împărătească contra călcărei orânduialelor celor pentru betesuguri alipitoare.] — Császári parancs a ragadó-betegségek iránt kiadott rendszabások általhágása esetére.

Ívrétű (14×24 cm. szedéstükrű) 6 sztl. kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 5385/1805 sz. a. küldött szét.

Incipit: NOI.. Fiind că.. *Kelte:* Vienna, în 21. Maiu 1805. (Számmal.)

A fontos rendelet 13 pontban szabályozza a ragadós betegségektől való védekezés ügyét és oly szigorú, hogy pl. 10—20 esztendőig tartó rabsággal bünteti azokat, a kik a határon felállított tisztuló (Contumázt) házat elkerülik vagy belőle megszöknek.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1805. Buda.

DATORINȚELE | A | SUBDAȚILOR ADECĂ SUPTPUȘILOR, |
cătră | MONARHUL | LOR. — Az alattvalók kötelességei uralkodójuk iránt.

Kis 8-rétű 3 sztl. és 53 lapnyi, az oláh nemzeti iskolák használatára németből fordítva s bővítve kiadta Obrádovics Gergely, a bánáti katonai nemzeti iskolák igazgatója és nyomtatott Budán, a királyi magyar egyetem nyomdájában, 1805. (Számmal.)

Bibliografia 680. száma, 455—456. l.

1805. Buda.

MINEUL. — Minia. Egyházi szertartáskönyv az esztendő napjaira.

Ívrétű 12 kötet vörös-fekete (41—48 soros kéthasábos) nyomású, minden hónap anyaga külön kötetben, melyeknek száma nem címlapjaikon, hanem az egyes íveken van jelezve, kezdve januáriuson, nem szeptemberen, mint az eddigi egyházi év. A kötetek terjedelme a következő: Januárus 4 + 221; Februárus 6 + 140; Márczius 4 + 126; Április 4 + 120; Május 4 + 127 + 3; Június 3 + 105 + 1; Július 3 + 150; Augusztus 4 + 147 + 4; Szeptember 6 + 205 + 4; Október 3 + 175; November 3 + 191 és Deczember 3 + 193 levél.

Ez a munka kétféle címlapú kiadásban került ki a pesti egyetem budai nyomdájából, hol 1804-ben kezdték nyomni. A Magyar- és Erdélyország számára szánt példányok címlapján az olvasható, hogy II. Ferencz római császár és apostoli király idejében Stratimirovics István karlóczai érsek és metropolita jóváhagyásával készült; míg az Oláhországnak szánt példányokon ez a rész így hangzik: Készült Kir Dositei, Ungrovlahia mitropolitája jóváhagyásával és János Konstandin Aleksandru Ipsilant oláhországi vajda napjaiban Kir Josif argesi püspök buzgólkodásával.

Egyebekben a kétféle példányok teljesen egyeznek, csupán címlapjaik negyedik sorukban van az a kis változás, hogy az október—februáriusi köteteken *Filaret*, a márczius—szeptemberiekén pedig *Kesarie* rimniki püspökök nevét találjuk, mint a kiknek 1780-ban megjelent hasonló munkájuk után nyomult ez a bővített s javított díszesebb budai kiadás. Előszavából megtudjuk egyébként, hogy ezt a kiadását Molnár János kolozsvári akadémiai tanár, szemorvos kezdte nyomtatni s el is készült négy

hónapi kötetével, a mikor könyörgésére József argesi püspök vállalta el véghezvitelét, külön függelékben tüntetvén fel sajtóhibáit.

Bibliografia 668 és 681. száma, 450 és 456—461. l. — *Hiányosan: A m. kir. egyetemi nyomda címjegyzéke* 253. l.

1805. Buda.

Povățuirea | kătră | Invățătura Sokoatei | saū | ARITMETIKA. — Tanácsadó a számvetés megtanulására.

Kis 8-rétű 90 lapnyi; az oláh iskolák használatára készíté Obradovics Gergely igazgató, Budán a pesti egyetem nyomdájában. 1805. (Számmal.)

Előszavából megtudjuk, hogy nyomtatási költségét Ruja Pál valahol illyr határezredi „Unterleitenant“ fedezte.

Bibliografia 682. sz. 461—462. l. — *A m. kir. egyetemi nyomda címjegyzéke* 253. l.

1805. Brassó.

Oktoih mic. — Nyolczhangú, kis énekeskönyv.

CELE | OPT GLASURĪ, | SÁU | OKTOIHUL | CĒL MIK. | Înpreună cu | Sveatealnele, Voskreasnele, Bogoro- | dicinele preste tót anul, și | și Podó-
biile Glásurilor. | Tipărit cu kieltuiala Dumn. Kiriu Kostandin Bogici. |
BRAȘOV, | În Tipografia lui Georgie de Șóbel. | Prin Mihail Dir. | 1805.

8-rétű 2 sztl. és 198 lapnyi; nyomtatott Brassóban, Kir Bogics Kostandin költségén Schobel György nyomdájában, Dür Mihály által 1805. A címlap hátán a Szentháromság fametszetű képe; készíté: 1800. D. F. — Előtte kereszt-alakba szedett 18 sornyi vers, Barák János brassói normális dászkaáltól.

A brassói luth. főgimnázium könyvtáré. — *A Bibliografia* (683. száma, 462. l.) csupán említi.

1805. Kolozsvár.

ORTOGRAPHIA | LATINO | VALACHICA. — A latin-oláh helyesírás.

8-rétű 10+38 lapnyi; nyomtatott a kolozsvári református collegium betűivel. Nyelvtani szabályait külön lapszámozással egy Gesnerből fordított elbeszélés követi S. Ch. jelzéssel, a miből következtetve szerzőjéül Samuel (vagy Stephanus) Kőrösi-t gondolják.¹ Kelte: Kolozsvár, 1805 május 26.

Bibliografia 684. száma, 462—463. l.

¹ Írásmódját ismertette Siegescu id. m. 199. l.

1805. Szeben.

PENTIKOSTARION. — Pünkösdi énekeskönyv.

Ívrétű 1 sztl. és 362 lapnyi vörös-fekete (41 és 50 soros, kéthasábos) nyomású; számos képpel, melyek közül a címlapot metszette: G. F. Nyomatott II. Ferencz császár idejében Bart János szebeni nyomdájában, 1805.

Bibliografia 685. száma, 463. l.

1805. Szeben.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

4-rétű 230 lapnyi; nyomtatott másodízben II. Ferencz császár idejében Bart János szebeni nyomdájában; a nyomdász előszava szerint rim-niki (1779-iki) kiadása nyomán.

Bibliografia 686. száma, 463. l.

1805. Buda.

ELEMENTA | LINGVÆ | DACO-ROMANÆ | SIVE | VALACHI-
CÆ. — A dáko-román vagyis oláh nyelv elemei; latinul.

8-rétű 110 lapnyi, Sinkay György műve; Budae. Typis Regiae Uni-
versitatis Pestanae. 1805.

Előszavából megtudjuk Sinkaitól, hogy művét azért adta ki újra,
mivel szádi Klain Sámuel, Tertina Mihály, perecseni Nagy László közre-
működésével 1780-ban [Bécsben] megjelent első kiadása immár nagyon
ritka, habár utána 1788-ban müllersheimi Molnár János is adott ki [Bécs-
ben] egy oláh nyelvtant, Budai (Deleán) János consiliarius pedig egy
oláh-latin szótáron dolgozik.¹

Bibliographia 687. száma, 464–466. l. — Czimlapja hasonmását ld. *Siegescu*
id. m. 163. l.

¹ Ez azonban soha sem jelent meg.

[1806.] Szeben.

Aaron Vasilie : Versuri veselitoare. — Tréfás versek, Aaron Vazultól.

VERSURI
VESELITOARE
LA
Zioa Numelui
EXCELLENȚIEI SALE DOMNULUI
DOMN
IOANN BOBB
VLADIKUL FĂGĂRAȘULUI
ȘI
A Prea Înaltei Kesaro-Kraesti Marimi
dinlontru Sfeatnik al Statului.

SIBIL,
În Tipografia lui Ioann Bart.

Értelme, magyarul: Tréfás [üdvözlő] versek Bobb János fogarasi
vladika és ő cs. kir. Felsege belső államtanácsosa ő Excellentiája nevenap-
jára. Szeben. Bart János nyomdája.

8-rétű 16 (számokkal számozott) lapnyi (9×15 cm. szedéstükrű) mellé-
kelt kiállítású keretes címlappal. Hátlapján négy sornyi latin üdvözlővers,
aláírva: Michael Tertina, In Regiae Magno-Varadinensis Academiae Archi-
Gymnasio Humaniorum Litterarum Professor Publicus Ordinarius. — Azután,
a 3-ik laptól végig (csinos fejléc alatt) verses oláh üdvözlő, aláírva:

Sibű, 7. zile Januare 1806. Vasilie Aaron, Jurat în Marele Prințipat al Ardealului Prokurator.

Kezdete: Lucru foarte minunat | În vis mie arătat | Astă noapte, cum durmeam. | A fi răpit mă vedeam | cătră culmea *Pindului* | Pe zidul Parnasului | Ședeam pre piatră cumplită | În patru cornuri cioplită.

Tartalma szerint egy álmát mondja el benne a költő, mely szerint a Parnassusra vitetvén ott találta Apollót arany koszorút tartván kezében, melyről azt mondá neki, hogy az Bobb János püspökre vár stb.

Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára.

1806. [Kolozsvár.]

ÎNȘTIINCEARE. — Értesítés.

4-rétű 4 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 1158/1806 sz. a. küldött meg a hatóságoknak.

E keletnélküli nyomtatvány tulajdonképpen Hochmeister Márton kolozsvári könyvkereskedő előfizetési felhívása következő című kiadványáról:

„А з м н а т з, а б з ц з т з р з а с п р е ч е л м а н л е с н е, т а р е ш и ш н с т з т з т о р н а п о т р и л
з а ф о к с л а н М е щ е ш и г а л з и р и н, к а р е н м а н а н н п з р е ц и а е п з м ж н т, ш и а н н к о-
п е р ш и ш р и а е п а е с т з с п р е а ж а т о р ю л ш и ф о л о с з а ш е щ и н а н н п р е з н з к з 22 а е н и с о а н е

Értelme, magyarul: Világosított tanítás a legolcsóbb, legerősebb és legtartósabb tűzálló építés-mesterségről, mely csupán föld-falakból és szalma-fedélből áll. A közönség segítségére és hasznára, 22 ábrával.

A 3 részből álló könyv fejezeteiből megtudjuk, hogy a vályogtéglából készült falakra rakott fedél neve Havaner s valóban tűzálló. — Ára 2 magyar forint, de megjelent-e ismeretlen.

A könyv — miként hasonmásunk mutatja — apró, új fajta, csinos, gömbölyű betűvel van nyomva, mely most először tűnik fel e nyomtatványokon.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1806. [Kolozsvár.]

[Proclamația Împărățului Francisc II. după pacea cu Napoleon.]
— II. Ferencz kiáltványa a Napoleonnal kötött béke után.

Ívrétű (15×25 cm. szedéstükrű) 2 sztl. lapnyi kezdőbetűs nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 1503/1806. sz. a. küldött meg a hatóságoknak. [Hochmeister Márton előbbi betűivel.]

Incípit: NOI . . . Pace am căștigat . . . *Kelte:* (német példánya szerint) Bécs, 1806 februárus 1.

A császár azt a gondolatot fejezi ki e népeihez intézett kiadványában, hogy nem talál nagyobb boldogságot és dicsőséget a pihenés óráiban, mint hogy atyja lehessen derék népeinek.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1806. [Kolozsvár.]

DESPRE GENERAL PARDON. — Generális-pardon.

Pátens-alakú (34.5 cm. széles szedésű) 35 sornyi szövegű egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormányshéz 2613/1806. sz. a. küldött meg a hatóságoknak.¹ [Bart Péter betűivel.]

Incipit: PREA... Kesaro... *Kelte*: În Vienna în a 2 zi Martie 1806.

E rendelettel II. Ferencz császár a katonaszökevények lejárt jelentkezési idejét hosszabbítja meg május 1-től december utolsó napjáig.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

¹ Hivatalos rájegyzés szerint a nyomdász 4700 példányt szállított belőle 1806 május 12-én.

1806. Buda.

Adplausus | ... Samueli Vulkán | Graeco-catholico Epicopo | Magno-Varadinensi etc. etc.

4-rétű 8 lapnyi, háromnyelvű üdvözlő írat; Budae. Tipis Regiae Universitatis Hungaricae. 1806.

Benne 2 oláh vers (G. S. de S.) Sinkaitól, 1 magyar vers, írója: a' Pesti magyar Universitasban tanuló Ifiúság' nevében Marsinai Pap István, Földmérő és 1 latin vers Farkas Konstantin jur. auditor emeritustól

Bibliografia 689. száma, 471. l.

1806. Buda.

KALENDARIU. — Naptár az 1806. esztendőre.

8-rétű, csonka; mellékletül Klain Sámuel „Istoria Românilor“ cz. művének 1—34. lapja; Budán, a pesti egyetem nyomdájában.

Bibliografia 691. száma, 475—476. l.

1806. Brassó.

OROLOGION | adecă, | CEASOSLOV BOGAT. — Horologium.

4-rétű, 4 sztl. és 616 lapnyi vörös-fekete (29 soros) nyomású, több képpel; nyomtatott I. Ferencz ausztriai császár idejében Bogics Konstantin és János költségén a brassói kiváltságolt nyomdában 1806. (Számmal.)

Előszavát írta Stefanovics János brassói (bolgárszegi) lelkész.

¹ Egy 1808-iki balázsfalvi kiadását Popp idézi; *Bibliografia* 737. száma.

1806. Buda.

ISTORIA | LUKRURILE, și ÎNTÂMPLĂRILE | ROMÂNILOR. — Az oláhok története.

8-rétű, 3 sztl. és 72 lapnyi, írta szádi Klain Sámuel lelkész, a pesti egyetemi nyomda oláh cenzora és revizora; Budán, a pesti kir. egyetem nyomdájában. 1806. (Számmal.)

Az 1806—1807-iki oláh naptárak mellékleteként jelent meg, de mivel szerzője 1806 május 13-ikán meghalt, a 35-ik laptól kezdve Sinkai folytatta.

Bibliografia 695. száma, 479—481. l.

1806. Buda.

Înștiințare. — Értesítés.

Ívrétű 2 ívnyi, oláhul és németül hasábosan nyomtatva Budán, a pesti egyetem nyomdájában; Klain Sámuel „Dictionarium latino-valachico-germanico-hungaricum“ cz. művének előfizetési felhívása, melyben május végére kérte az előfizetési díjak beküldését.

Bibliografia 696 száma, 481–482. l.

1806. Buda.

DATORINȚELE | SUPUȘILOR. — Az alattvalók kötelességei.

Kis 8-rétű 59 lapnyi, az oláh iskolák használatára nyomtatta saját költségén Budán, a kir. magyar egyetemi nyomda, 1806. (Számmal.) Kötetlen 10 krajczár.

1805-iki kiadásának bővített nyomata, címlapján a magyar címerrel.

Bibliografia 698. száma, 485. l.

1806. Szeben.

Evangelie. — Evangelium.

Ívrétű 178 lapnyi, Bart János szebeni nyomdájában; egyetlen példánya sem ismeretes.

Bibliografia 699. száma, 485. l.

1806. Buda.

ÎNVĂȚĂTURĂ KREȘTINEASCĂ. — Keresztyéni tanítás.

Kis 8-rétű 4 sztl. és 176 lapnyi; az oláh iskolák használatára nyomtatta saját költségén Budán a kir. magyar egyetemi nyomda, 1806. (Számmal.)

Bibliografia 700. száma, 485–486. l.

1806. Buda.

POVĂȚUIRE | cătră | ARITMETIKĂ. — Számvetéstan.

Kis 8-rétű 102 lapnyi; az oláh iskolák használatára nyomtatta saját költségén Budán a kir. magyar egyetemi nyomda, 1806. (Számmal.) Kötetlen 12 krajczár.

Bibliografia 701. száma, 486. l.

1806. Buda.

POVĂȚUIRE | cătră | EKONOMIA de KÂMP. — Tanácsadó a mezei gazdaságra.

Kis 8-rétű 223 + 15 lapnyi; az oláh iskolák használatára nyomtatta saját költségén Budán a kir. magyar egyetemi nyomda, 1806. (Számmal.) Kötetlen 30 krajczár.

Bibliografia 702. száma, 486. l.

1806. Szeben.

Psaltire. — Zsoltárkönyv.

PSALTIREA | Prorokuluî | şi | Înpăratuluî | DAVID. | Tipărită | în zilele prea luminatuluî, şi | prea înnăltatuluî | Înpărat | FRANCISKUS | AL | DOILEA. | SIBIÎ, | în Tipografia lui Joann Bart. | 1806. (Számmal.)

8-rétű (8×14 cm. szedéstükrű) 286 lapnyi, keretes címlappal, hátán Dávid király, 270 lapján meg Szűz Mária fametszetű képe, utolsó két lapja nagyobb betűvel; egy fejlécczel és néhány kis kezdőbetűvel; nyomtatott Bart János szebeni nyomdájában.

A kükküllővári görög-katholikus egyházé. — A Bibliografia (704. száma, 486. l.) csupán említi.

1806. Buda.

REGULELE | ŞKOLASTICEŞTI. — Iskolai szabályok.

8-rétű 32 lapnyi; a magyarországi s vele egyesült részek oláh iskolái használatára nyomatta saját költségén Budán a kir. magyar egyetemi nyomda. 1806. (Számmal.) Kötetlen 5 krajczár.

Bibliografia 705. szám, 486—487. l.

1806. Szeben.

SLUJBA, | LA | pomenirea celuî întru sfinţi Părinteluî nostru | NIFON | Patriarchul Țarigraduluî. — Szent Nifon konstantinápolyi patriarcha emlékezetének szertartása.

4-rétű 2 sztl. 56+4 lapnyi; görögből oláh nyelvre fordítva saját költségén nyomatta Kir Josif argesi püspök Bart János szebeni nyomdájában. 1806. (Számmal.)

Szent Nifon fejét és félkezét az argesi kolostor őrizvén, mivel ő nincs felvéve a Minologion-ban nemrég kieszközölt ünnepeltetése emlékére adta ki a püspök a szertartás menete leírását oláhul is.

Bibliografia 706. száma, 487—488. l.

1806. [Kolozsvár.]

ȚIRKULARIU | Despre Baniî de aramă câte de 30 şi de 15 Krăiţari. Kariî săvor rân- | dui să umble. | — Kerülő-levél a 30 és 15 krajczáros réz-pénznek közönséges folyásban léjendő bocsátásáról.

Ívrétű (17.5 cm. széles szedésű) egyleveles nyomtatvány, melyet az erdélyi főkormánysház 2688/1807 sz. a. április 16-án küldött meg a hatóságoknak.

Incipit: Înnăltatul Împărat... *Kelte:* In Beciu. Aláírása nincsen.

E váltópénz forgalomba bocsátásával a rendelet szigoruan hangsúlyozza a vele való üzérkedés tilalmát, hivatkozván az 1802 október 12-iki erre vonatkozó királyi pátensre is.

Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára.

1807. Szeben.

Perirea a doi lubiți | adecă : | Jalnica întâmplare | alui | PIRAM și TISBE. — Két szerelmes pusztulása, vagy Piram és Tisbe siralmas esete.

8-rétű 52 lapnyi (csonka) a nagyvárad püspöki könyvtárban; írta Vasilie Aaron erdélyi ügyvéd és maga költségén nyomatta ki Bart János szebeni nyomdájában, 1807. (Számmal.)

Bibliografia 709. száma, 492. l.

1807. Buda.

AKATIST. — Imakönyv.

12-rétű 3 sztl. és 469+3 lapnyi vörös-fekete (20 soros) nyomású, néhány képpel; először nyomtatott Budán, a kir. egyetemi nyomdában. 1807.

Bibliografia 710. száma, 492. l.

1807. Szeben.

AKATIST. — Imakönyv.

12-rétű 2 sztl. és 499 lapnyi vörös-fekete (20 soros) nyomású, szent Miklós arczképével; Bart János szebeni nyomdájában. 1807. (Számmal.)

Bibliografia 711. szám, 493. l.

1807. Buda.

KALENDARIU. — Naptár az 1807-dik esztendőre.

8-rétű, Moldován J. M. balázsfalvi kanonok könyvtárban; Budán, a pesti kir. egyetem nyomdájában. Mellékletül Klain Sámuel Istoria-jának második része.

Bibliografia 712. száma, 493. l. (Hiányosan ismertelve.)

1807. Buda.

KARTE DE MĂNĂ | pentru | Bine Orânduita | EKONOMIE. — A jó gazdaság kézikönyve.

Kis 8-rétű 12 sztl. és 168 lapnyi az oláh szántóvetők hasznára szerb nyelvből oláhra fordította 1805-ben Obrádovics Gergely iskola-igazgató és nyomtatott Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában. 1807. (Számmal.)

Ajánlja a fordító Fogarasi Tamás lippai királyi kamaraispánnak (Oberchinez) Karánsebesen, 1806 januárius 1-én.

Bibliografia 713. száma, 493—497. l. — Hiányosan : A m. kir. egyetemi nyomda címjegyzéke 253. l.

1807. Nagyvárad.

CARMEN | . . . Domino | SAMUELI VULKÁN. (Latinul.)

4-rétű 8 lapnyi; a nagyvárad püspöki könyvtárban; nyomtatott (sungtibus F. B.) Nagyváradon máramarosi Gottlieb Antal nyomdájában. Írta Kováts Demeter gör. kath. másodéves theologiai tanuló abból az alkalomból, hogy Vulkán nagyvárad gör. kath. püspök felszentelése után székhelyére visszatért.

Bibliografia 717. száma, 498. l.

1807. Brassó.

FLOAREA | DARURILOR. — Adományok virága.

Kis 8-rétű 4 sztl. 173+2 lapnyi, másodizben nyomtatott oláhul¹ II. Ferencz császár és gróf Bánfi György gubernátor idejében a nem-egyesült konzistorium jóváhagyásával Bogics Konstandin és János költségén Brassóban, Henning János priv. nyomdájában, 1807. (Számmal.)

Előszavát írta Stefanovics János Jereï brassói (bolgárszegi) lelkész.

Bibliografia 718. száma, 498—499. l.

¹ Első oláh kiadása ugyanis (görögből fordítva) 1700-ban a snagovi kolostorban jelent meg; *Bibliografia* 119. száma.

1807. Buda.

OGLINDĂ | arătață | Omului înțelept. — Az okos ember elé tartott tükör.

8-rétű 9 sztl. és 158 lapnyi; nemzete haladására írta 1801-ben Horga (Popovics) Miklós, aradmegyei szőlősi görög-nemegyesült lelkész és nyomtatott Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában. 1807. (Számmal.)

Ajánlja szerző Avakumovics Pál aradi, nagyváradi, jenei¹ és halmágyi görög-keleti püspöknek, valamint gyoroki Edlspacher Zsigmond cs. kir. apostoli tanácsos, aransarkantyus vitéz-, aradmegyei alispánnak. Az erkölcsi irányú rajzokat itt-ott történeti elbeszélések vagy versek szakítják meg, így pl. Világosvár történetéről, Páncsota, Borosjenő, Arad multjáról; Alexandra Pavlovna magyar nádornét sirató 1801-iki versek, stb.

Bibliografia 720. száma, 500—502. l. — *Hiányosan: A m. kir. egyetemi nyomda címjegyzéke* 252. l.

¹ Írva így: Jenopoli.

1807. Balázsfalva.

DUMNEZEEȘTILE | LITURGIÎ. — Istenes liturgiák.

4-rétű 2 sztl. és 204 lapnyi vörös-fekete nyomású, Krisztus képével, a balázsfalvi érseki könyvtárban; nyomtatott harmadizben II. Ferencz császár uralkodása idejében, Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával a balázsfalvi szemináriumi nyomdában, 1807.

Bibliografia 721. száma, 502—503. l.

1807. Buda.

POLUSTAV. — Imakönyv.

8-rétű 2 sztl. és 683+4 lapnyi, vörös-fekete (kétféle betűs) nyomású, 2 képpel, a nagyváradi gör. keleti templom és a nagyszebeni érseki könyvtárban; nyomtatott Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában 1807. (Számmal.)

Bibliografia 724. száma, 503. l.

[1807.] Nagyvárad.

PROPEMICON | Honoribus . . . SAMUELIS VULKÁN. (Latinul.)

4-rétű 8 lapnyi verses, a nagyváradi püspöki könyvtárban; dicatum a T. P. V. C. abból az alkalomból, hogy Vulkán nagyváradi gör. kath. püspököt 1807 június 7-én Bobb¹ János fogarasi püspök felszentelte; máramarosí Gottlieb Antal nagyváradi nyomdájában.²

Bibliografia 725. száma, 504. l.

¹ Írva magyarosan így: Babb.

² Popp följegyzése szerint hasonló jelent meg oláh nyelven is Balázsfalván; *Bibliografia* 730. l. De egyetlen példány sem ismeretes.

1807. Brassó.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

4-rétű 4 sztl. és 320 lapnyi, Dávid király képével; bővített első kiadása¹ megjelent I. Ferencz ausztriai császár uralkodása idejében Kir Bogics Konstantin és János testvérek költségén Henning János brassói priv. nyomdájában. 1807. (Számmal.)

Utolsó lapján: Stefanovics János brassói lelkész és Barac János normalis tanító fáradozásával.

Bibliografia 726. száma, 504. l.

¹ Úgy értendő, hogy ez bővebb az eddigi szokásos zsoltárkönyveknél.

1807. Nagyvárad.

SALUTATIO ... SAMUELEM VULKÁN. (Latinul.)

4-rétű 8 lapnyi verses, a nagyváradi püspöki könyvtárban; a gör. kath. szeminárium részéről Vulkán püspök inauguratiója napján, 1807 június 29-én ó-naptár szerint; máramarosi Gottlieb Antal nagyváradi nyomdájában.

Bibliografia 728. száma, 504—505. l.

1808. Szeben.

PATIMA | și | MOARTEA |
Domnului și Mântuitorului |
nostru | ISUS HRISTOS. —
Jézus Krisztus urunk szenvedései és halála.

8-rétű VIII + 360 lapnyi, fametszetű képekkel, melyek közül egyet bemutatunk; Vasile Aaron erdélyi ügyvéd verses műve, melyet itt-ott javítva, másodízben sokak költségével nyomtatott Bart János szebeni nyomdájában, 1808. (Számmal.)

Szebenben, 1808 márczius 25-én írt előszavában szerzője elmondja, hogy művének első (1805-iki) kiadása teljesen elfogyott s mivel főleg Oláhországban és Moldovában kelt el sok példánya, most újra kiadja barátai könyörgésére, mivel verseit a templomokban is nagy áhitattal hallgatják.

Bibliografia 732. száma, 520—522. l.

[1808.] Balázsfalva.

ÎNȘTIINȚARE | despre rădikarea | kapitulumului în Blaj. —
Jelentés a balázsfalvi káptalani ülés lefolyásáról.

8-rétű 1 sztl. és 80 lapnyl, nyomtatott a balázsfalvi szeminárium
nyomdájában; Bobb János fogarasi vladika jelentése klérusához¹ a káp-
talan 1808 július 1-én tartott ülésén, Koszta István guberniumi tanácsos,²
id. Kaian Demeter és Efram Sirul beszédei kíséretében.

Bibliografia 733. száma, 522–524. l.

¹ Benne: Méhesi Ábraham archidiakonus és Vajda Demeter kancellárius.

² Ez a beiktatásra Vajna Dávid guberniális secretarius kíséretében jött el.

1808. Szeben.

BUKOAVNĂ. — Ábécéskönyv.

8-rétű 64 + 2 lapnyi, némely része görögül is; Bart János szebeni
nyomdájában. 1808. (Számmal.)

Bibliografia 734. száma, 525. l.

[1808.] Buda.

KALENDARIU. — Naptár az 1808-ik esztendőre.

8-rétű 20 levél, mellékletül Sinkai oláh krónikájának 1–40 lapja;
nyomatott Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában.

Bibliografia 735. száma, 525. l.

1808. Buda.

EPITOMUL | sau | SKURTE | ARĂTĂRI | Pentru | Sânta Besearică.
— A szentegyház rövid foglalatja.

8-rétű 8 sztl. és 80 lapnyi, papok és diákonusok számára fordította
Iichindeal Demeter kisbecskereki lelkész; nyomtatott Duka Kristóf grabácsi
kereskedő költségén Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában. 1808.
(Számmal.)

Ajánlja a fordító Avakumovics István temesvári, lippai és becskereki
püspöknek.

*Bibliografia 738. száma, 526–530. l. — Hiányosan: A m. kir. egyetemi nyomda
címjegyzéke 254. l.*

1808. Brassó.

FLOAREA | DARURILOR. — Adományok virága.

8-rétű 4 sztl. és 172 + 1 lapnyi, előbbi (1807-iki) kiadásának majd-
nem betűszerinti új lenyomata; másodízben nyomtatott Herfurt Frigyes
brassói priv. nyomdájában. 1808. (Számmal.)

Bibliografia, 740. száma, 531. l.

1808. Buda.

FUNDAMENTALNICE | LEGI | PENTRU | GRANIȚA | MILI-TĂREASCĂ | al | Karlstadului, Varasdinului, Banatului | Slavoniē, și a Bănatului. — Károlyváros, Varasd, Szlavonia és a Bánát katonai határ-örvidékének alaptörvényei.

Ívrétű 60 + 1 lapnyi, Budán, a magyar egyetemi nyomdában. 1808. (Számmal.)

A 155 pontból álló szabályzatot I. Ferencz ausztriai császár 1807 augusztus 7-én kelt decretuma előzi meg.

Bibliografia 743. száma, 532. l.

1808. Buda.

ADUNARE | DE | LUKRURI | MORALICEȘTI. — Erkölcsös dolgok gyűjteménye.

8-rétű 12 sztl. és 104 lapnyi, összeszedte Obrádovics Dositej és dáko-román nyelvre fordította Țichindeal Demeter kisbecskereki lelkész. I. rész. Budán, a kir. magyar egyetemi nyomdában. 1808. (Számmal.)

Ajánlja a fordító Obrádovics Gergelynek, a temesvári iskolák tiszteletbeli igazgatójának.

Bibliografia 744. száma, 532—534. l.

1808. Szeben.

Oktoih mic. — Kis énekeskönyv.

Csonka címlapja alsó felén: Tipăritusau cu keltuiala lui Simeon | Pântea din Sălciu. | SIBI, | În Tipografia lui Joann Bart. | 1808. (Számmal.)

8-rétű (8 × 14 cm. szedéstükrű) 350 — arabszámmal számozott — lapnyi csonka; keretes címlapja szegletében a Barthék kiváltságát alkotó koronával, benn néhány művészi fejlécczel és záródiszszel, meg a Bartnyomda ismert csunya kis kezdőbetűivel; nyomtatott a szolcsvai Pántea Simon költségén és (a 3. lapon olvasható külön cím szerint) sajtó alá rendezte Kukuzel János.

Nagyludasi gör. keleti egyházé. — A Bibliografia (745. száma, 534 l.) csupán említi.

1808. Balázsfalva.

PENTIKOSTARION. — A husvét és pünkösd közti 50 nap énekeskönyve.

Ívrétű 1 sztl. és 212 lapnyi vörös-fekete (40 soros, kéthasábos) nyomású, címlapszövege fametszetű rajzban; nyomtatott másodízben [szebeni 1805-iki kiadása után] a balázsfalvi szemináriumi nyomdában. 1808,

Bibliografia 746. száma, 534—535. l.

1808. Balázsfalva.

POLUSTAV. — Imakönyv.

Kis 8-rétű 2 sztl. és 683+4+12 lapnyi vörös-fekete (19 és 23 soros) nyomású; a nagyváradi püspöki könyvtárban; nyomtatott Bobb János fogarasi vladika jóváhagyásával Balázsfalván, 1808.

Keretes czimlapja és képei 1793-iki balázsfalvi kiadása szerint.

Bibliografia 747. száma, 535. l.

1808. Buda.

PSALTIREA. — Zsoltárkönyv.

8-rétű 8 sztl. és 224 lapnyi, rézmetszetű képpel (Binder sc.) Nyomatott Budán, a magyar egyetemi nyomda költségén, 1808. (Számmal.) Kötetlen 1 frt 30 kr.

Bibliografia 749. száma, 535. l.

1808. Buda.

HRONIKA | ROMĂNILOR | și | A MAI MULTOR NEAMURI. —

Az oláhok és más népek története.

8-rétű 80 lapnyi, sok ezer szerzőből 34 év alatt merített adatokból írta dr. Sinkai György, a pesti kir. magyar egyetemi nyomda könyvrevizora; a megnevezett nyomda költségén nyomtatni kezdetett 1808-ban. (Számmal; 41—80. lapja az 1809-re szóló naptár mellékleteként jutott forgalomba.)

Az oláhok történetének e legelső összefoglaló kézikönyve (vagy helyesebben krónikája) a Kr. u. 84. esztendővel kezdődik s itt még csak 264-ig terjed; de szerzője később befejezte és három kötetben egész 1739-ig felvitte.

Bibliografia 751. száma, 536—537. l.

1808. Szeben.

SYNOPSIS | adecă | KUPRINDERE ÎN SCURT | acei vekî și
acei noăo Scripturî | adecă a | BIBLIEI. — A régi és az új írás, vagyis a biblia rövid foglalatlja.

Kis 8-rétű 1 sztl. és 167 lapnyi (csonka) új nyomata 1791-iki szebeni kiadásának; Bart János szebeni nyomdájában, 1808. (Számmal.)

Bibliografia 752. száma, 537. l.

Az ekképpen egyenkint ismertetett újabb hazai oláh művek tanúsága szintén nagyon érdekes. Ám ennek méltatásában el kell választanunk a *könyvet* az egyleveles, illetve *hivatalos nyomtatványtól*.

Könyvészetünk első három darabja: egy káté, naptár és ábéczés-könyv — 18 esztendei időközben — s Magyarország három különböző, egymástól távolos vidékén látott napvilágot; de bár közszükséget pótol, mindenik helyen hatás nélkül maradt. Elmaradottságából az oláhságot az unió által a görög-katholikus egyház emelte ki, hiszen papjaikon kívül a nép írni-olvasni nem tudott s hazánk minden oláhlakta vidékére illet az, a mit saját híveiről *Joánnovics* Vidák Vincze temesvári görög-keleti püspök mondott 1765-ben, hogy „olyan 80 esztendő öregek is vannak köztük, kik esketésen kívül soha templomba nem járnak és erkölcsükben hasonlóak a vadállatokhoz.” E vadságról csakis az *egyház* és *iskola* szoktathatta le a népet, meg az, a mi e kettőnek eszköze volt: a *nyomda*. Ennek tudatára *Aaron* Péter Pál erdélyi görög-katholikus érsek (vladika) ébredt, midőn 1750 elején oláh nyomdát állít fel a balázsfalvi érseki udvarban, a szentháromsági monostor falai közt s megkezdte az oláh egyházi könyvek nyomtatását, a mire másfél évtized múlva egy második nyomdát is alapítanak. Munkájához minden mesterembert szívesen látott, a melyet éppen talált. Így dolgozik havasalföldi oláh és szebeni szász szedő mellett a magyarországi Becskereki Mihály és Endrédi János, a ki az illusztrációkat metszi. *Aaron* püspök nyomában haladnak utódai is: *Maer*, *Bobb* és a többiek. De kedvez nekik a felvilágosodás kora s főleg II. József iskolaügyi rendelete is, melynek következtében Balázsfalván 1782-ben felállították az első állami oláhnyelvű normális iskolát. Állami volt, mert az erdélyi főkormánysszék fenhatósága alá tartozott és tanítóit is az nevezte ki. Így lett ez iskola első igazgatójává a Rómában tanult *Sinkai* György Gábor, a ki paptársa, szádi *Klain* Sámuel támogatásával rendkívüli irodalmi tevékenységet fejtett ki műveltségben elmaradt faja érdekében s ketten valósággal megteremtőivé váltak az oláh irodalomnak.

Hatásuk alatt a görög-keleti oláh egyház is társává szegődött ennek a kulturális mozgalomnak, székhelyén, *Szebenben*, noha ott eddig (1783) mindössze egy ábéczés-könyv jelent meg. Helyzete előnyösebb is volt, mert nem kellett nyomdát állítania, mivel kettő is ajánlkozott s berendezkedett cyrill-betűkre. Eleinte *Hochmeister* Mártonnál nyomtatnak, de már 1789-ben *Barth* Péter kap az egyháztól könyvei nyomtatására kiváltságot, mely később fiára, Jánosra is átszállott. Ez időtől kezdve *Adámovics* Geraszim erdélyi görög-nemegyesült püspök fejt ki nagy buzgóságot az oláhság érdekében s mellette különösen *Eustatievics* Demeter, iskoláik igazgatója. Működésükkel aztán annyira felkeltették az olvasási kedvet, hogy nemcsak egyházi és iskolai könyveket nyomtatnak

hanem világi, mulattató művek kiadásával is megpróbálkoznak. Kezdték (1794-ben) Nagy Sándor históriájával, a mit bölcsészeti példák gyűjteménye, meg Aesopus meséi követtek, majd az olasz népies könyvek egyik legkedveltebbje: Bertoldo és Bertoldino élete, hogy általa eljussanak (1801-ben) a magyar népies irodalom legkedvesebb művéhez, Árgirus királyfi történetéhez, melyet *Barac* János magyarból már versben fordított le. Példája hatott, mert a verses művet, mint az oláhoknál szokatlan műfajt megkedvelték és *Aaron* Vazul erdélyi verses könyveinek olyan keletje támad, hogy azokat még Oláhországban is keresik és árulják.

Az oláhság harmadik művelődési góczpontja Budán keletkezik, hol szintén állami intézmény: az egyetemi nyomda vállalja a világosság és tudás terjesztését. Keletkezésének már negyedik esztendejében kinyomatja (1780-ban) oláhu a kátét háromféle kiadásban magyar fonetikával; de ennek épp úgy nem volt hatása, mint az előzőleg (1769-ben) Kalocsán (szintén magyar helyesírással) nyomtatott oláh evangeliumnak; a miket a nép nem szeretett meg s nem is tudott olvasni, hiába kapott tanulására (1797-ben) abéczés-könyvet is. Ennek a hagyományos cyrillbetűvel nyomtatott könyv kellett s így jelennek meg ezidőtől kezdve mind sűrűbben e nyomda oláh termékei. Íróik délmagyarországi s főleg erdélyi emberek, kivált millersheimi Molnár János kolozsvári akadémiai tanár és szemorvos, a ki 1800-ban már világtörténetet adott ki. Mikor aztán az oláh tankönyvek és egyéb munkák gondozását a nyomda már nehezen győzte, felhívták 1804-ben Balázsfalváról Sinkait oláh korrektornak. Tudása, ízlése és kezenyoma meg is látszik az ezentüli kiadványokon. Így jelenik meg az egyház szolgálatára egy ívrétű 12 kötetes nagy Rituale, mely alig egy esztendő alatt készült el kétféle címlappal: külön a hazai s külön az oláhországi oláhság számára. Sinkai mellé 1806-ban Klain is bekerül az egyetemi nyomdába „oláh cenzor és revizor“ címmel s működését „Az oláhok története“ megindításával kezdte meg, melyet azonban — halálával — legelejétől (a 35-ik laptól) Sinkai folytatott, nem kényszerűségből, hanem saját vallomása szerint: 34 esztendei kutatása alapján.

Ekként a budai kir. egyetemi nyomda 1808 végéig 36 oláh nyelvű művet adott ki 47 kötetben s nagyobbára saját költségén,¹ a mivel rendkívüli módon terjesztette a műveltséget és vált az oláhság művelődésének fejlesztőjévé, mint egykor az erdélyi fejedelmek.

A budai egyetemi nyomdában jelentek meg egy más művelődési körnek, a bánáti oláhságnak szellemi termékei is, mivel annak sem száma,

¹ Hogy a m. kir. egyetemi nyomda termékeinek *Baloghy* István-féle 1882-iki id. *Czímjegyzéke* mily hézagos és felületes, megítélhetjük abból is, hogy e 36 mű közül csupán ötöt ismer és sorol fel — hiányosan!

sem ereje nem volt akkora, hogy külön nyomdát állíthatott volna, a temesvári nyomda pedig (az 1765-iki könyv nyomtatása után) úgylászik megszűnt s az 1771-ben keletkezett új nyomda meg ügyüket nem karolta fel.¹ Itt is az egyház áll a szellemi mozgalom élén, legalább erre vall az, hogy Jorgovics Pál (1799-ben) oláh nyelvészeti művét Joánnovics József karánsebesi püspöknek ajánlja. Mellette buzgólkodott faja érdekében: Tichindeal Demeter kisbecskereki tanító, Obrádovics Gergely, a bánáti katonai határőrvidéki iskolák igazgatója és Horga (Popovics) Miklós aradmegyei gör. kath. lelkész, néhány közhivatalnok és áldozatkész kereskedő támogatásával, kik a megjelent művek ajánlását készséggel elfogadták s nyomdaköltségüket is szívesen fizették.

E tevékenységével az oláhság hamar túlszárnyalta a többi hazai nemzetiségeket, mert míg pl. a budai egyetemi nyomdában az első oláh könyv 1780-ban jelenik meg, addig olasz nyelvű 1794-ben, szerb 1803-ban, görög csak 1825-ben, horvát 1827-ben, tót és rutén 1830-ban követte.²

A fentiekén kívül — egy pár váradi alkalmi nyomtatványt nem tekintve — 1805-ben egy új fókuszban: Brassóban is jelenik meg oláh könyv. Ez valamikor fontos helye, sőt bölcsője volt az oláh nyomtatásnak, de aztán lehanyaglott s most a szellemi mozgalmat megint két oláh kereskedő: a Bogics-testvérek indítják meg, a kik négy esztendő alatt a 7 brassói nyomtatvány közül hatot maguk pénzén adtak ki.

Nagy mértékben fejlesztették az erdélyi oláhság nyelvét azok a *hivatalos (normális) rendeletek* is, melyeket az erdélyi főkormánysház már 1744-től kezdve oláhsul is rendszeresen kinyomatott és szétküldött az országban. Ezeket t. i. a hatóságok kifüggesztették vagy felolvastatták a népnek s így nyelvük még azokra is ráragadt, a kik ritkán vagy éppen soha könyvet nem olvastak. Hatásuk pedig abban nyilvánult, hogy ez ezernyi példányban elterjedt hivatalos nyomtatványokat a gubernium külön oláh tanult tisztviselői fordították le, sokszor ugyanazok, kik a világi irodalmat is művelték. Hiszen láttuk, hogy olyan kiváló, tudós ember, mint Sinkai és Klain betűjavítók, csak hogy munkájukkal fajuknak használhassanak; Nagy Sándor históriáját pedig épp egy főkormánysházai hivatalos fordító (translator) Jerkovics Demeter írja és adja ki.

Az erdélyi főkormánysház négy nyelvű rendeleteinek oláh szövegét eleinte Kolozsvárra és Balázsfalvára nyomatta s csak 1784-től kezdve rendszeresen székelyhelyen: Szebenben, a mikor az ottani két százsz nyomdász cyrill-betűre is berendezkedett. Ez így tartott 1790 végéig, midőn a guber-

¹ Legalább oláh kiadványát ezidőből nem ismerjük.

² A m. kir. egyetemi nyomda id. Címjegyzékének adatai nyomán.

nium székét Kolozsvárra tevén át, dikaszeriális nyomtatója, Hochmeister Márton is áthurczolkodott műhelye egyrészével.¹ Ezentul most már Kolozsvártt nyomatták ezeket a hivatalos rendeleteket, egész 1794-ig, a mikor — a rendkívüli módon megszorodott hivatalos akták kiadását egy nyomda már nem győzvé — Barth Péter is kiváltságot kapott nyomtatásukra.²

Tartalmilag e rendeletek magyar szempontból is végtelenül érdekesek és külön tanulmányt érdemelnek, kivált II. József útasításai, melyek korát megelőző szabadelvűségét és páratlan nemes gondolkozásmódról tanuskodó szívjóságát hirdetik, mivel velök is a népet fölemelni és boldogítani igyekezett. Ámde méltatásuk feladatunk keretén kívül esik. Meg kell azonban állapodnunk egy másik tárgynál: a dáko-romanizmus eszméjénél, mely II. József alatt az oláhság minden góczpontjában feltűnik, a merre csak nyomdatermékük jelenik meg, erősen duzzasztván vele a faji önérzetet, melyet írók keltettek fel az oláh népben is. Sinkai adja ki 1780-ban, Bécsben és latinul — hogy minél többen értsék — az oláh, szerinte: a daco-román nyelv elemeiről szóló művét s ugyan-csak ő írja ki nyíltan 1783-ban megjelent kátéja címlapjára, hogy azt „az oláh nemzeti iskolák” számára alkotta, a mit ezentul megtalálunk a budai egyetemi nyomdában *állami költségen* kiadott oláh könyveken is.³ Ez irány hatása alatt a kolozsvári Molnár János 1788-ban kiadja (Bécsben) az első oláh nyelvtant; egy másik erdélyi tanító Tempé Radu (1797-ben) pedig az oláh nyelvet tisztítja meg idegen elemeitől és olyan írásmódot ajánl, mely a latin-gyökű szavakat is latinosan írja. Példáját követte két évre reá az Erdélylyel határos Bánát írója: Jorgovics és 1804-ben Sinkai az oláh helynevek helyesírásáról írt kis művével, a mit aztán 1808-ban megindult nagy történeti munkájával, „Az oláhok krónikájá”-val széles körben vitt át a köztudatba, azzal is, hogy az oláhok római kontinuitását hirdetve, történelmüket a Kr. u. 84-ik esztendeig viszi vissza!

Ez rövid foglalatja munkánk adatainak, feltüntetni igyekezvén benne — lehetőleg a címlapok és bevezetések saját szavaival — mily hatások alatt fejlődött az oláh irodalom és nyomdászat 1808-ig. Jól érezzük vállalkozásunk hézagosságát, de *munkánk így is teljesebb* a Román

¹ Hochmeister naplóföljegyzése szerint a gubernium 1790 november 24-én hurczolkodott át Szebenből Kolozsvárra s vele ő maga is nyomda- és könyvkötő-felszerelésével és 6000 frt. értékű könyvraktárával 8 szekéren, iszonyú drága fuvarral, amennyiben egy-egy szekérnek 100 forintot fizetett; Hochmeister id. m. 53. l.

² Barth első ily kolozsvári nyomtatványa 1795-ből való, de kiváltságát 1794-ben kapta; Ferenczi Zoltán: A kolozsvári nyomdászat története (Kolozsvár, 1896.) 104. l.

³ Egyébként a hazai német nyelvű iskolát is „Nationalschule”-nak nevezik; a m. kir. egyetemi nyomda id. Czimjegyzéke 171. l.

Akadémia Bibliografia-jánál. Ezért nemcsak annak, hanem hazai könyvészeti műveinknek is kiegészítőjévé válik; hézagaikat pótolja¹ és hibáikat javíttatja,² a bibliografus pepecselő és sokszor nehéz munkálkodása közben³ s hazánk egyik népfaja szellemi termékének leltárát nyújtva, egyúttal az egész hazai irodalmat szolgálja és bővíti új könyvekkel s adatokkal!

¹ Itt első sorban Szabó Károly és Petrik bibliografiájára, meg Szinnyi „Magyar írók élete és munkái“ cz. kézikönyvünkre gondolunk, melyekben igen kevés író szerepel azok közül, kiknek műveit részletesen méltattuk.

² Ilyen hiba — és sajnos helyrehozhatatlan — az, mely „Az Iparművészet könyve“ I. k. (Budapest, 1902.) 481/2. lapján található. E szerint 1552-ben Gyulafejérvárt nyomtatott oláh evangéliumos könyv jelent volna meg s ebből mutatványokat is ad: 273. sz. rajzában (484. lapján) egyik kezdőbetűjét, 74. mellékletén pedig két vignettáját is; holott — ez a munka „melynek egyetlen példányát sikerült újabban a Nemzeti Múzeumnak megszerezni“ *nem is oláh*, hanem ó-szláv nyelvű és *nem is gyulafejérvári*, hanem a *szerbiai* Belgrad (nem az oláhul Belgradnak nevezett Gyulafejérvár) városában nyomtatott; a hol — miként ismertetésünkől kiténik — az oláh nyelvű Evangélium csak 1641-ben jelent meg.

³ Nehézséget okozott pl. az ó-szláv és görög terminológiájú egyházi művek címeinek (pl. Akatist, Katavasier, Pentikostarion, Polustav, Strastnik) helyes fordítása, a mit aztán röviden vagy néha körülírva adtunk vissza!

HELY-, NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Aaron Péter Pál (bisztrai) fogarasi g. kath. pk. 45—48, 76,	105	<i>Apostol</i> . Balázsfalva, 1767. —	50
— Vasilie — — — — —	91, 106	— Balázsfalva. 1802. — — —	85
— — : Verşuri veselitoare. Szeben. 1806. — — — — —	94	Arad — — — — —	100
— — : Perirea lui Piram şi Tisbe. Szeben. 1807. — — —	99	Aranka György — — — — —	60
— — : Patima şi moartea lui Isus Hristos. Szeben. 1808. —	101	<i>Archiv</i> , szebeni — — — — —	34
<i>Abc sau Alphavit</i> . Balázsfalva 1783. — — — — —	54	Argesi kolostor — — — — —	98
— <i>sau Bucavna</i> . Szeben. 1783. —	54	<i>Argirus és Tündér Ilona</i> — — —	83
— Buda. 1797. — — — — —	78	<i>Arhieratikon</i> . Balázsfalva. 1777. —	52
Adámovics Geraszim erdélyi gör. kel. püspök — — 69, 70, 74,	105	<i>Aritmetiká</i> . Balázsfalva. 1785. —	60
<i>Adplausus Samueli Vulkán</i> . Buda. 1806. — — — — —	96	— Buda. 1806. — — — — —	97
<i>Adunare</i> . Buda. 1808. — — — —	103	<i>Arkan</i> . Szeben. 1787. — — — — —	62
<i>Ahilefs la Skiro</i> . Szeben. 1797. —	78	<i>Arunkare</i> . Kolozsvár. 1800. — —	81
<i>Akatist</i> . Balázsfalva. 1786. — — —	60	Athanasie gyulafejevári és erdélyi g. kel. érsek — — — 30—31,	33
— Balázsfalva. 1791. — — — — —	70	— Radnik g. kath. fogarasi pk. —	48
— Szeben. 1792. — — — — —	70	Athoshegyi Hilandar-kolostor —	18
— Szeben. 1801. — — — — —	83	Augustus — — — — —	81
— Buda. 1807. — — — — —	99	Ausztria, Szélső — — — — —	81
<i>Akatistiaru</i> . Balázsfalva. 1774. —	51	Avakumovics István g. kel. temesvári és lippai püspök — — —	102
<i>Akatistul şi paraklisul sfintei kruci</i> . Szeben. 1802. — — —	85	— Pál aradi és nagyvárad g. kel. püspök — — — — —	100
Akirie hunyadmegyei esperes —	18	Avasfelsőfalusi g. kath. egyház —	20
<i>Alfavit sau Bukoavna</i> . Balázsfalva. 1796. — — — — —	77	Balassa-féle összeesküvés — — —	10
<i>Alfavita sufletesc</i> . Szeben. 1803. —	88	Balázsfalva 44—57, 60—62, 70—73	76—7, 82—94, 89, 91, 100, 102—7
Almási József — — — — —	31	Balázsfalvi egyházmegyei könyvtár — — — — —	18—20, 23, 27, 100
Alstedius János Henrik — — —	22	— kanonok I. Cipariu Timoteusz, Moldován I. Mihály, Suciú László.	
<i>Anleitung zur Rechtschaffenheit</i> . Buda. 1798. — — — — —	79	— nyomda — — — — —	40, 105
Apafi Mihály — — — 24, 27, 28,	37	— nyomdász I. Endrédi János	
— — czímere — — — — —	24, 26	Popovics Péter, Rimniceanul	
— Mihály II. — — — — —	27	Demeter, János és Péter, Sibianul Péter, Tekeld Péter.	
<i>Apostol</i> . Brassó. 1563. — — —	10	<i>Baloghy István: A m. kir. egyetemi nyomda czimjegyzéke</i> 92, 93,	99, 100, 102, 106, 107

- Ballagi Aladár --- 4, 21, 36
 Bánáti katonai határőrvidék --- 103
 Banci Mihai nyomdászinas --- 29
 Bánffy György gr. gubernátor 31,
 69, 73, 76, 80, 88, 100
 Barac János --- 83, 101, 106
Baranyi László: Pănea pruncilor.
 Gyulafejérvár 1702. --- 7, 32—33
 — Pál --- 32—33
 Barcsai Ákos fejedelem --- 22, 23
 Barczasági bíró, Hirscher Lukács 16
 Barittu György --- 24
 Barth János szebeni nyomdász
 (1802—1808.) --- 85—86, 88—91
 93—95, 97—99, 101—103
 — Péter szebeni nyomdász
 (1784—1801.) --- 57—64, 66
 68—71, 73—74, 76—89, 96, 108
 Baszarába Máté havasalföldi vajda 6
 Báthory Gábor erdélyi vajda --- 23
 — Kristóf erdélyi vajda 14—16, 36
 — Zsigmond erd. „ 16, 18, 36
 — család címere --- 14—16
 Baumeister --- 81
 Bécs 49, 58—64, 66—68, 71, 78—82
 85—90, 92, 94—96, 98, 108
 Becskereki Mihály kolozsvári nyom-
 dász (1744—1756.) 44—45, 105
 Belgrad I. Gyulafejérvár.
 Benkner (Biegner) János brassói
 bíró --- 9, 10, 35
 Bertoldo és fia, Bertoldino --- 80
 Bethlen Gábor fejedelem --- 36
 Bettüöntő, oláh --- 21
 Bianu Juon --- 4
Biblia. Balázsfalva. 1795. --- 76—77
Bibliografia românească veche 4, 40
 Biegner I. Benkner.
 Binder rézmetsző --- 104
 Bíró Dávid, szentpéterei pap 50, 80
 Bobb János fogarasi és erdélyi
 g. kath. püspök és érsek 56
 61—62, 71—72, 76—77, 82—83
 85, 89, 91, 94, 100, 102, 104—105
 Bod Péter --- 37
 Bogics János --- 96, 100—101, 107
 — Konstantin 91, 93, 96, 100—101,
 107
 Bolgárszeg I. Brassó.
 Bornemissza Ignác József b. 45
 Borosjenő --- 100
 Brádi György --- 19
 Brankován Konstantin Basarab
 havasalföldi vajda --- 32
 Brassó 3, 9, 10, 12—15, 18, 19, 36,
 43, 83, 85, 91, 93, 96, 100—102, 107
 — címere --- 10, 13, 16
 Brassói bíró, Benkner János 9, 10 35
 — — Hirscher Lukács --- 16, 35
 — evang. főgimnázium --- 54, 93
 — Szent Miklós templomkönyv-
 tára --- 10, 12—16
 Brisgovai kerület --- 81
 Brukenthal-Múzeum --- 40, 58, 77
 — Sámuel b. gubernátor 57, 58
 Buccow Adolf Miklós generális 47, 48
 Budai (Deleán) János --- 94
 Budapest 53, 78—82, 86, 90, 92—94
 96—100, 102—104, 106
Budapest --- 4
 Budapesti egyetemi könyvtár --- 33
 — *Szemle* --- 4
 Budelko, Győr vm. physicus --- 63
 Buitul György --- 33—35
Bukoavna. Gyulafej. 1699. 7, 30, 31
 — Kolozsvár. 1744. --- 44
 — Balázsfalva. 1777. --- 52
 — Szeben. 1788. --- 63
 — Szeben. 1795. --- 74
 — Szeben. 1797. --- 78
 — Brassó. 1805. --- 91
 — Szeben. 1808. --- 102
 Bukarest --- 10, 11, 76, 78
 Bukaresti Nemzeti Múzeum régi-
 ségtára --- 10, 12, 13
 — nyomda --- 6
 Buzeui nyomda --- 6
 Caliani Silvestru --- 51
 Câmpulung nyomda --- 6
Canisius Petrus: Catechismus
 Kolozsvár. 1703. --- 7, 33—35
Carmen Samueli Vulkán. Nagy-
 várad. 1807. --- 99
Carte pastorală. Balázsfalva 1760. 46
Cartea cese chiamă evanghelie cu
învățătură. Brassó. 1581. 15—16, 35
Catavasier = Katavasiariu.
 — Balázsfalva. 1777. --- 52
 — Balázsfalva. 1793. --- 72
 — Szeben. 1803. --- 89

Catechism, Katehisis, Katehismul, stb.		<i>Diploma sacerdotibus Valachicis datum.</i> Gyulafejérvár.	
— <i>rumânesc.</i> Szeben. 1544. 9, 35		1653. — — — — —	23
— <i>creştinesc.</i> Gyulafejérvár.		Dir (Dürr) Mihály — — — —	74, 93
1642. — — — — — 19—20		Dobre daszkál — — — — —	19
— Gyulafejérvár, 1648. — 21, 22		Dobronoki György S. J. — — —	34
— <i>Calvinescu.</i> 1656. — — — 24		<i>Doctrina Christiana.</i> Balázsfalva.	
— Szeben. 1709. — — — — 35		1757. — — — — —	45
— Nagyszombat. 1726. — — — 43		<i>Dojeneala guberniumului.</i> Kö-	
— Buda. 1780. — — — — — 53		lozsvár. 1800. — — — — —	82
— Balázsfalva. 1783. — — — — 55		Dögvész — — — — —	44, 49
— <i>mik.</i> Szeben. 1789. — — — — 68		<i>Ducerea de mânâ katra cînste</i>	
— Balázsfalva. 1804. — — — — 89		Buda. 1798. — — — — —	79
<i>Ceasloveşti.</i> Gyulafej. 1685. 27—28		Duka Kristóf — — — — —	102
— Szeben. 1696. — — — — — 29		Duma Radul brassói kántor—	69
<i>Ceasoslov.</i> Balázsfalva. 1778. — 53		— Sándor, borbándi— — — —	32
— Balázsfalva. 1786. — — — — 61		<i>Dumnezeestile liturgi.</i> Balázs-	
— Szeben. 1790. — — — — — 69		falva. 1756. — — — — —	45
— Szeben. 1805. — — — — — 91		— — Balázsfalva. 1775. — — —	52
<i>Cele mai jos însemnate neku-</i>		— — Balázsfalva. 1807. — — —	100
<i>viinţe.</i> Balázsfalva. 1784. — 57		Ecsedi vár — — — — —	21
<i>Cetveroevanghelie</i> I. Evanghelie.		Edelspacher Zsigmond, gyoroki	100
Cipariu Timoteusz balázsfalvi		Eder János Károly— — — — —	70
kanonok — — — 9, 21, 23, 27, 32		Efram Sirul — — — — —	102
<i>Consignatio plantarum.</i> Kolozs-		<i>Ekonomia de kâmp.</i> Buda. 1806.	97
vár. 1795. — — — — —	77	<i>Ekonomie.</i> Buda. 1807. — — —	99
Costa János — — — — —	19	Elena védőszent képe— — — —	30
Csathó Ádám — — — — —	78	Előfizetési felhívás — — — —	95, 97
Dăianu Illés kolozsvári görög		Ems — — — — —	88
kath. esperes— — — 11, 24, 40		Endrédi János balázsfalvi nyom-	
Dályai György esperes 28, 29, 31, 32		dász és fametsző (1760—1770.)	
<i>Damascenus Joannes:</i> Opera.		47, 48, 51, 105	
Balázsfalva. 1763. — — — — 48		<i>Epistola consolatoria.</i> Balázs-	
Damaszkin diákonus — — — — 49		falva. 1761. — — — — —	48
— rimniki püspök — — — — 72		<i>Epitomul sau skurte aratari.</i>	
<i>Datorinţele a subdaţilor.</i> Buda.		Buda. 1808. — — — — —	102
1805. — — — — —	92	Erdély 3, 6, 7, 19, 32, 35—36, 41	
— <i>supuşilor.</i> Buda. 1806. — 97		43—44, 74, 76, 83, 108	
Debreczen — — — — —	12	— címere — — — — —	56
<i>Decret împărătesc.</i> Balázsfalva.		Erdélyi érsek I. Aaron Péter Pál,	
1766. — — — — —	50	Athanasie, Genadie.	
Dekamilit János József mun-		— gör. kel. püspök I. Tordasi	
kácsi püspök— — — — —	43	Mihály — — — — —	
Deleán I. Budai.		— — kel. érsek I. Simon István	
Densuşianu Miklós — — — — 18		— határőrvidék — — — — —	50
Déva — — — — —	4	— kalmárok — — — — —	55
<i>Dezvoaltele.</i> Szeben. 1790. — 69		Erdélyi Nemzeti Múzeum könyv-	
Dictionarium latino-valachico-		és levéltára 31, 49, 44—45, 49—50	
germanico-hungaricum. Buda.		56—69, 71, 73, 76, 78—82, 85—88	
1806. — — — — —	97	90, 92, 95—96, 98	
Dietrich Frigyes Vilmos — — — 45			

Erdélyi népszámlálás	59	Fogarasi Tamás lippai kamara-	
— oláh könyvek	3, 39	ispán	99
— Pál	83	— István, lugosi oláh pap	21, 22
Erdőszabályrendelet	66	Forró György S. J.	12
Esterházy Ferencz gr.	59, 78	— Mátyás, háportoni	12
— János Nepomuk gr.	70, 73	— Miklós, háportoni	10, 11, 36
<i>Estractul poruncilor.</i> Szeben.		— Pál munkái	12
1789.	67—68	Földvár	66
Esztergomi érsek: Kollonics Li-		<i>Fővárosi Lapok</i>	4
pót biboros	32, 33	<i>Fundamentalnice legi pentru</i>	
Eustatievics Demeter	69—71, 74, 105	<i>granița militarească.</i> Buda.	
<i>Evangeliiar rumânesc.</i> Brassó.		1808.	103
1561.	9—10, 35	Gaster I. M.	45
— Brassó. 1562.	10	Gavril moldvai érsek	49
— Gyulafejevárv. 1579.	14, 36	Genadie erdélyi érsek	15, 19
— Szászsebes. 1579.	14	Genf	24
— Brassó. 1580.	15	Gerontie Kotore	46
— Brassó. 1583.	18	Gesner	93
— Balázsfalva. 1765.	48	Gesztí Ferencz	18, 36
— Kalocsa. 1769.	50	Gherman ieromonach	51, 77
— Balázsfalva. 1776.	52	Gottlieb Antal (mármárosi) nagy-	
— Buda. 1799.	80	váradi nyomdász (1807.)	99—101
— Szeben. 1806.	97	Govorai kolostori nyomda	6
<i>Evhologion adecă molitvnik.</i>		Gross: <i>Kronstädter Drucke</i>	91, 93
Balázsfalva. 1757.	46	Gyulafejevárv. 14, 15—24, 27—32,	
— <i>adekă Molitvenik.</i> Balázs-		36, 37, 109	
falva. 1784.	56	Gyulafejevári és erdélyi érsek I.	
Evloghie monah	49	Athanasie Theofil, Varlaam	
<i>Exordium definitio synodi Flo-</i>		Gyulafejevári Batthyány-könyvtár	18
<i>rentinae.</i> Balázsfalva. 1762.	48	— nyomda	23, 37
Fametszó I. Endrédi János, Popo-		— nyomdász I. Istvánovics	
vics Péter, Sandul, Vlaikul.		Mihály, Kiriak, Major Márton.	
Farkas Konstantin	96	Hanics György, szebeni	69
Ferencz I.	96, 101, 103	Halmágyi János	55, 72
— II. 72, 74, 76—77, 80—83, 85—		Harminczad, verestoronyi	87
91, 93, 96, 98, 100		— -szabályzat	58
<i>Ferenczi Zoltán: A kolozsvári</i>		Havasalfölde 6, 19—20, 36, 101, 106	
<i>nyomdászat története</i>	108	— címere	13
<i>Figyelő</i>	4	Havasalföldi vajda I. Baszarába	
Finta Dimitrie	71	Máté, Brankován Konstandin	
Filaret, rimniki püspök	92	Basarab, Ipsilant, Mihne, Sán-	
<i>Floarea adevărului.</i> Balázsfalva.		dor, Șuțu.	
1750.	45	<i>Heltai Gáspár: Agenda.</i> Kolozs-	
— <i>darurilor.</i> Brassó. 1807.	100	vár. 1559.	11
— Brassó. 1808.	102	Henning János brassói nyom-	
Fogaras vára	21, 37	dász (1807.)	100—101
Fogarasi és erdélyi püspök I.		Herfurt Frigyes brassói nyom-	
Aaron Péter Pál, Athanasie		dász (1808.)	102
Radnik, Bobb János, Maer		Hirscher Lukács brassói és bar-	
Gergely.		czasági bíró	16, 35

Hirscher Lukács czímere — — —	16	Jassii (jászvásári) nyomda — —	6
Hochmeister Adolf író — — —	62	Jászvásári nyomdász I. Sandul.	
— Márton kolozsvári nyom-		Jávorszki Venczel — — — —	67
dász (1790—1802.) 69, 71, 73, 76,		Jerkovics Demeter — — — —	73, 107
78—80, 83, 85, 86, 89, 95, 105, 108		Joannovics József verseczi, ka-	
— — szebeni nyomdász (1781—		ránsebesi püspök — — —	81, 107
1790.) — — 54, 58—59, 61—64		— Vidák Vincze — — — —	105
Hodinka Antal — — — —	4, 36	Jobbágyok — — — —	57, 59
Hodos Nerva — — — —	4, 11, 12	Jorga Miklós — — — —	40, 85
Honter János — — — —	3	Jorgovics Pál — — — —	107—108
Horányi Elek — — — —	34	— — : Observații de limba	
Horga (Popovics) Miklós — — —	107	rumânească. Buda. 1799. —	81
Horvát Sándor — — — —	59	József II. 53—56, 59—64, 66—69,	
— Antal — — — —	57	73, 92, 95, 108	
Hunfalvy Pál — — — —	4, 24	— argesi püspök — — — —	92—93, 98
Hunyadmegyei esperes, Akirie	18	Julian-féle naptár — — — —	85
<i>Idea</i> . Balázsfalva. 1750. — 44—45		Julius Caesar — — — —	81
Ilie — — — —	49	Kaian Demeter id. — — — —	102
Imling János — — — —	65	— Demeter ifj. — — — —	91
<i>Indreptarea pakatosului</i> . Temes-		Kakasino — — — —	80
vár. (Jászvásár.) 1765. — —	49	<i>Kalendar</i> . Brassó. 1733. — —	43
<i>Înștiințare</i> . Szeben. 1789. — —	67	— Szeben. 1794. — — — —	73
— Szeben. 1795. — — — —	74	— — 1797. — — — —	78
— Buda. 1806. — — — —	97	— — 1802. — — — —	85
— Kolozsvár. 1806. — — — —	95	— <i>Romănesc</i> . Szeben. 1803. —	88
— Balázsfalva. 1808. — — —	102	— — Buda. 1806—1808. 96, 99, 102	
— <i>poruncitoare</i> . Szeben. 1788. —	65	Kálnoki Jeromos könyvvizsgáló	52
<i>Instrukție</i> , Kolozsvár. 1804. —	90	Kalocsa — — — —	50
<i>Învățătură</i> . Szeben. 1785. — —	59	Karánsebes — — — —	34, 99
— Szeben. 1788. — — — —	64	Karánsebesi főbán, Barcsai Ákos	22
— Szeben. 1803. — — — —	89	— pap, Herce István — — —	18
— Buda. 1806. — — — —	97	<i>Kărare prea scurtă pre fapte</i>	
— <i>creștinească</i> . Balázsfalva.		<i>bune îndreptătoare</i> . Gyula-	
1756. — — — —	45	fejérvár. 1685. — — — —	27
— <i>sau orânduială</i> ! Kolozsvár.		Karatajev Iván — — 4, 14, 15, 36	
1790. — — — —	69	<i>Karindariu</i> . I. Kalendar.	
Iparművészet könyve, Az —	109	Karlóczai érsek, I. Nenádovics Pál,	
Ipsilant János Konstantin Alek-		Stratimirovics István.	
sandru oláhországi vajda —	92	Károlyvárosi katonai határőr-	
Irimie János — — — —	66	vidék — — — —	103
<i>Istoria</i> . Szeben. 1794. — — 73—74		<i>Karte de învățătură</i> . Balázsfalva.	
— <i>Sindipii filosofului</i> . Sze-		1805. — — — —	91
ben. 1802. — — — —	86	Katona István (geleji) erdélyi	
<i>Istorie alui Argir și Elena</i> . Sze-		ref. püspök — — — —	20, 21
ben. 1801. — — — —	83	<i>Kazanla</i> . Gyulafejérvár. 1641. —	19
— <i>ouniversală</i> . Buda. 1800. —	82	— Jassi. 1643. — — — —	6
Istvánovics Mihály gyulafejérvári		Kazinczy Ferencz — — — —	4
nyomdász — — 30, 31, 32, 37		Kelemen pápa XI. — — — —	45
János Zsigmond — — — —	9, 36	Kertbeny Károly — — — —	9
Jancsó Benedek — — — —	4	Kesarie, rimnik püspök — — —	92

Kiriak gyulafejevári nyomdász	28	Lipót II.	70, 71
<i>Kiriakodromion</i> . Gyulafejevár.		Lipszky János	90
1699.	7, 31—32	—: <i>Mappae geographicae</i>	90
Kisbecskerek	86	<i>Liturgie</i> . Szeben. 1798.	80
Klain Sámuel, szádi	76, 81, 94, 97	— Balázsfalva. 1807.	100
	99, 105—107	<i>Logika</i> . Buda. 1799.	81
—: <i>Propovedanie</i> . Balázsfalva. 1784.	56	Londeck	80
—: <i>Teologia</i> . Balázsfalva. 1796.	77	Lorántffy Zsuzsanna	21
—: <i>Teologie</i> . Balázsfalva. 1801.	83—84	Lőrincz deák	14, 36
—: <i>Acathist</i> . Szeben. 1801.	83	Lugosi főbán, Barcsai Ákos	22
—: <i>Teologie</i> . Balázsfalva. 1802.	86	— pap I. Fogarasi István, Pestisél Mózes	
—: <i>Istoria Românilor</i> , Buda. 1806.	96	Lukaris Cyrill konstantinápolyi patriárka	24
Koldusok	64	Maer Gergely fogarasi és erdélyi g. kath. püspök	52—54, 105
Kollonics Lipót biboros, esztergomi érsek	32, 33, 45	<i>Magyar Könyvszemle</i> 4, 6, 10, 13, 14, 15, 18, 36	
Kolozsvár 3, 33, 43, 44, 69—71, 73, 76—82, 85—90, 92, 93, 95, 96, 98, 107—108		Magyar Nemzeti Múzeum	18
Kolozsvári ref. kollégium könyvtára	30	Magyarország	21, 105
Konrad Rozina	65	Major Márton (brassói) gyulafejevári könyvnyomtató	21
Konstantin védőszent képe	30	<i>Mâna lui Damaskin</i> . Szeben. 1793.	72
Konstantinápoly	55	Mănăila	14, 18
Koós Ferencz	4, 20	Máramarosi ref. liczeum könyvtára	20, 23
Koreszi diákonus	10—15, 18, 35, 36	Mária Terézia	43, 45, 47—8, 50—2, 78
— fia: Serbán	18, 36	Marién deák	18
Kosztai István	102	Marosán Viktor	4, 21
Kovács (Herczeg) Péter	65	Marosportus	67
Kováts Demeter	99	Marosvásárhelyi ref. koll. könyvtára	22
Könyvvizsgáló I. Caliani Silvestru, Kálnoki Jeromos.		Martinovics Mihály temesvári püspök	86
Kőrösi (Sámuel v. István)	93	Masilie Nikulae	65
Kővárvidék	32	Matkó István, kézdivásárhelyi	37
Kukuzel János	103	—: <i>Kegyes cselekedetek</i>	
<i>Kuprinderea a celor Mesteguri... lui Budelko</i> . Szeben. 1788.	63	rövid ösvénykéje. Szeben. 1666.	27
— <i>pe scurt a invătăturei a celor ce dau porți</i> . Kolozsvár. 1802.	86	Méhesi Ábrahám	102
<i>Kuvânt</i> . Balázsfalva. 1784.	56	Mihne havasalföldi vajda, Sándor vajda fia	14, 16, 18
Küküllővári g. kath. egyház	98	Millot	82
<i>Legile firei</i> . Szeben. 1800.	81	<i>Minologiu</i> : Balázsfalva. 1781.	53—54
Lengyelország	12	<i>Mineul</i> . Buda. 1805.	92
Lipót I.	29, 31, 37	Moldova	20, 36, 101
		Moldovai érsek I. Gavril, Varlaam.	
		— vajda I. István, János, Vasile Lupu.	
		Moldován Gergely	4

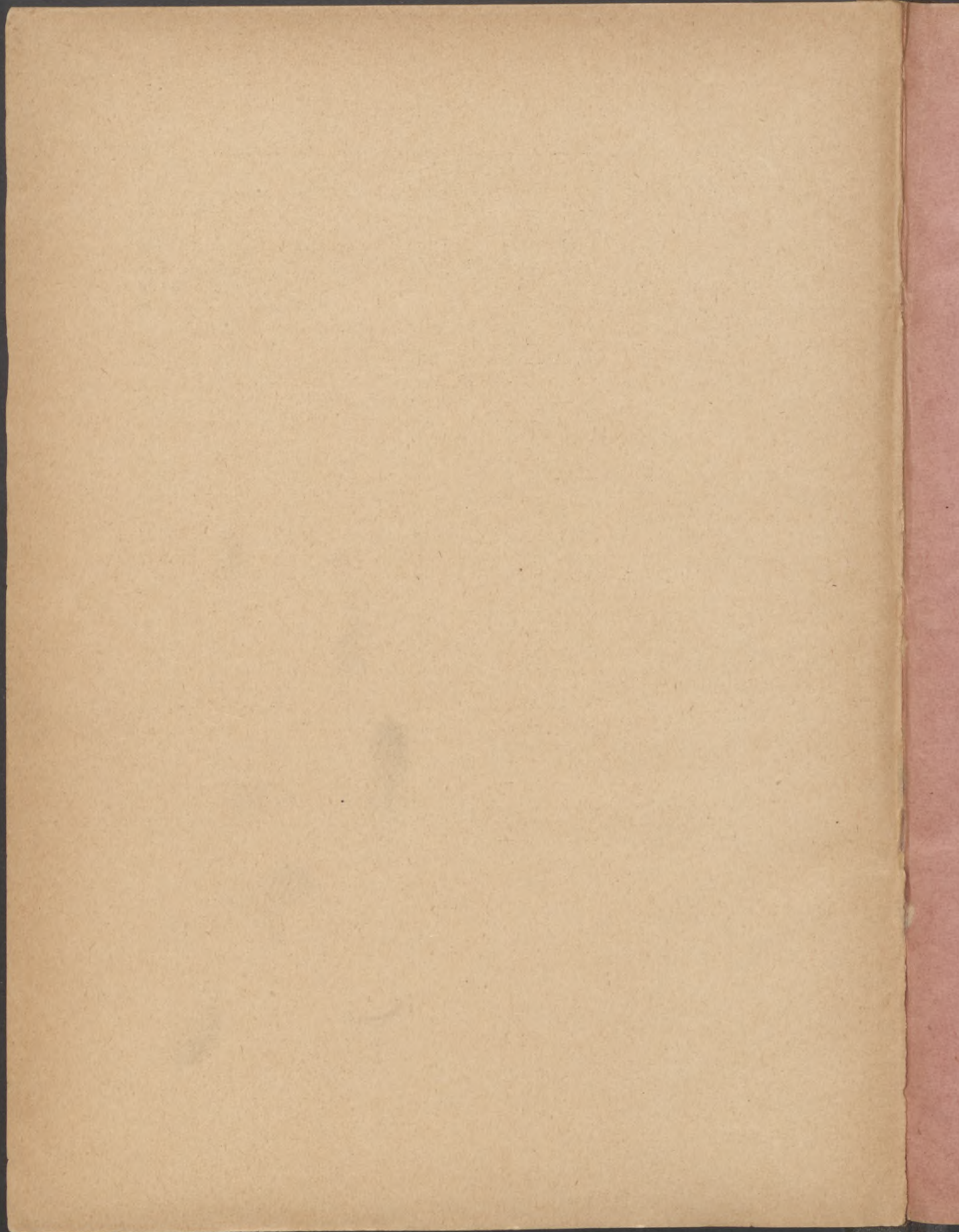
- Moldován I. M. balázsfalvi ka-
nonok, prépost 10, 24, 29, 44, 48,
52—53, 55—56, 99
- Molitvenicu.* Brassó. 1564. 11—12
- Gyulafehérvár. 1689. 28, 29
- Molnár János, millershaimi 74, 82,
92—94, 106, 108
- —: Retoriká. Buda. 1798. 80
- Munkácsi egyházmegyei könyv-
tár— — — — — 10
- püspök, Dekamilit János
József— — — — — 43
- Nagy László, perecseni — — — 94
- Nagy Sándor, makedoniai — 73
- Nagybecskerek — — — — — 4
- Nagyludasi gör. kel. egyház — 103
- Nagysomkúti g. kath. egyház 54, 61
- Nagyszeben 7, 9, 29, 35, 37, 44, 47
54, 56—75, 77—86, 88—91, 93—94
97—99, 101—105, 107
- Nagyszebeni érseki könyvtár 19, 100
- nyomdász I. Barth János,
Barth Péter, Hochmeister
Márton.
- város tanácsa — — — — 35
- számadáskönyvek — — — 9
- Nagyszombat — — — — — 43
- Nagyvárad — — — — — 99—101
- Nagyváradai nyomdász I. Gottlieb
Antal.
- püspöki könyvtár — 99—101
- Nemes Vasilie — — — — — 89
- Nenádovics Pál karlóczai érsek 49
- Neustädter Mihály:* Kuvánt.
Szeben. 1804. — — — — 90
- Nifon konstantinápolyi patriarcha,
Szent — — — — — 98
- Nikolau György, brassói — — 85
- Norma adeca rânduiala.* Sze-
ben. 1784. — — — — — 56
- Noulă Testamentü.* Gyulafejér-
vár. 1648. — — — — — 20, 21
- Nyirő I. Rasor — — — — —
- Nyomdászok* I. Barth János,
Barth Péter, Becskereki Mi-
hály, Endrédi János, Gottlieb
Antal, Henning János, Her-
furt Frigyes, Hochmeister
Márton, Istvánovics Mihály,
Kiriak, Major Márton, Popo-
vics Péter, Rîmniceanul Deme-
ter és János, Sandul, Schobel
György, Sibianul Péter, Tekeld
Péter.
- Ó-tordai gör. kath. egyház — 72
- Obrádovics Dositei — — — 103
- —: Sfaturile. Buda. 1802. 86
- Gergely 92—93, 99, 103, 107
- Ode.* Nagyszeben. 1781. — — 54
- Oglinda.* Buda. 1807. — — — 100
- Oktoih.* Brassó. 1574. 1575. 1578.
13—14
- Balázsfalva. 1760. — — — 47
- Balázsfalva. 1770. — — — 50—51
- Balázsfalva. 1792. — — — 71
- mic. Brassó. 1805. — — — 93
- mic. Szeben. 1808. — — — 103
- Oláh könyvészet — — — 3, 4, 39
- Oláhország I. Havasalfölde.
- Opria nyomdászinas — — — 29
- Orânduiala.* Balázsfalva. 1778. 53
- Kolozsvár. 1803. — — — 89
- Orânduiala pădurilor.* Szeben.
1789. — — — — — 66
- Orologion.* Brassó. 1806. — — 96
- *adeca Ceasoslov.* Balázs-
falva 1766. — — — — — 49
- Ortographia latino-valachica.*
Kolozsvár. 1805. — — — 93
- Otdatorinciască.* Kolozsvár.
1799. — — — — — 80
- Palia.* Szászváros. 1582. 16—18, 36
- Pankota — — — — — 100
- Pantea Simon, szolcsvai 74, 86, 103
- Pap István, marsinai — — — 96
- Pardon-general.* Kolozsvár. 1792. 71
- — Kolozsvár. 1797. 1798. 79
- — Kolozsvár. 1800. — — — 82
- — Kolozsvár. 1801. — — — 85
- — Kolozsvár. 1806. — — — 96
- Păstoriceasca datorie.* Balázs-
falva. 1759. — — — — — 46
- *poslanie.* Balázsfalva. 1760. 46
- Patens monetar.* Kolozsvár.
1802. 1803. — — — — 86—89
- Patimile și moartea lui Is. Hs.*
Brassó. 1805. — — — — 91
- Pavlovna Alexandra — — — 100
- Pentikostarion.* Szeben. 1805. 93
- Balázsfalva. 1808. — — — 103

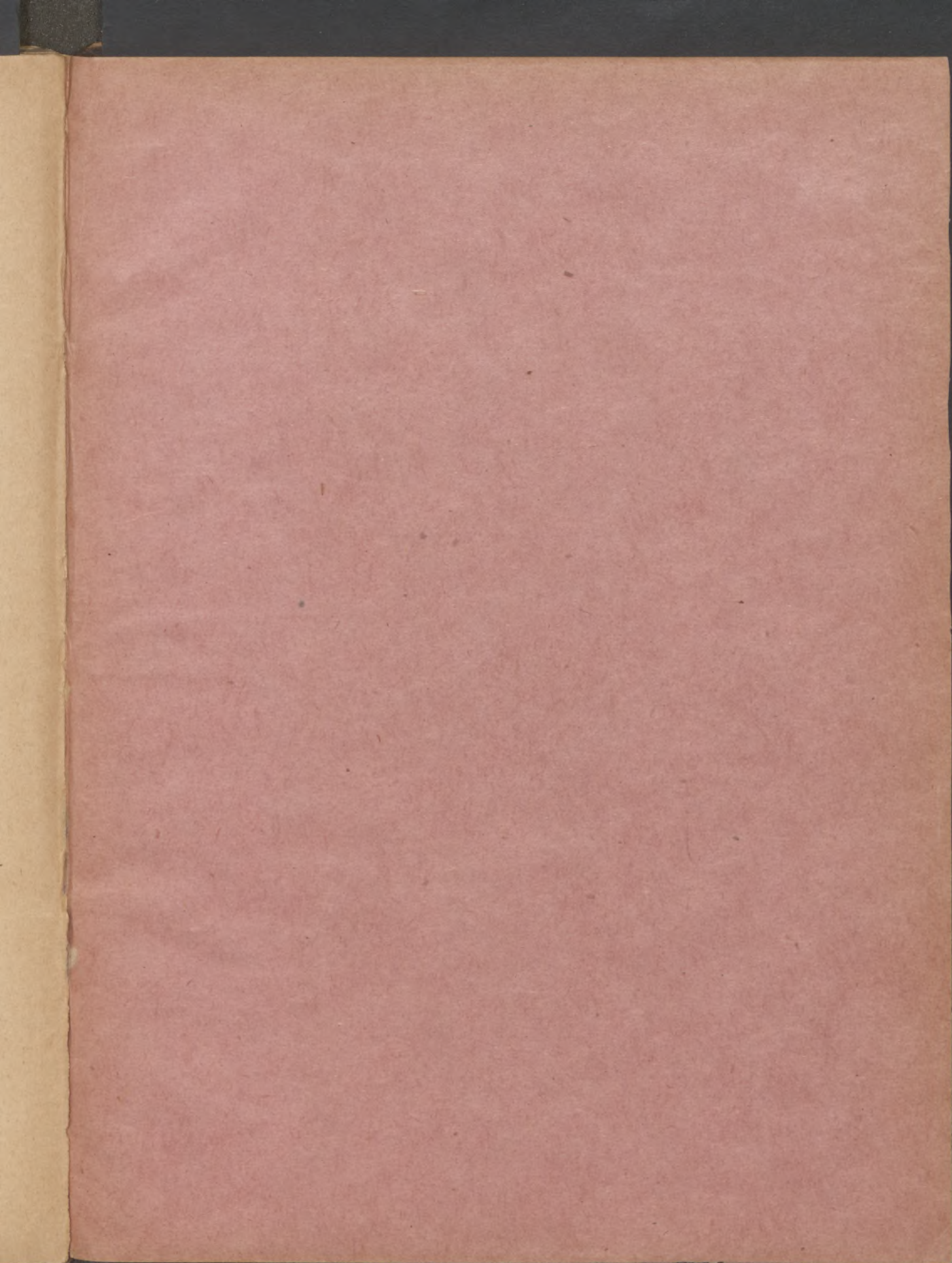
Pest I. Budapest.		<i>Propovedanie</i> . Balázsfalva. 1784.	56
Pestisel Mózes lugosi pap	18	<i>Psalterion</i> . Brassó. 1574. 1576.	
Petcu Șoanul	43	1577.	12—14
Péter vajda fia	18	<i>Psaltire</i> . Brassó. 1570.	12
Petrik Géza bibliografiája	109	— Gyulafejevárv. 1651.	22—23
Picot Émile	19	— Balázsfalva. 1780.	53
<i>Pilde filosofesti</i> . Szeben. 1795.	74	— Balázsfalva 1786.	62
Piram	99	— Szeben. 1791.	70
Piscator M. Philippus	9	— Szeben. 1796.	77
Piskolcz	21	— Szeben. 1799.	81
<i>Polustav</i> . Balázsfalva. 1773.	51	— Szeben. 1801.	84
— Balázsfalva. 1793.	73	— Szeben. 1804.	90
— Buda. 1807.	100	— Szeben. 1805.	93
— Balázsfalva. 1808.	104	— Szeben. 1806.	98
Pop Mihály, brassói	18	— Brassó. 1807.	101
Popovics I. Horga.		— Buda. 1808.	104
— János, hondoli	69, 88	<i>Punktumuri indreptatoare</i> . Ko-	
— Péter (1766—1800.)	49—54, 61,	lozsvár. 1797.	78
	70, 72—73, 82	<i>Pustia dragoste</i> . Szeben. 1796.	62
Popp Konstantin	85	Rácz István, kislaludi	31, 32, 37
— Vasile	27, 35, 43, 45,	Rákóczy György I.	19—22, 24, 37
46, 48, 51, 52, 73, 89, 96,	100	— — czímere	20, 23
<i>Porunca Guberniumului contra</i>		— — II.	23, 24, 37
<i>Rumănilor răsculați</i> . Szeben.		<i>Rânduială</i> . Kolozsvár. 1744.	43—44
1784.	57—58	— Szeben. 1785.	59
— — <i>pentru pedeapsa dezer-</i>		— Szeben. 1786.	60, 61
<i>torilor</i> . Szeben. 1785.	59	— Szeben. 1787.	62
— — <i>tuturora</i> . Szeben. 1784.	57	— Szeben. 1787.	63
— <i>impărătească</i> . Kolozsvár.		— Szeben. 1788.	64
1805.	92	— Szeben. 1789.	68
— <i>impăratului Francisc II.</i>		— Kolozsvár. 1795.	76
Kolozsvár. 1795.	76	— <i>diákonstveloră si cu a vazg-</i>	
Posztó, dolmányra való	21	<i>lașeniilor</i> . Gyulafejevárv. 1687.	28
<i>Povățuire</i> . Szeben. 1786.	61	— <i>fața de ciuma</i> . Balázsfalva.	
— Buda. 1805.	93	1766.	49
<i>Poveste la 40 de Mucenici</i> .		Rasor (Nyirő) János, a brassói	
Gyulafejevárv. 1689.	29	nyomda vezetője	16
Pozsony	34	<i>Ravasul</i>	11
<i>Pravila cerșitorilor</i> . Szeben. 1788.	64	Régi Magyar Könyvtár 9, 10, 14, 15, 16,	
<i>Prefacerea Sinedului</i> . Balázs-	55	18, 21—23, 27—29, 31, 33, 35, 43	
falva. 1784.	69	<i>Regulamentul</i> . Kolozsvár. 1793.	73
<i>Preoția</i> . Szeben. 1789.	55	— Szeben. 1789.	68
<i>Prima principia latinae gramma-</i>		<i>Regulele skolasticesti</i> . Buda. 1806.	98
<i>tices</i> . Balázsfalva. 1783.	95	<i>Retorika</i> . Buda. 1798.	80
<i>Proclamația</i> . Kolozsvár. 1806.		Révkolostor, Szolnok-Doboka	
— <i>generalului Buccow</i> . Balázs-		vm.	20, 21
falva. 1761.	47	Rimniceanul Demeter balázsfalvi	
<i>Propemtion honor. Samuelis</i>		nyomdász (1756—1765.)	45, 48
<i>Vulkán</i> . Nagyvár. 1807. (La-		— János balázsfalvi nyomdász.	
tin üdvözlő irat.)	100	(1757—1765.)	46, 48

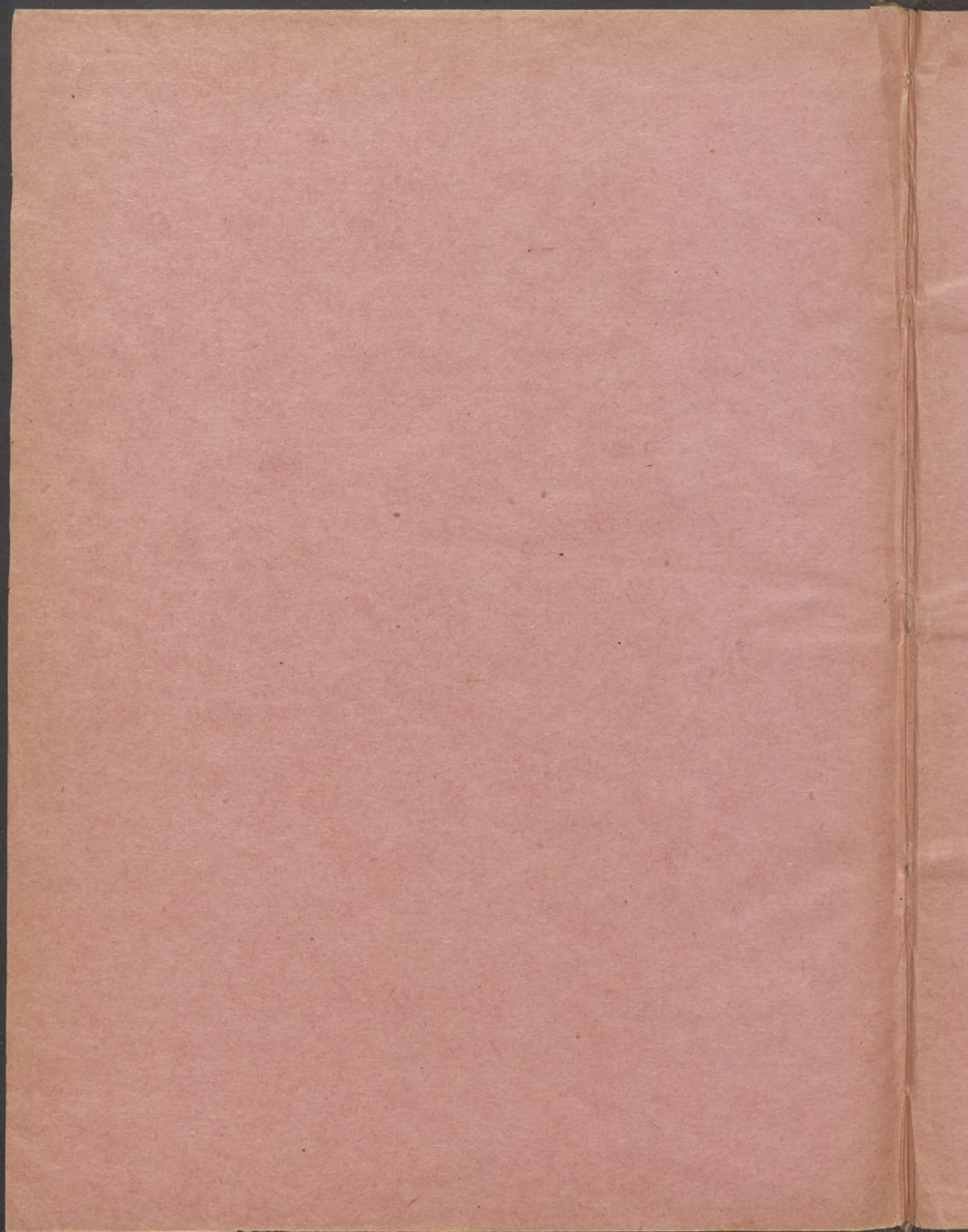
Rîmniceanul Péter I. Popovics Péter.		<i>Skutulă katekizmuşului ku raspunsu.</i> Gyulafejevárvár. 1656.	24
Rîmniki nyomda --- --- --- 6		Slătinean Jordake --- --- ---	78
— püspök I. Damaszkín, Filaret, Kesarié.		<i>Slujba la pomenirea lui Nifon.</i> Szeben. 1806.	98
Rodler Jakab --- --- --- 67		<i>Sluzebnik.</i> Brassó. 1588.	18
Róma --- --- --- 105		— Brassó. 1588 körül ---	19
Román Akadémia --- 4, 13, 39—42		Snagovi kolostor --- --- 6,	100
— — könyvtára --- 9, 12—14		<i>Sobornik.</i> Brassó. 1568.	12
Roterhausen --- --- --- 67		— Szászsebes. 1580.	15
Ruja Pál --- --- --- 93		Soós könyvtár, Hátszegen ---	20
<i>Salutatio Samuelem Vulkán.</i>		Stanovics Gergely --- --- ---	49
Nagyvárad. 1807. --- --- --- 101		Stefanovics János --- 96, 100—	101
Sándor havasalföldi vajda 13, 14		<i>Strastnik.</i> Balázsfalva. 1773.	51
— — fia: Mihne vajda --- 14		— Balázsfalva 1804.	91
Sandul jászvásári nyomdász és fametsző (1765—1776.) 48, 50—52, 73, 85		Stratimirovics István karlóczaiersek --- --- --- 92	
Schobel György brassói nyomdász (1805.) --- --- --- 91, 93		Suciu László balázsfalvi kanonok	29
<i>Scriere deprin prejur.</i> Szeben. 1789. --- --- --- 66, 67		<i>Supplex libellus Valachorum Transsilvaniae.</i> Kolozsvár. 1791.	70
<i>Scurt izvod pentru scrisori.</i> Szeben. 1792. --- --- --- 71		Suţu havasalföldi vajda ---	71
<i>Scurtata kuprindere...</i> Szeben. 1784. --- --- --- 58		<i>Synopsis a Bibliei.</i> Szeben. 1791.	70
Sepsiszentgyörgyi ref. főimn. könyvtára --- --- --- 22		— — Szeben 1808.	104
Serafim érsek --- --- --- 14—16		Szabó István --- --- --- 55	
Serbán, Koreszi diákonos fia 18, 36		— Károly --- --- --- 3, 21, 109	
Sibianul Péter balázsfalvi nyomdász (1759—60). --- --- --- 46—47		Szászsebes --- --- --- 14, 15, 24	
<i>Siebenbürgische Quartalschrift</i> 74, 78		Szászsebesi nyomda --- --- 35, 37	
Siegescu József --- --- 80, 93, 94		Szászváros --- --- --- 16, 36	
<i>Sikriulă de aur.</i> Szászsebes. 1683. --- --- --- 24—27, 37		<i>Századok</i> --- --- --- 21	
Silvester szerzetes --- --- --- 21, 23		Szeben I. Nagyszeben.	
Simon István erdélyi püspök és érsek --- --- --- 19, 20		Székely Dávid --- --- --- 57, 58, 76	
Sindipa bölcsész --- --- --- 86		— Nemzeti Múzeum --- --- 29	
Sinkai György 20, 23, 55, 60, 74, 96, 102, 105—108		— Oklevéltár --- --- --- 12	
— — : Epistola ad Joannem de Lipszky. Buda! 1804. --- 90		<i>Szentiványi Márton:</i> Dissertatio de ortu. Nagyszombat. 1703.	32
— — : Elementa lingvae dacoromanae. Buda. 1805. --- 94		Szentpétervár --- --- --- 14, 15	
— — : Hronika Románilor. Buda. 1808. --- --- --- 104		Szerémségi kolostor --- --- --- 14	
<i>Skrierea a mişelui stat din Ems.</i> Kolozsvár. 1803. --- 88		<i>Szinnyei József:</i> Magyar írók 12, 109	
		Szlavoniai katonai határőrvidék 103	
		Szörényi főispán, Barcsai Ákos 22	
		Szucsava --- --- --- 20	
		Szunyog Ferencz --- --- --- 35	
		<i>Tălcuţ evangeliilor.</i> Brassó. 1564. --- --- --- 10—11	
		<i>Tariffa la harminţia de la Turnu roşu.</i> Kolozsvár 1802. --- 87	
		Tarigrad I. Konstantinápoly.	
		Tekeld Péter balázsfalvi nyomdász 1760. --- --- --- 47	

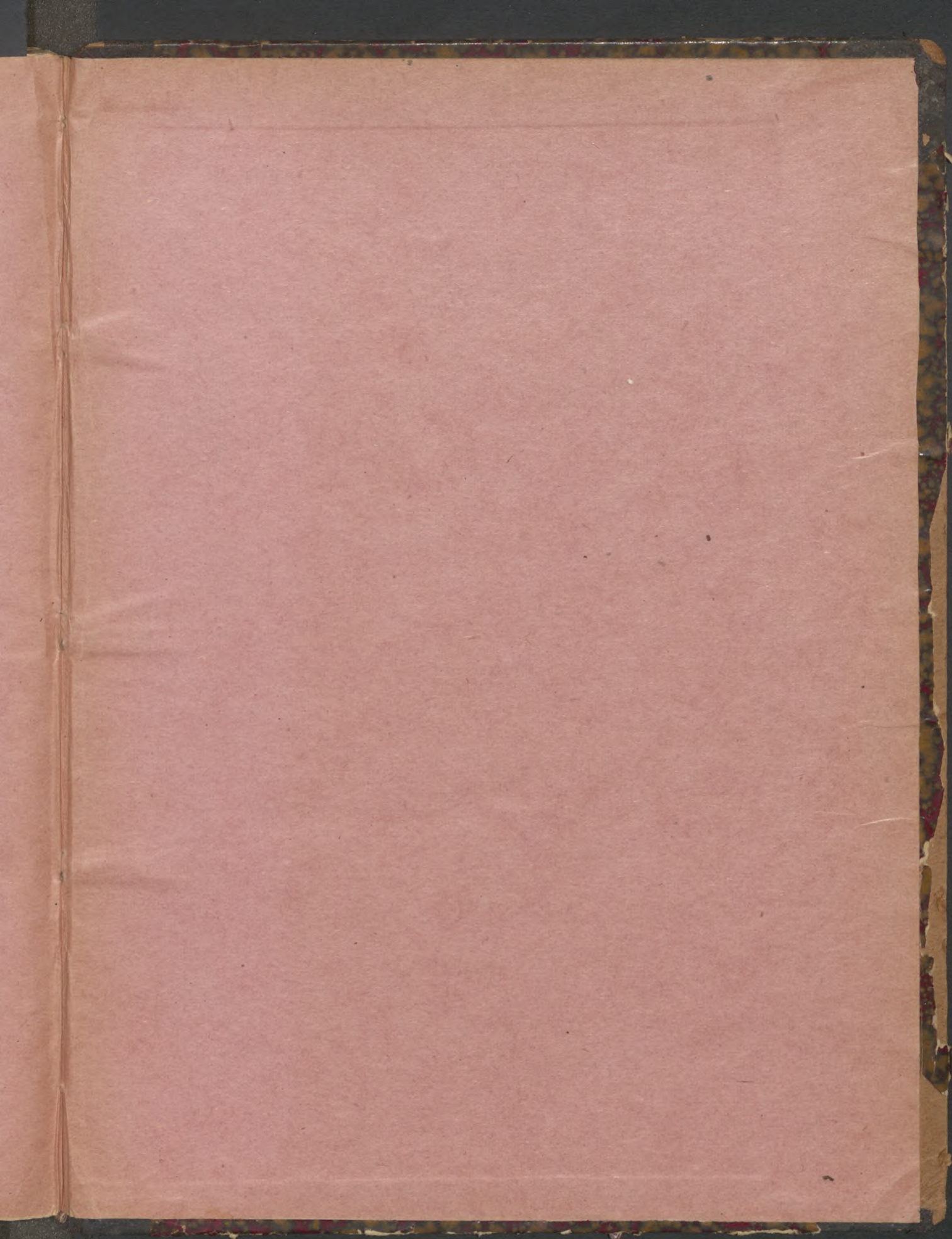
Temesvár	49	Tyrol	86
Temesvári nyomda	40, 107	<i>Uj Magyar Muzeum</i>	20
— püspök, Vichentie Joánnovics		Vajda Demeter	102
Vidacü	49	Vajna Dávid	76, 102
Tempé Radu	85, 108	Váltópénz	86—88, 98
— : Grammatikă Românească. Szeben. 1797.	79	Vámok	58
<i>Teologia dogmatika.</i> Balázsfalva. 1804.	91	Varasdi katonai határőrvidék	103
<i>Teologie.</i> Balázsfalva 1801.	83—84	Varlaam gyulafejevári érsek	28, 29
— Balázsfalva. 1801.	83	— moldvai érsek	19, 20
— Balázsfalva. 1802.	86	— : Antecatechismus Calvinianus. Szucsava. 1645.	19, 20
Tergovistye	10	Vasile Lupu moldvai vajda	6
Tergovistyei nyomda	6	Veres Ádám	58
Tertina Mihály	94	<i>Veress Endre: Geszthy Ferencz</i>	18
<i>Tetravangelul diaconului Coresi.</i>	10	Verestoronyi harminczad	87
Teutsch Frigyes	9	Verzé Radu	79
Thaly Kálmán	21	<i>Vestire.</i> Szeben. 1788.	64, 65
Theofil gyulafejevári érsek	29	— Szeben. 1789.	65, 67
Ţichindeal Demeter	86, 102—103, 107	<i>Viaţa lui Bertoldo.</i> Szeben. 1799.	80
Tiflisz	37	— <i>şi pildele lui Esop.</i> Szeben. 1795.	74
Tiliskai gör. kel. egyház	61	Vichentie Joánnovics Vidacü	
<i>Tirkulariu.</i> Kolozsvár 1807.	98	temesvári püspök	49
Tisbe	99	Világosvár	100
Tokaj	21	Vinczi Popa János	27—29
Toma nyomdászinas	29	Vlaikul fametsző	46, 49
Tomeján Margit	50	<i>Votiva apprecatio.</i> Balázsfalva. 1760.	47
Tordasi Mihály erd. oláh püspök	18	Vuia Julius	40
Törökország	43	Vulkán Sámuel váradi gör. kath. püspök	96, 99—101
<i>Történelmi Tár</i>	12, 37	Wallis Mihály gr.	71
<i>Történeti Lapok</i>	57, 58	Weber János	65
<i>Trausch: Schriftsteller-Lexikon</i>	90	Wilt György	4
<i>Tudománytár</i>	4	Zákán Efraim sebesi tanító	18
<i>Trei rândueli.</i> Kolozsvár. 1792.	71	Zarándi görög kel. tanítótétel	
<i>Triod.</i> Brassó. 1578.	14	könyvtára	29
<i>Triodion.</i> Balázsfalva. 1800.	82		
Tüzoltás	64		

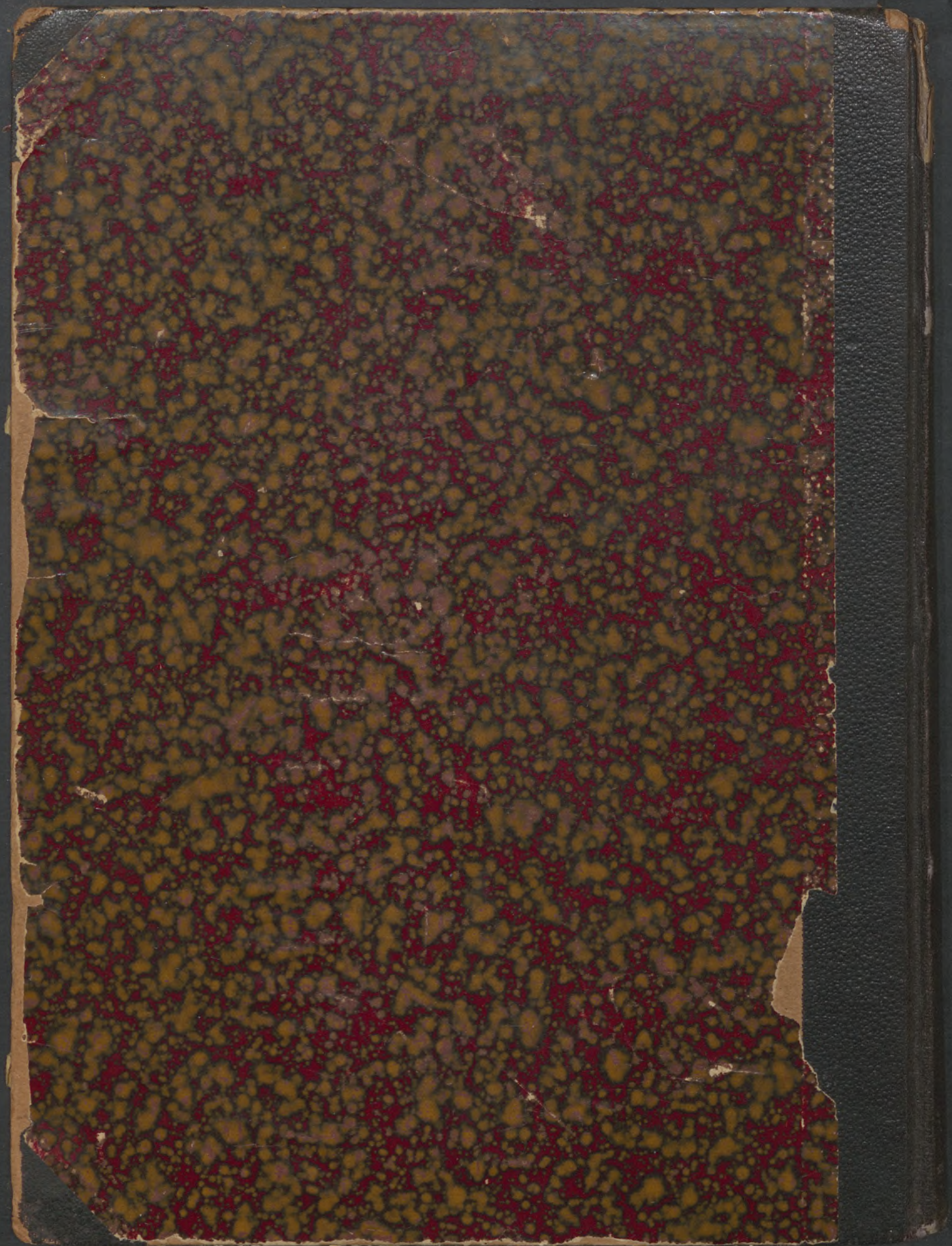

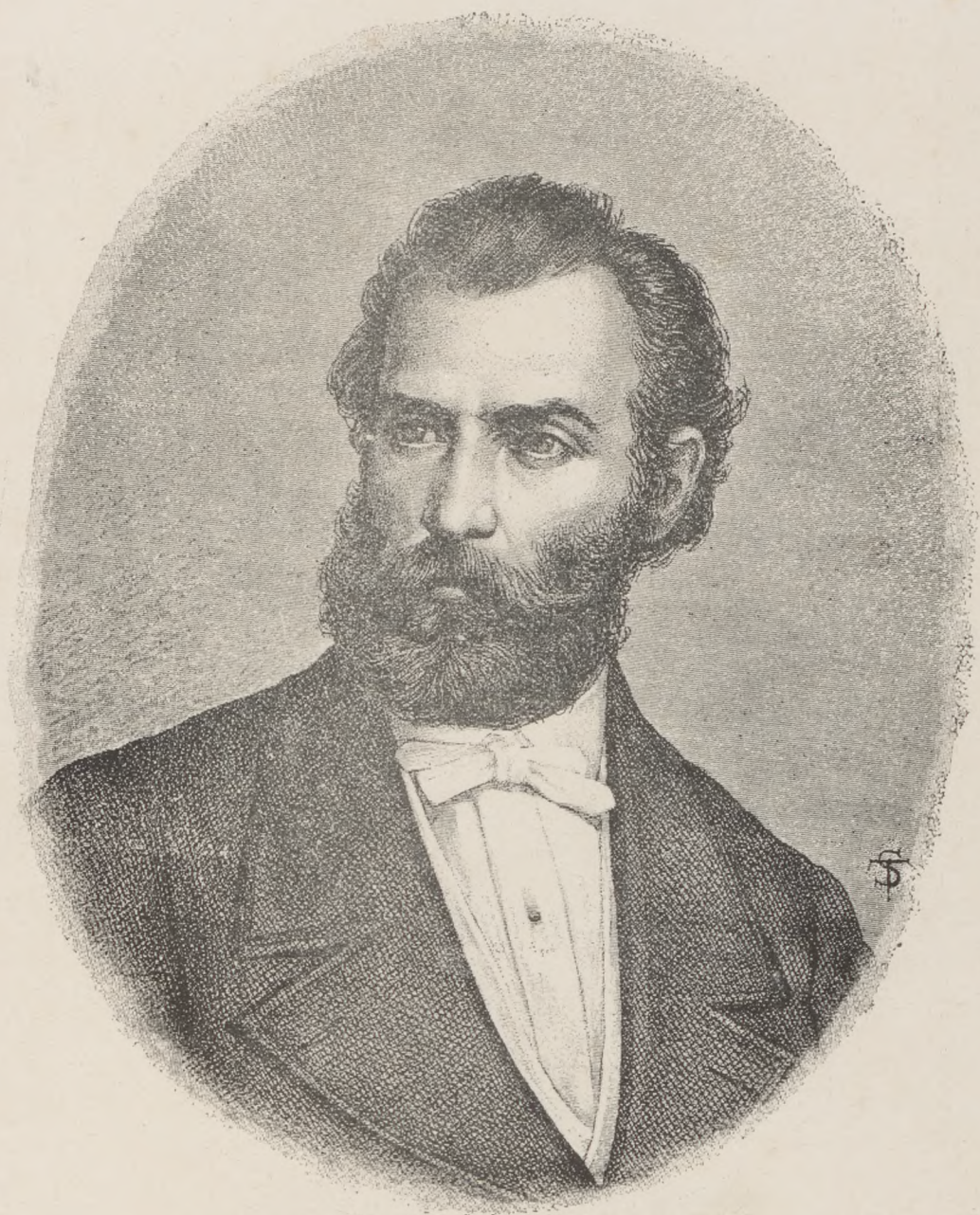

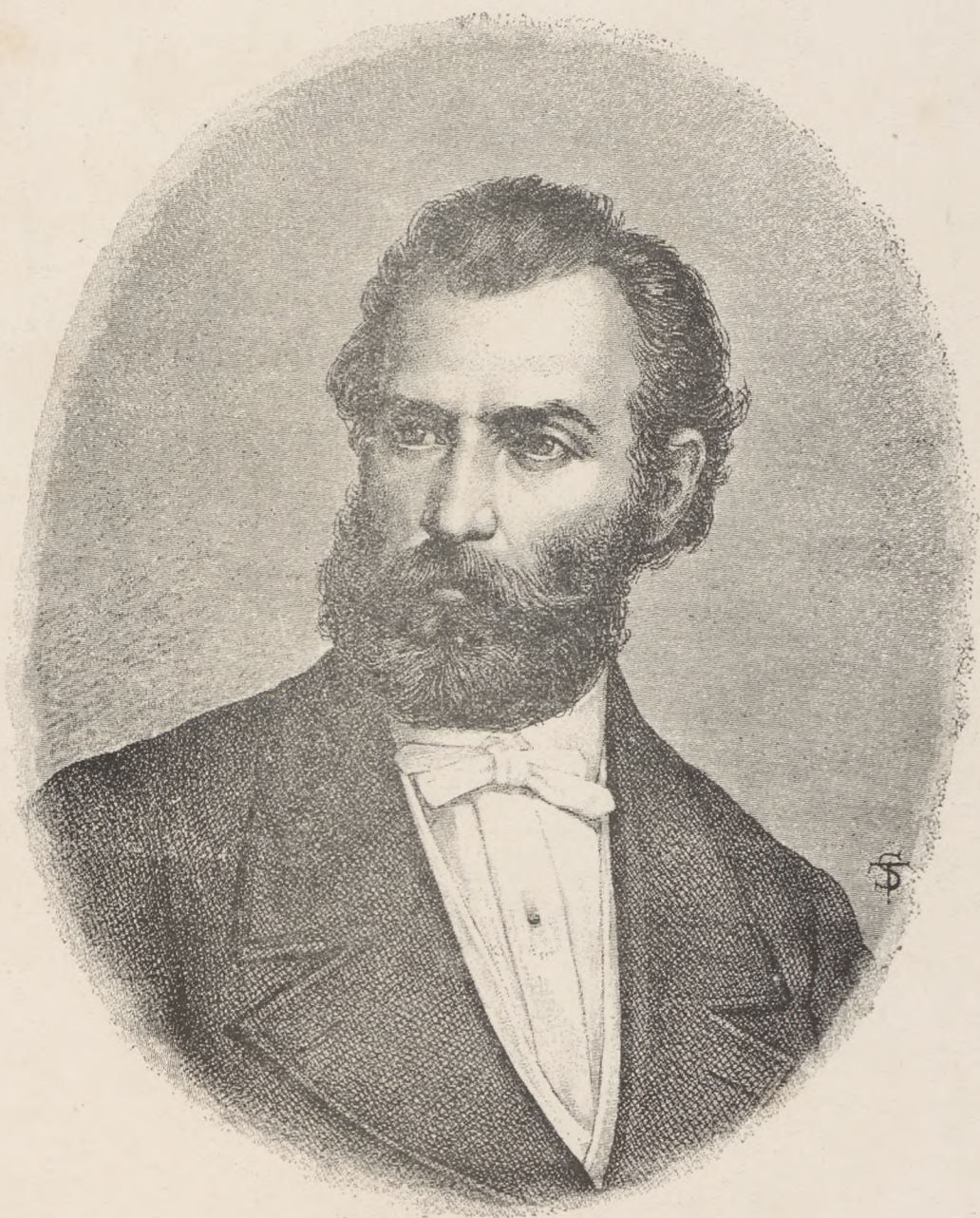

ALEXANDRU PAPIU ILARIAN
(1828 — 1878)

ALEXANDRU PAPIU ILARIAN
(1828 — 1878)

